

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 22 [2756]

Пятніца, 30 мая 1975 г.

Цана 8 кап.

АДЗІНСТВА І ЗГУРТАВАНАСЦЬ

Сустрэча выбаршчыкаў з тав. П. М. Машэравым

Залу акруговага Дома афіцэраў запоўнілі рабочыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі і служачыя прамысловых прадпрыемстваў і будоўляў, дзеячы навук і мастацтва, вучнёўская моладзь горада Мінска. Тут 28 мая адбылася сустрэча выбаршчыкаў з кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларускай ССР па Ленінскай выбарчай акрузе горада Мінска, кандыдатам у члены Палітбюро ЦК КПСС, першым сакратаром Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі Пятром Міронавічам Машэравым.

Сустрэчу адкрыў першы сакратар Ленінскага райкома партыі горада Мінска Я. П. Шаўчэнка.

Слова было прадастаўлена В. Ф. Кебічу — дырэктару станнабудаўнічага завода імя С. М. Мірава, даверанай асобе кандыдата ў дэпутаты. Ён расказаў пра жыццёвы шлях П. М. Машэрава і заклікаў усіх выбаршчыкаў у дзень выбараў, аддаць галасы за кандыдатаў непарушнага блоку камуністаў і беспартыйных.

На сустрэчы выступілі рэдактар станнабудаўнічага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі І. Х. Кірыльчык, кіраўнік майстэрні інстытута «Белдзяржпраэкт» заслужаны архітэктар рэспублікі В. Б. Ладыгіна, хірург трэцяй клінічнай бальніцы, кандыдат медыцынскіх навук Е. А. Сацішур і студэнтка Мінскага педагагічнага інстытута замежных моў С. С. Сарвіліна.

Усе выступаючыя з гонарам гаварылі аб непарушным адзінстве партыі і народа, адзінадушна адабралі ўнутраную і знешнюю палітыку КПСС і Саветскай дзяржавы, дзейнасць Цэнтральнага Камітэта КПСС, яго Палітбюро на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС таварышам Л. І. Брэжневым.

Прамоўцы адзначалі, што выбарчая кампанія праходзіць пад знакам барацьбы, якая ўсё больш пашыраецца, за паспяховае завяршэнне заданняў дзевятай пяцігодкі. Яны падкрэслівалі, што новы прыліў творчай энергіі вынікала ў мінчан пастанова красавіцкага (1975 г.) Пленума ЦК КПСС аб скліканні чарговага XXV з'езда партыі. Калектывы працоўных поўня рашучасці азнамянаваць важнейшую падзею ў жыцці партыі і ўсяго савецкага народа новымі дасягненнямі ў імя перамогі камунізму.

З прамовай выступіў цёпла сустрэты выбаршчынамі П. М. Машэраў. Ён выказаў сардэчную ўдзячнасць працоўным прадпрыемстваў і арганізацый Ленінскай выбарчай акругі горада Мінска, якія вылучылі яго кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР.

У абстаноўцы высокай палітычнай актыўнасці прайшла 27 мая сустрэча выбаршчыкаў Дзяржынскай выбарчай акругі горада Мінска з кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР Старшыней Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Ф. А. Сурганавым.

Глядзельную залу Палаца культуры Мінскага трактарнага завода вечарам

26 мая запоўнілі прадстаўнікі калектываў заводаў — трактарнага, спецыяльнага інструменту і тэхналагічнай аснасткі, зборнага жалезабетону № 1, аўтарамонтажнага; інстытута народнай гаспадаркі імя В. У. Куйбышава, Мінскага машынабудаўнічага тэхнікума, ГПТВ № 94 і 31, рэспубліканскага вылічальнага цэнтру ЦСУ БССР, сярэдніх школ. Тут адбылася сустрэча з кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Шчарбаноўскай выбарчай акрузе горада Мінска Старшыней Савета

Міністраў Беларускай ССР Ціханам Якаўлевічам Кісялёвым.

**

Прадстаўнікі працоўных калектываў, арганізацый, навучальных і іншых устаноў, школ горада Маладзечна сабраліся 26 мая ў Дом культуры чыгуначнікаў на сустрэчу з кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Маладзечанскай — Заводскай выбарчай акрузе, другім сакратаром ЦК КПБ Аляксандрам Нічыпаравічам Аксёнавым.

1 ЧЭРВЕНЯ — МІЖНАРОДНЫ ДЗЕНЬ АБОРОНЫ ДЗЯЦЕЙ

Няхай заўсёды
сонца шчодро свеціць
І кветкі
яснавокія цвітуць,

Няхай на ўсёй Зямлі
навекі дзеці
Пад мірным небам
радасна жывуць!

ПАЛЁТ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

24 мая 1975 года ў 17 гадзін 58 мінут маскоўскага часу ў Савецкім Саюзе зроблены запуск касмічнага карабля «Саюз-18», пілагуемага экіпажам у саставе камандзіра карабля Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманавта СССР, падпалкоўніка Клімука Пятра Ільіча і бортінжынера Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманавта СССР Севасцяняна Віталія Іванавіча.

Лёткай запуску карабля «Саюз-18» з'яўляецца правядзенне далейшых эксперыментаў з арбітальнай навуковай станцыяй «Салют-4», якія пачаліся 12 студзеня 1975 года пры сумесным палёце транспартнага карабля «Саюз-17» і станцыі «Салют-4», а таксама адпрацоўка асобных элементаў і сістэм карабля ў розных рэжымах палёту.

26 мая 1975 года другі экіпаж у саставе касманавта П. І. Клімука і В. І. Севасцяняна дастаўлены на борт станцыі «Салют-4», якая з 9 лютага функцыяніравала ў аўтаматычным рэжыме.

Збліжэнне, прычальванне і стыкоўка касмічных апаратаў праводзіліся спачатку з дапамогай аўтаматычнай сістэмы кіравання, а патым, з адлегласці 100 метраў, экіпажам уручную. Пасля

П. І. КЛІМУК.

В. І. СЕВАСЦЯНАУ.

стыкоўкі і правяркі бартавых сістэм станцыі «Салют-4» касманавты перайшлі ў яе памяшканне і пачалі выкананне намечанай праграмы, якая прадугледжвае працяг даследаванняў і эксперыментаў, пачатых на станцыі яе першым экіпажам. Будучыя праводзіцца: вывучэнне Сонца, планет і зорак у розных дыяпазонах спектраэлектрамагнітных выпраменьванняў, даследаванні геалага-марфалагічных аб'ектаў паверхні Зямлі, фізічных працэсаў у яе атмасферы і касмічнай прасторы, медыкабіялагічныя даследаванні, а таксама выпрабаванні канструкцыі станцыі, бартавых сістэм і апаратуры.

Касманавты таварышы Клімука і Севасцянянаў далажылі, што ўсе сістэмы станцыі функцыяніруюць нармальна і яны адчуваюць сябе добра.

28 мая касманавты П. І. Клімука і В. І. Севасцянянаў завяршылі асноўныя аперацыі па раскансервацыі станцыі «Салют-4» і падрыхтоўцы навуковай апаратуры да выканання запланаванай праграмы даследаванняў і эксперыментаў.

Сёння экіпажу арбітальнай навуковай станцыі «Салют-4» прадастаўлены дзень актыўнага адпачынку. Касманавты выконваюць фізічныя практыкаванні з выкарыстаннем велаэргомэтра і бягучай дарожкі, праводзяць прафілактычны агляд асобных сістэм станцыі.

Самаадчуванне таварышаў Клімука і Севасцяняна добрае. Усе бартавыя сістэмы станцыі працуюць нармальна. Параметры мікраклімату ў памяшканнях станцыі складаюць: тэмпература — 20 градусаў Цэльсія, ціск — 800 міліметраў ртутнага слупа, адносна вільготнасць — 11 працэнтаў.

Палёт арбітальнай станцыі «Салют-4» працягваецца.

ТАСС.

ПАДВЕДЗЕНЫ ВЫНІКІ ВУЧОБЫ

У партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР закончыліся заняткі тэарэтычнага семінара «Актуальныя праблемы ідэалагічнай барацьбы на сучасным этапе».

На працягу года літаратары праслухалі цыкл лекцый на тэмы: «Асаблівасці ідэалагічнай барацьбы ва ўмовах пасаблення міжнароднай напружанасці», «Сучасная навукова-тэхнічная рэвалюцыя і духоўная культура», «Свабода творчасці і адказнасць мастака», «Стратэгія і тактыка антыкамунізму», «Навукова-тэхнічная рэвалюцыя і літаратура».

З лекцыямі выступалі: лектар ЦК КПБ А. Дамітрук, доктар філасофскіх навук прафесар Я. Бабосаў, кандыдат філасофскіх навук Ю. Гусеў, кандыдат гістарычных навук, загадчык кафедры навуковага камунізму Беларускага політэхнічнага інстытута І. Ступніцаў, доктар філалагічных навук член-карэспандэнт АН БССР пісьменнік І. Навуменка.

Па многіх тэмах былі праведзены семінарскія заняткі, на якіх шырока і актыўна аб-

мяркоўваліся праблемы сучаснага мастацтва, яго роля ў ідэалагічнай барацьбе.

Днямі адбылася заключная канферэнцыя на тэму «Мастацтва і ідэалагічная барацьба».

З дакладамі выступілі камуністы У. Анісковіч («Месца і роля мастацтва ў сучаснай ідэалагічнай барацьбе»), А. Мацкевіч («Узрастанне ролі сацыялістычнага мастацтва ў сучаснай класавай барацьбе»), Г. Пашкоў («Роля мастацтва ў выхаванні ідэінай перакананасці ў савецкіх людзей»), А. Шаўня («Крызіс буржуазнага мастацтва як адлюстраванне агульнага крызісу капіталізму і яго культуры»).

Кіраваў канферэнцыяй кандыдат філасофскіх навук Ю. Гусеў. Вынікі вучобы на тэарэтычным семінары падвёў сакратар партбюро Саюза пісьменнікаў БССР Аляксей Кулакоўскі. Ён адзначыў высокую актыўнасць і старанне многіх слухачоў, а таксама арганізатарскую работу кіраўнікоў семінара Эдзі Агняцвет і Леаніда Левановіча.

ВЫСОКІ ДАВЕР

Канферэнц-зала Мінскага спецыяльнага канструктарскага бюро «Меліярмаш». Сюды на сустрэчу з кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР, народным пісьменнікам рэспублікі Іванам Пятровічам Шамякіным сабраўся калектыў даследна-механічнага завода Міністэрства прамбудаўніцтваў БССР, настаўнікі школ Адоўскай выбарчай акругі.

Сакратар Фрунзенскага РК КПБ г. Мінска Пётр Казіміравіч Радкевіч, адкрываючы сустрэчу, у прыватнасці, прывёў яскравыя лічбы, што сведчаць пра вялікі сацыяльна-эканамічны змены, якія адбыліся ў раёне з мінулых выбараў.

Насельніцтва раёна павялічылася на 76 тысяч чалавек і цяпер складае 220 тысяч. За гэты час тут пабудавана 160 шматпавярховых дамоў агульнай карыснай плошчай у 915 тысяч квадратных метраў. З'явілася некалькі новых вуліц, такіх, як імя Янкі Маўра, Пятра Глебкі, Сяргея Прытыцкага... Прырост прамысловай прадукцыі склаў за гэты час больш як 32 праценты.

На трыбуне давераная асоба кандыдата ў дэпутаты, тэхнолаг даследна-эксперыментальнага завода СКБ Геннадзій Віктаравіч Малахаў. Ён знаёміць прысутных з біяграфіяй І. П. Шамякіна, яго вялікай літаратурнай і грамадскай дзейнасцю, заклікае выбаршчыкаў аддаць свае галасы за блок камуністаў і беспартыйных, які дастойна прадстаўляе Іван Пятровіч Шамякін.

— Мы вельмі любім вашы кнігі, Іван Пятровіч, — гаворыць настаўніца 96-й мінскай школы Ганна Ільвічна Сяргеева. — Яны да-

памагаюць нам выхоўваць падрастаючае пакаленне ў духу вернасці Радзіме, камуністычнай партыі, вучаць любіць Айчыну, вучаць высакародству, патрыятызму.

Цёплае слова пра кандыдата ў дэпутаты сказаў токар завода Уладзімір Іванавіч Навікаў.

Настаўніца 127-й школы Алена Васільеўна Кірык, якая выступіла на сустрэчы, высокая ацаніла творчасць народнага пісьменніка, падкрэсліла, што яго лепшыя кнігі даўно карыстаюцца любоўю не толькі беларускага, але і ўсесаюзнага чытача, выдаюцца ў многіх краінах свету.

Цёпла сустрэлі прысутныя выступленне кандыдата ў дэпутаты Івана Пятровіча Шамякіна.

Ён раскажаў пра вялікі эканамічны і культурны дасягненні, якіх дабілася рэспубліка з часу апошніх выбараў.

— Разам з усімі савецкімі людзьмі, — гаворыць пра-

моўца, — свой вялікі ўклад у справу камуністычнага будаўніцтва ўносяць і беларускія пісьменнікі. Беларускай літаратура сёння дастойна прадстаўлена многімі слаўнымі імёнамі, творчасць якіх шырока вядома не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. І. П. Шамякін называе кнігі Максіма Танка, Пятруся Броўкі, Кандрата Крапівы, Івана Мележа, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Івана Навуменкі, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Івана Чыгрынава і многіх іншых літаратараў Беларусі.

Іван Пятровіч раскажаў пра сваю творчую работу, падзяліўся планами і задумамі.

У заканчэнне ён гарача падзякаваў прысутным за высокі давер, заверыў іх, што прыкладзе ўсе намаганні, каб апраўдаць ганаровае званне дэпутата.

Адзін з момантаў сустрэчы І. П. Шамякіна з выбаршчыкамі.

АД ПЕРАМОГІ ДА ПЕРАМОГІ

Сардэчна сустракалі рабочыя Быхаўскага льнозавода кандыдата ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР, народнага пісьменніка рэспублікі Івана Паўлавіча Мележа.

На трыбуне — давераная асоба, сакратар партарганізацыі прадпрыемства Міхаіл Дарафеевіч Карчэўскі. Ён раскажаў пра жыццёвы і творчы шлях выдатнага пісьменніка, заклікаў аднадумца прагаласаваць за яго ў дзень выбараў.

— Кнігі Івана Паўлавіча

Мележа, — сказала ў сваім выступленні настаўніца Макранскай сярэдняй школы Таісія Раманаўна Наборцава, — можна знайсці ў кожным доме, яны карыстаюцца вялікай любоўю, чытаюцца і перацываюцца. Асабліва яго «Палеская хроніка», за якую Іван Паўлавіч быў удастоены звання лаўрэата Ленінскай прэміі. Ён аўтар іншых вядомых твораў пра жыццё нашай рэспублікі, пра баявыя і працоўныя подзвігі савецкіх людзей.

Дырэктар завода Мікалай Мікалаевіч Маслюк раскажаў аб працоўных справах прадпрыемства, заверыў кандыдата ў дэпутаты, што да дня выбараў калектыў прыйдзе з новымі працоўнымі перамогамі.

На сустрэчы з Іванам Паўлавічам Мележам выступілі таксама лабарантка завода Людміла Іванаўна Чубатава, загадчыца склада Таццяна Дзмітрыеўна Яшчанка, загадчык аддзела агітацыі і прапаганды Быхаўскага РК КПБ Пётр Якаўлевіч Вароб'еў і іншыя.

У заканчэнне сустрэчы з ушхваленым словам да выбаршчыкаў звярнуўся Іван Паўлавіч Мележ, які гарача падзякаваў ім за аказаны давер.

Кандыдат у дэпутаты па Гарадзецкай выбарчай акрузе № 399 І. П. Мележ сустрэўся таксама з рабочымі саўгасаў «Усход», «Спадарожнік», «Быхаўскі».

Усе гэтыя сустрэчы выліліся ў дэманстрацыю адабрэння і падтрымкі палітыкі нашай партыі, якая вядзе савецкі народ ад перамогі да перамогі.

Гэты здымак быў зроблены ў час сустрэчы І. П. Мележа з рабочымі саўгаса «Спадарожнік» Быхаўскага раёна. Фота Ул. КРУКА.

КАНДЫДАТЫ У ДЭПУТАТЫ

Калектыў саўгаса «Волма» Мінскага раёна назваў сваім кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Астрашыцка-Гарадоцкай вы-

барчай акрузе народнага пісьменніка рэспублікі, віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук БССР Кандрата Кандратавіча Атраховіча (Крапіву). Адбыўся перадвыбарны

сход у Саюзе пісьменнікаў БССР. Кандыдатамі у дэпутаты Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных названы Аляксей Мікалаевіч Кулакоўскі, а Ленінскага райсавета сталіцы — Генадзь Мікалаевіч Бураўкін.

ЛЕТАПІСЕЦ САВЕЦКАЙ ЭПОХІ

Як і ва ўсёй краіне, у нашай рэспубліцы добра ведаюць і любяць творчае выдатнага пісьменніка М. А. Шолахава. Па некалькі разоў, пачынаючы з 1934 года, масавымі тыражамі выдаваліся на беларускай мове «Ціхі Дзень», «Узнятая цаліна», аповядаванні і нарысы пісьменніка. Цяпер у сувязі з яго юбілеем ва ўсіх гарадах Беларусі прыходзяць сустрэчы, канферэнцыі, вечары. На іх гучаць урывкі з твораў М. А. Шолахава, раскажываюцца аб яго творчасці, гаворацца словы вялікай падзякі аднаму з заснавальнікаў савецкай літаратуры, які ўславіў рэвалюцыйны, працоўны і ваенны подзвігі народа.

22 мая ў Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР адбыўся ўрачысты вечар грамадскай беларускай сталіцы, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння выдатнага савецкага пісьменніка, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы, акадэміка М. А. Шолахава.

На ўрачысты вечар прыйшлі

таварышы П. М. Мінерэў, Ц. Я. Кісялёў, А. Т. Кузьмін, І. Я. Палякоў, В. С. Шавялуха, народны паэт БССР, Герой Сацыялістычнай Працы П. У. Броўка, народны пісьменнік БССР І. П. Шамякін, народныя артысты СССР Л. П. Александровская, Р. Р. Шырма, дзеянні літаратуры, мастацтва, навукі. Перад прысутнымі выступіў лаўрэат Ленінскай прэміі народны пісьменнік Беларусі І. П. Мележ.

Цэнла і ўсхвалявана гаварылі аб творчасці М. А. Шолахава пісьменнікі член-карэспандэнт АН БССР І. Я. Навуменка, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Г. Чыгрынаў (у аснову яго выступлення лёг артыкул, надрукаваны ў мінулым нумары «ЛіМ»), слесар Мінскага аўтамабільнага завода Э. В. Сукалінаў, старшыня калгаса імя Гастэля Мінскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы В. П. Шымаўскі, студэнтка 5-га курса філалагічнага факультэта ВДУ імя У. І. Леніна Г. Л. Лабацэвіч.

МАГУТНЫ, НЕПАЎТОРНЫ ТАЛЕНТ

Выступленне І. П. МЕЛЕЖА

Ідзе час. Можам сказаць — пяніцца і няўмольна ідзе час. Адзначаны лізішм справамі, вялікімі і малымі, ён робіць сваё з людзьмі, кладзе на людскія абліччы свае няўхільныя адбіткі.

Час ідзе, нараджаюцца, растуць, дужэюць дны, старэюць другія. Ужо не малым, не ў гімнасцёрцы вайсковай, не перацягнутым вайсковым рамянем бачым мы выдатнага сучаснага нашага са- стаянцы Вешанскай, бачым яго паважным і павольным, з тварам, абветраным часам і пазначаным турботамі многіх гадоў, з густа пасярэбранымі вусамі.

Час сваё робіць з намі, не мінае ён і нашага вялікага сучасніка Міхаіла Шолахава.

Няўмольна час, аднак, не можа нічога зрабіць з шолахаўскімі героямі. Няўладны час над героямі, створанымі талентам Міхаіла Аляксандравіча Шолахава!

Як і дваццаць, і трыццаць, і сорак гадоў назад, паземнымі, не старэючы і не цямнеючы ў нашых вачах і ў нашых душах, жывуць сваім адзіным жыццём, няскладаным часта і разам вялікім, то блючыся ў пошуках жыццёвай дарогі і долі, то не раздумваючы надта, яго такія жывыя, такія нібы звычайныя і такія даісныя, неўміручыя героі.

Час няўладны над імі, над іх клопатамі, над іх надзеямі, над іх жыццём.

Дзівосна — прывабны, і жорсткі, і вялікі малое перад чытачамі свет Міхаіла Шолахаў-Света, які ўключае ў сябе і ціхую радасць адвечнай працы ў спякотным мірным стэпе, і шалёны хмель казачкіх атак у баях з кайзераўскімі войскамі, і настойліваю, самаадданую дзейнасць тых, што адчулі вялікую праўду рэвалюцыі і імкнуцца ўліць гэтую праўду ў сэрцы іншых, якія не разумеюць і не бачаць яе. Свет гэты ўлірае ў сябе і звычайных асялярабаў, якіх час робіць садытамі ці забойцамі, барацьбітамі за шчасце, за рэвалюцыю ці ворагамі яе, і професійных ваенных, вышкеленых у парскіх вучылішчах, у акадэміях, заспетых пераломным часам на раздарожжы эпохі, у якую і яны ідуць рознымі, няпростымі, часта трагічнымі, шляхамі. У стракатым свеце гэтым — і дзеці, і жанчыны, і старыя, непры-

думаня, неподобна розныя, жывыя — мноства, неверагоднае мноства самых розных абліччаў, лёсаў, — мноства, імя якому — народ.

Народ у гадзіну найвялікшай, непараўнальнай ні з чым барацьбы са старым, звыклым, несправядлівым для большасці, за новае, справядлівае, але нязвыклае і далёка не ва ўсім і не для ўсіх зразумелае: барацьбы, імя якой у сусветнай гісторыі пазначана як Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя ў Расіі, грамадзянская вайна супраць белгвардзейскіх войск і замежнай інтэрвенцыі...

Здаецца, тусім блізка той шэры надвечорак канца зімы і пачатку вясны, калі на хутар Грымячы Лог да свайго былога адпалачанна Якава Астраўнова з'яўляецца былы есаул Полаўцаў. Зусім блізка бачыцца марозны дзень, калі ў той жа Грымячы Лог як пасланец партыі прыязджае былы балтыйскі матрос, а апошнім часам нуцлаўскі слесар Сямён Давыдаў. Другая зпаляе Міхаіла Шолахава «Узнятая цаліна» робіць нас неаб'яжымымі сведкамі і дзейнымі ўдзельнікамі новага «стварэння свету», карэнных змен у жыцці сялян-казакаў аднаго з дацкіх хутароў. Карціна жыцця, якую малюе тут Шолахаў, не вызначаецца такой эпічнай шырынёю, як у «Ціхім Дзёне», гісторыя не выступае тут у такім, як у няпрэчым рамане, багатым лёсам, размаху падзей, але жыццё, якое нам адкрываецца, поўна тут сваіх нястрымных імкненняў, трагедый і драм, паказаных з сілаю выдатнага майстэрства! Жыццё, якое нам тут адкрываецца, ідзе на слабе водсвет той рэвалюцыі, якая паказана ў «Ціхім Дзёне», з'яўляецца яе лагічным працягам і выводзіць герояў Шолахава на рубяжы, якія непасрэдна падступваюць да клопатаў перадваенных гадоў, да трывогі і барацьбы незабыўнай ваеннай пары.

Як ні багата наша літаратура адлюстроўвае мінулую вайну, — не старэе, не блякне то, што зрабіў Шолахаў, каб паказаць эпопею не параўнанай ні з чым барацьбы з нямецкім фашызмам. Яго нарысы, яго раман «Яны змагаліся за Радзіму» і яго аповядаванне «Лес чалавека» па-ранейшаму сярод самых яркіх і самых вы-

сокіх дасягненняў літаратуры пра мінулую вайну.

Рыгор Мелехаў, Аксіння Астахава, Наталля Панцялей Пракопавіч, Ільвічана, Давыдаў, Нагульняў, Размётнаў, Луска, Стральцоў, Ланахін, Андрэй Сакалоў — якое багацце дзівосна-жывых людзей паўстае з твораў вялікага савецкага пісьменніка! Іх можна называць і называць, іх, здаецца, не пералічыць нават яны не ўмоўна, а ў сямой сапраўднай сваёй сутнасці не проста асобныя людзі, многа людзей, а — народ, у безлічы непаўторных жывых абліччаў. Непараўнанае шолахаўскае ўменне бачыць і чуць людзей, народ, — часам адной-двух, як бы мімаходам кінутых фарб, дастаткова, каб у памяці на ўсё жыццё застаўся жывы вобраз чалавека. Колькі сказаў Шолахаў, напрыклад, пра дзеда Грымячку ці старую маці Якава Астраўнова — а якім жывым жыццём жывуць яны ў творах пісьменніка і ў нашай памяці. Некалькі радкоў дастаткова выдатнаму мастаку, каб жылі яны так, што, здаецца, мы іх бачым і адчуваем як блізка знаёмых.

Адна з самых важных рыс Шолахава — яго блізкасць да народа. Усе яго творы сведчаць пра вялікую, непарыўную з'яднанасць з народам, пра незвычайнае веданне народных патрэб і надзей. Клопатам пра народ, пра яго дабрабыт і шчасце прыскінуты, фактычна кожны твор Шолахава, позірк яго на кожнага вобраз. «Я бачу і бачу сваю задачу як пісьменніка ў тым, — кажаў Шолахаў, — каб усім, што напісаў і напішу, аддаць наклон гэтаму народу-працаўніку, народу-будзільніку, народу-герою, які ні на каго не нападаў, але заўсёды ўмеў з годнасцю абараніць створанае ім, абараніць сваю свабоду і гонар, сваё права будаваць сабе будучыню на свайму выбару».

Па ўсіх сваіх пісьменніцкіх і грамадзянскіх якасцях Шолахаў пісьменнік **народны**.

Шолахаў здзіўляе размахам бачання жыцця. Тры яго неўміручыя раманы — гэта, па сутнасці, найшырэйшыя ў прагору і часе зпаляе народнага жыцця — жыцця, якое ўбірае ў сябе тры падзвіжныя папоўненія зместам і зместам эпохі. У яго раманах замацаваны на век для людской памяці Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя, грамадзянская вайна, вялікі пералом у вясны, Вялікая Айчынная вайна.

У творах яго — жыццё ў складаных, крутых зменах, на злome эпох. Праз чалавечы лёс ў іх пісьменнік паказвае, як канцацца, руйнуецца адна эпоха, пачынаецца, ствараецца новая. Багатыя ўзрушэннямі, драматызмам, прасякнутыя сур'ёзным позіркам пісьменніка, карціна жыцця, якія малюе Шолахаў, поўныя вялікага сэнсу і значэння.

Найважнейшая адзнака шолахаўскай мастацкай сілы, думачнасці, у яго незвычайнай праўдзівасці. Праўда, толькі праўда! — гэты заклік, здаецца, лязменна кіраваў пісьменнікам у кожным творы, кожным раздзеле, кожным радку. Выдатны савецкі пісьменнік Канстанцін Фэдзін так адзначае гэту якасць таленту Шолахава: «Вялікая заслуга Міхаіла Шолахава ў той смеласці, якая ўлашціва яго творах. Ён ніколі не ўхіляўся ад уласцівых жыццю суверэнітэтных... Яго кнігі паказваюць барацьбу ва ўсёй паўнаце мінулага і сучаснага. Трагедыя ён не пераводзіць у драму, з драмы не робіць прываблівае чытанне. Трагедыяныя становішчы не хывае ён у сучасныя букеткі паляных кветчак. Але сіла праўды такая, што горька жыцця, якая б яна нават жахлівая ні была, пераважваецца, пераадоўваецца воляю

да шчасця, жадааннем яго дасягнуць і радасцю дасягнення...».

Хочацца сказаць некалькі слоў пра значэнне Шолахава для самой нашай літаратуры, для яе развіцця.

Шолахаў увайшоў у савецкую літаратуру ў пару яе станаўлення, ён — адзін з заснавальнікаў савецкай літаратуры. У той час, калі ён пачынаў, у савецкай літаратуры вельмі моцна гучалі малодыя, зазірветыя галасы, якія адмаўлялі традыцыі старой, класічнай літаратуры, заклікалі фактычна да разрыву з імі.

Шолахаў выступіў як адзін з тых, што лічылі жыццяздольнымі традыцыі Гоголя і Талстога, Тургенева і Чэхава. Выступіўшы як прадаўжальнік вялікіх традыцый рускай класікі, Шолахаў выкарыстаў той каштоўны вопыт, які набыла руская літаратура мінулага, убагачыў яго сваім талентам, даў прывілыты, жыццяздольны кірунак савецкай прозе.

Традыцыі не загубілі — і не маглі загубіць — яго таленту. Грунтуючыся на творчым вопыце пісьменнікаў мінулага стагоддзя, ён зрабіў вялікі крок наперад. Самабытны та-

у яго раманах і аповядаваннях, глыбіню і сур'ёзнасць яго думкі, мы ніколі не перастаем, відаць, захапляцца тым, як вольна, натуральна жывуць у яго творах людзі, кожны са сваім тварам, сваім лёсам, сваёю бядою і надзеяй. Ніколі, відаць, не перастаем захапляцца натуральнасцю, багаццем жыцця людзей і жыцця прыроды ў яго творах.

Здзіўляючыся, радуючыся не раз, не два, мы не аднойчы адзначым з захапленнем яго незвычайнае ўменне бачыць і малюваць людзей і жыццё.

Калі думаеш пра рэдкі талент Шолахава, на памяць мімаволі прыходзяць звышкі горкаўскія словы: «анафемскі таленавіты Русь!» Згадваючы гэтыя словы тут, выказваючы сваё захапленне дзівосным талентам Шолахава, хочацца сказаць: «анафемскі таленавіты наш Шолахаў!»

Таленту гэтаму ў нашы дні ў літаратуры, думам, няма роўных.

Магутны, незвычайна магутны мастак, летанісец нашых дзён, дзівосны майстар савецкай літаратуры жыве сярод нас.

М. Шолахаў і Ю. Гагарын.

лент, моцна звязаны з новым жыццём, добра чуючы покліч новага часу, ён паказаў сябе як выдатна пісьменнік-наватар, які шырока адкрыў шляхі для савецкай літаратуры нашых дзён. Такая сіла ў сплыве сапраўднага таленту і жыцця — яны вядуць наперад, у самой іх аснове — наватарства.

Шолахаўская плынь у літаратуры нашых дзён — адна з самых актыўных і моцных.

Адзначаны вялікую праўду, якая пячэ і грэе сэрца ў творах Шолахава, адзначаны шырынню свету, які адкрываецца нам

Калісьці А. М. Горкі раскажываў, што У. І. Ленін, гаворачы пра Л. Талстога, зачытаў: «Каго ў Еўропе паставіць з ім побач?» — З захапленнем адказаў сам: «Няма каго!» З гонарам У. І. Ленін адзначаў тады коратка: «Глыба!»

Мне хочацца пераадрасваць гэтыя цудоўныя ленінскія словы і да нашага сучасніка — вялікага савецкага пісьменніка, камуніста Міхаіла Аляксандравіча Шолахава, хочацца, карэстаючыся вобразам У. І. Леніна, з гонарам сказаць пра Шолахава: «З кім яго параўнаць? Глыба!»

ВЕРЫЦЬ У ЧАЛАВЕКА

Выступленне І. Я. НАВУМЕНКІ

Першыя тры кнігі «Ціхага Дня», перакладзеныя на беларускую мову, я прачытаў за лета, перайшоўшы з трэцяга ў чацвёрты клас. Не хачу выхваляцца, што быў нейкім вундэркіндам. Проста па тым часе ў нашым мястэчку дзіцячай бібліятэкі не было, і прыходзі-

лася чытаць, што трапляла пад рукі.

Але феномен тым не меней даўшы: нават для дзіцячага ўспрымання Шолахаў шмат чаго даваў, прымушаў біцца сэрца, хвалявацца, смуткаваць, радавацца, з неаслабій

(Працяг на 4—5-й стар.)

ЛЕТ АПІСЕЦ САВЕЦКАЙ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

увагай сачыць за лёсам ягоных герояў.

У сяркавым годзе, перад самай вайной, за ўласныя грошы, заробленыя ў час канікулаў на чыгунцы, я купіў апошняю, чацвёртую кнігу «Ціхага Дона». На беларускую мову яна, здаецца, так і не была перакладзена.

Некалькі разоў у маладым і сталым узросце перачытаў «Ціхі Дон».

Цяпер, калі за плячамі пяць дзесяткаў гадоў, можна выказаць сякія-такія думкі адносна таго, якое значэнне мелі кнігі Шолахава для мяне асабіста і, магчыма, для некаторых моіх аднагодкаў.

Маё пакаленне ўваходзіла ў жыццё праз школу і кнігі. Відаць, з прычыны вядомых сацыяльных працэсаў, якія адбываліся ў краіне пасля рэвалюцыі, мы рыхтаваліся стаць інтэлігентамі: настаўнікамі, інжынерамі, урачамі, некаторыя менш, закончышы вучэльшчы, зрабілі вайсковымі камандзірамі. Але жылі мы, выхоўваліся, на сутнасці, у народным, пераважна сялянскім асяроддзі, змалку былі блізкія да зямлі, ведалі, што такое ўсход і захад сонца, раса на траве, каваліца і жніво, пах свежаспечанага хлеба, рана прылучаліся да працы.

Таму, відаць, феномен з чытаннем «Ціхага Дона» ў пачатковай школе неяк можна вытлумачыць: быт, норавы, самастыхія народнага жыцця, якое там малявалася, былі знаёмыя, з большага зведаныя нават у дзяцінстве, хоць далёка, скажам, ад Дона да мікрэчка паміж Прыпяццю і Дняпром.

Пра тое, якая суровая, крывавае барацьба за новы свет, расказала «юнакам і дзяўчатам майго ўзросту Айчынная вайна». Але яшчэ да гэтага расказаў Шолахаў.

Такім чынам галоўнай кнігай для пакаленняў, якія ўваходзілі ў жыццё паміж Кастрычнікам і Айчынай вайной, быў «Ціхі Дон». Я не хачу гэтым адмовіць значэння кнігі для іншых пакаленняў і ўплыву на іх выхаванне другіх кніг.

З чыста пісьменніцкага пункту гледжання «Ціхі Дон» М. Шолахава пераўзыхадзіць у савецкай літаратуры шэдэўр. Няма другога твора, дзе б так арганічна паяднаны псіхалагічны аналіз і паэтычны сімвалізм, музыка напеўнага народнага слова і пластыка жывапісу, глыбіня даследавання самых патаемных рухаў чалавечай душы і даступнасць, лёгкасць апавядання.

Як пісьменнік, я ведаю, што нафас твора, яго асноўную глыбінную ідэю нараджае любоў да роднай зямлі. Кожны асабліва ў дзяцінстве, юнацтва зведаны куток нараджае своеасаблівы настрой, які потым калі садзішся пісаць, перарастае ў аднаведную музыку, у тое, што тэарэтыкі называюць стылем. Гэты настрой падобны да стану, які бывае ў закаханага, таму падрабіць яго нельга. Гэта святое трапятанне душы, уражанай прыгажосцю свету і таямніцамі, якія ў гэтай прыгажосці адкрываюцца. Добра, што Шолахаў напісаў «Ціхі Дон» у маладым узросце, калі яшчэ не растрачаны сілы душы, здольнай да самага глыбокага перажывання. Нават перарваўшыся для «Узнятай цаліны», таксама выдатнага твора, насычанага той жа сэнсуйнай любоўю да роднага стану, ён здолеў ад першай да апошняй кнігі сваёй эпопеі пранесці замілаванне да роднага краю, узяўшы яго ў заключных частках на высокую трагічную ноту.

Маладосць відучая. Многія вялікія творы сусветнай літаратуры напісаны іх аўтарамі, калі яны былі вельмі маладымі. З айчынай літаратурай у гэтай сувязі варта ўспомніць Пушкіна і Лермантава. Янка Купала напісаў «Курган» у дванаццаць васьмі гадоў, а «Паўлінку» — у трыццаць.

Многасць здзіўляе ў «Ціхім Доне». Можна адносна лёгка зразумець, чаму так дакладна Шолахаў выпісаў казацкі быт, норавы, характары — сам жыў у станицы, някалькі і па станицы ішагародняга. Але вось ён апісава сям'ю купца Мохавы, памешчыка Лісінца, салдацкі, афіцэрскі побыт у агонах і зямлянках першай сусветнай вайны, г. з. карціны і псіхалагічныя з'явы, якіх непасрэдна не бачыў і не мог бачыць. Адкуль жа дасведчанасць і дакладнасць у гэтых невядомых для пісьменніка пластах жыцця?

Тут мы маем справу са здольнасцю геніяльнага мастака паглыбіцца, улавіць дух той ці іншай эпохі, часу. Міхаілу Шолахава спынала рэвалюцыя. Яе ідэю ён успрыняў амаль у дзіцячым узросце. І менавіта яна дапамагла яму разгледзець тое, што рабілася ў самых разнастайных станах і лагерах напярэдадні і ў час грамадзянскай вайны. Вядома, маладому пісьменніку свяціў вопыт асабістага ўдзелу ў барацьбе з контррэвалюцыяй — ён быў прадагратыкам і чонаўцам — шмат у чым дапамаглі расказы бывалых казакаў, якія ўдзельнічалі ў імперыялістычнай і грамадзянскай вайне, архіўныя дакументы, сведчанні. Але вызначальным у тытанічным творчым акце, які ён здзейсніў, быў магучы талент, прыродная здольнасць слухаць і разумець рэвалюцыю. Відаць, не станем мы спрачацца наконце таго, што было многа іншых людзей, якія больш за Шолахава бачылі схватку і боек рэвалюцыі, аднак жа «Ціхага Дона» не напісалі.

Хачу сказаць яшчэ аб тым, што пісьменнікам, якія прыходзяць у літаратуру ўслед за магучымі талентамі, як шолахаўскі, нялёгка прайсці Сілавое поле прыцягнення такіх талентаў надзвычай адчувальнае, і каб захавць творчую самастойнасць, уласную арбіту, таксама трэба немалява сілы.

У «Ціхім Доне» Шолахаў бліскуча, напрыклад, абмяляваў, раскрыў тры жаночыя тыпы — Наталлі, Аксіні і Дар'і, якія па сваёй чалавечай прыродзе вельмі многасць гавораць увогуле пра жанчыну, пра жаночае каханне. Пасля Шолахава адкрыць у народным асяроддзі тыпы падобнай велічы, сілы, страсці стала проста немагчыма. Ва ўсякім выпадку, у блэйшым гістарычным абсягу.

Міхаіл Шолахаў глыбока ўспрыняў гуманістычныя заповеды класічнай рускай літаратуры, якая вучыла бачыць чалавечы ў чалавеку, да якога б стану, лагера ці асяроддзя ён ні належаў. Некаторыя пісьменнікі, захапляюцца ў апошні час так званай сітуацыйнай «выбару». Прычым выбар свой іхнія героі робяць, як кажучы, «пад заслону», што адбываецца з героямі пасля таго, як яны зрабілі рашэнне, няправедны крок, мы не ведаем. Але ідучы такім шляхам можна прысці да непажаданых вынікаў, якія мяжуюць з нявер'ем у чалавечы, у яго духоўныя сілы і магчымасці.

Як існуе літаратура, чалавек у ёй няўхільна робіць выбар

паміж добром і злом, сіламі цемры і прагрэсу. Праблему «выбару» ў шырокім разуменні слова ўвасабляюць вобразы Дон-Кіхота і Санча Пансы, Фауста і Мефістофеля, Пера Бязухава і Анатоля Куратіна, Алёшы і Івана Карамазавых.

Грыгорый Мелехаў у «Ціхім Доне» таксама робіць «выбар». Гісторыя яго кідання паміж двума варожымі станамі якраз і вызначае асноўны стыль шолахаўскай эпопеі. Прырода адчайнай мітусні Грыгорыя зразумелая: за ёй стаяць шматлікія сацыяльныя і іншыя складаныя незвычайныя, у многіх адносінах выдатнай, яркай натуре. Мы не можам ненавідзець Грыгорыя перш за ўсё таму, што добра яго разумеем. Наадварот, мы спачуваем яму, шкадуем, бачычы, як трагічна чалавечы ў чалавеку, як залішне пазна дасягае герой жаданага правільнага берагу. У ладзеным выпадку абставіны, прывітыя яму звычкі мацней за чалавечы і нараджаецца трагедыя. Але ў шолахаўскай трагедыі гучыць магучы антымістычны акорд: рэвалюцыя рабілася менавіта для такіх, як Грыгорый, ды дарога яе была крывавай, жорсткай і не ўсе змаглі знайсці правільны жыццёвы кірунак.

Пры ўсёй сваёй празрыстасці, зразумеласці «Ціхі Дон» — кніга вялікай глыбіні, усе пласты якой проста немагчыма адразу ахапіць мысленным позіркам і пацуніць. Таму мы вяртаемся да Шолахава многа разоў, і кожнаму этану, перыяду чалавечы ўзросту ён як бы адкрывае новыя вяршыні і глыбіні. Сакрэт, мабыць, у тым, што яшчэ ніхто да Шолахава не пісаў так, як ён, аб звычайным, простым чалавеку, не раскрываў так багата, рознабакова, са святым паэтычным трапятаннем яго ўнутраны свет, яго надзеі, парывы, імкненні.

Я хачу сказаць яшчэ аб тым, што Шолахаў вельмі блізкі нам, беларускім пісьменнікам. Беларуская літаратура з самых сваіх вытокаў вызначалася духам непадробнай народнасці, яе героем быў сялянін, чалавек працы. Глыбокі дэмакратызм нашай літаратуры ўзняўся на новую вышыню ў савецкі час. Тое, што мы называем народнасцю, партыйнасцю, ёсць, па сутнасці, пункт гледжання на свет працоўнага чалавечы, яго філасофія жыцця, яго маральнасць, «праваспеўнасць» ацэнкі ўсяго, што дзеецца ў гэтым агромністым свеце. Ні для каго не сакрэт, што «Ціхі Дон», «Узнятая цаліна», «Лёс чалавечы» М. Шолахава — творы арганічна народныя, іх толькі і мог стварыць пісьменнік, закліканы да творчасці тымі тытанічнымі працэсамі пераўтварэння народнага жыцця, пачатак якім паклала Кастрычніцкая рэвалюцыя і сацыялістычнае будаўніцтва.

Мы знойдзем нямала пунктаў судакранання паміж «Ціхім Доне», «Узнятай цалінай» М. Шолахава і «Новай зямлёй» Якуба Коласа, творами Кандрата Крапівы, дый на апошніх творах нашай літаратуры; напрыклад, на «Палескай хроніцы» І. Мележа, ляжыць адбытак таго сімптэтычнага, сапраўды народнага бачання свету, якое так бліскуча прадманістраваў шолахаўскія шэдэўры. І справа тут не ва ўплывах і

перайманнях. Капаць, як кажучы, трэба глыбей, гэтая відэочная аднасць ідзе ад глыбокай зацікаўленасці народным жыццём, ад таго, што жыхар Ціхага Дона, той, што арэ зямлю, косіць траву, нэчуе пад стэпавымі зоркамі, сустракае за прадай усход і захад сонца,

не так істотна адрозніваецца ад беларускага хлебараба.

Шолахаў вучыць нас любіць чалавечы, верыць у яго сілы, магчымасці, у высокае яго прадвызначэнне, у тое, што ўсё ён адолее і пераможа, якія б цяжкія выпрабаванні ні стаялі на яго шляху.

ТВОРЫ, БЛІЗКІЯ УСІМ

Выступленне Э. В. СУКАЛІНАВА

Кожны чалавек з самага дзяцінства ўбірае ў сябе родныя яго сэрцу паняцці, такія, як Радзіма, маці, зямля. У радзе гэтых дарагіх і блізкіх слоў стаяць для нас імя Міхаіла Аляксандравіча Шолахава, выдатнага майстра, мастака вялікай чалавечай пранікліваасці і высокай творчай патрабавальнасці, вялікага мастака вялікай эпохі.

Цяпер, бадай, няма ніводнага кутка на зямлі, дзе не ведалі б яго твораў. Гэтыя кнігі — барацьбы, аб'яднання адзінай тэмай — лёсу міру, роднага народа, чалавечы працы, які ідзе праз усе жыццёвыя беды і крутыя перавалы гісторыі да шчасця.

Шолахаў зразумець псіхалогію чалавечы-працаўніка і здолеў пранікнуць у самую глыбіню душы яго, стварыў яркія вобразы рознахарактарных людзей, наказаўшы іх ад нараджэння да смерці, у радасці і горы, працы і каханні, у мірны і ваенны час, у распачыных спрабах зразумець, што такое жыццё.

Усе ключавыя моманты ў жыцці нашай краіны, усе яе найбольш уражваючыя этаны адлюстраваны ў раманах Шолахава: першая сусветная вайна, крывавае ломка старых устояў, нараджэнне новага грамадства. Гэты час паказаны ў раманах «Ціхі Дон».

Яшчэ адзін пераломны перыяд у жыцці краіны — калектывізацыя. І лепшы раман, прысвечаны гэтай тэме, «Узнятая цаліна».

Нарэшце, Вялікая Айчынная вайна савецкага народа супроць фашызму ў творы «Яны змагаліся за Радзіму».

Вобразы, створаныя Міхаілам Аляксандравічам Шолахавам, настолькі выразныя, робяць такое моцнае ўражанне, што паўстаюць перад намі нібыта жывыя, хочанна сустракацца з імі зноў і зноў, раіцца, як з блізкімі людзьмі, вернымі сябрамі па самых надзённых, жыццёвых пытаннях.

ЗЯМНЫ ПАКЛОН

Выступленне В. П. ШЫМАНСКАГА

У гэтыя дні, калі на вясенняй, дагледжанай руплівымі рукамі зямлі спея пасеў будучага ўраджаю, асабліва сімвалічна і радасна ўспрымаецца юбілей Міхаіла Аляксандравіча Шолахава — выдатнага пісьменніка, слаўнага сына савецкай зямлі, якая вырасіла яго магучым талент, аддадзены народу, партыі.

Творчасць Міхаіла Аляксандравіча Шолахава неаддзельная ад барацьбы і духоўнага жыцця мільянаў савецкіх людзей. Накіраванасць у глыбіню гэтага жыцця — галоўная рыса пісьменніцкага таленту. Яна зрабіла Міхаіла Шолахава блізкім і зразумелым, родным і дарагім працоўным нашай краіны, сумленным людзям усёй планеты.

Нам, сельскім працаўнікам, асабліва дарага тое, што ў тво-

Многія шолахаўскія героі — выхадцы з рабочых. Дастаткова, напрыклад, назваць Сямёна Давылава — рабочага-металіста з Кіраўскага завода з «Узнятай цаліны», шахцёра Пятра Лапахіна з рамана «Яны змагаліся за Радзіму». Гэтыя вобразы настолькі ўражваюць што параджаюць у душы дзвігавы жадае сустрацца на старонках будучых шолахаўскіх кніг з рабочымі-сучаснікамі.

А пра рабочых сённяшняга дня можна напісаць вельмі многа.

Напрыклад, наш аўтамабільны вырас амаль на голым месцы. А цяпер з канвеера сышоў ужо паўмільёны «МАЗ». Усё гэта справа залатых рук рабочага калектыву.

Думаеш, што не толькі наша — усякае з прадрываючай рэспублікі, можа расказаць аб сваім лёсе, як чалавек, які шмат пажыў і перажыў.

А пакуль мы жывём героямі, якія «насялілі свет, які ўжо аддзяліліся ад пісьменніка, пайшлі ў самастойнае жыццё падобна таму, як дарослыя дзеці ідуць у жыццё ад бацькоў».

Вызначаючы свой пісьменніцкі абавязак Міхаіл Аляксандравіч Шолахаў сказаў: «Я бачыў і бачу сваю задачу як пісьменніка ў тым, каб усім, што напісаў і напішу, аддаць паклон гэтаму народу-працаўніку, народу-герою, які ні на каго не нападаў, але заўсёды мог з годнасцю адстаяць створанае ім, адстаяць сваю свабоду і гонар, сваё права будаваць сваю будучыню па ўласнаму выбару».

І сёння ад імя рабочага класа горада-героя Мінска, мне хочанна пачаць Міхаілу Аляксандравічу Шолахаву добрага здароўя, новага прыліву творчага натхнення, далейшых поспехаў у выкараднай і нялёгкай літаратурнай працы.

рах вялікага пісьменніка пранікнёна адлюстроўваецца рэвалюцыйнае станаўленне працоўнага сялянства — саюзніка рабочага класа ў бітвах за ўладу Саветаў, за пераўтварэнне жыцця вёскі на сацыялістычнае, калектывнае лад. Ярка, вобразна, глыбока паказаў Міхаіл Шолахаў не толькі жорсткую класовую барацьбу ў вёсцы ў першыя гады Савецкай улады і ў перыяд калектывізацыі, але і сацыялістычную перспектыву развіцця сялянства.

У выдатным творы савецкай літаратуры — рамана «Ціхі Дон» пісьменнік адкрыў усяму свету — праз трагічны шлях Грыгорыя Мелехава, які імкнецца да працы на зямлі, да сацыяльнай справядлівасці, — адзіна правільны шлях да шчасця. Ён у адзістве з рэвалюцыйным народам.

ЭПОХІ

Гэтак жа ярка і незабыўна ўражліва паказаў Шолахаў ва «Узнятай цаліне» пераўтварэнні ў вёсны, раскрыў новыя, сацыялістычныя рысы савецкага селяніна.

Асабліва блізка і дарагія мне вобразы галоўных герояў рамана «Узнятая цаліна» — Давыдава, Размётнава, Нагульнава. Гэтыя вобразы, з любоўю і сімпатыяй выписаны майстэрскім пяром і ўзятыя з самага жыцця, уасабляюць пераарушыню саюз рабочага класа і калгаснага сялянства, якія плячо ў плячо будуць новае, шчаслівае жыццё.

Як бы ўрадаваліся героі працоўных гадоў калектывізацыі, калі б убачылі цяпер, як далёка мы пайшлі ўперад, як квітнею калгасныя зямлі. Яны ўбачылі б багатыя нівы, на якіх працуе магутная сучасная тэхніка і ў тым ліку — выдатная машына, створаная на родным заводзе Давыдава «Чырвоным пуццлаўцам», — трактар «Кіравец». Есць такія машыны і ў нашай гаспадарцы. Яны дапамагаюць нам дабівацца ўсё больш высокіх вынікаў у сельскагаспадарчай вытворчасці. Мы збіраем сёння да 40 цэнтнераў збожжавых з гектара, атрымліваем больш чым чатырохтысячныя надой на карову. Прыгажэе, становіцца з кожным днём багацейшым жыццё працаўнікоў зямлі!

Ужо дзесяцігодзі адзіляюць нас ад падзей, паказаных у раманах «Шхі Дон» і «Узнятая цаліна». Але ніколі не перастаюць хваляваць, не згубіць свайго абаяння і сілы праўдзівых, жыццёвых вобразы, створаныя ў гэтых кнігах. Яны выхоўваюць беззапавядную адданасць Савецкай уладзе, калгаснаму ладу.

І яшчэ адна рыса ў творчасці Міхаіла Аляксандравіча Шо-

лахава бясконца дарагая мне — ужо як удзельніку Вялікай Айчыннай вайны, франтавіку. Пацупіце глыбокай пашаны і захапленне выклікае яго высакародная і сумленна пісьменніцкая праца над тэмай свяшчэннай барацьбы нашага народа супроць заклятага ворага чалавечтва — гітлераўскага фашызму. Вобраз савецкага воіна, савецкага чалавека, які вынес на сваіх плячах асноўны цяжар вайны і выратаваў не толькі родную зямлю і свой дом, а і ўвесь свет ад фашыскага заняволення, паўстае на шолахаўскіх старонках ва ўсёй сваёй велічы. Гэты вобраз узноўлены з выдатным майстэрствам, з велізарнай павагай да подзвігу арміі і народа ў рамане «Яны змагаліся за Радзіму», апавяданні «Лёс чалавека», якія ўвайшлі па праву ў залаты фонд мастацкага летапісу аб Вялікай Айчыннай вайне. Гэта кнігі пісьменніка-байца, пісьменніка-патрыёта.

Думаецца, у тым і сакрэт усенароднай любві і сусветнай славы твораў Міхаіла Шолахава, сіла твораў якога не толькі ў велізарным таленце і працавітасці іх аўтара, але і ў грамадзянскай, партыйнай пазіцыі пісьменніка-камуніста. Усім сваім жыццём і творчасцю Міхаіл Аляксандравіч Шолахаў пацвярджае глыбокую ўнутраную сувязь з лёсамі людзей, з іх напрамкамі і клопатамі, са справамі партыі і дзяржавы. Ім служыць ён усімі сваімі сіламі, ім аддае сваю любоў, сваю працу, свой вялікі талент.

У гэтыя дні, калі ўвесь савецкі народ, усе прагрэсіўныя людзі планеты адзначаюць сямідзесяцігоддзе выдатнага пісьменніка, мне хочацца ад імя беларускага калгаснага сялянства нізка да зямлі пакланіцца Міхаілу Аляксандравічу Шолахаву.

НЕВЫЧЭРПНАЯ КРЫНІЦА

Выступленне Г. Л. ЛАБАЦЭВІЧ

М. А. Шолахаў — адзін з любімых пісьменнікаў нашай моладзі. Яго творы можна чытаць і перачытваць, кожны раз адкрываючы штосьці новае, раней не заўважанае.

Усё самае галоўнае, самае істотнае ў жыцці краіны знайшло адлюстраванне ў творчасці пісьменніка. Гісторыя савецкага народа — у перапляценні лёсаў шолахаўскіх герояў, у іх пошуках, барацьбе.

Ачышчальная сіла і веліч Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года знайшлі сваё адлюстраванне ў эпічным творы М. Шолахава «Шхі Дон», дзе шматлікія чалавечыя характары праўдзіва раскрываюцца ў

іх сацыяльных узаемаадносін і сувязі з прыродай.

Кожны радок, кожнае слова пісьменніка напоўнены вялізнай любоўю да Радзімы, да яе выдатных людзей, якія працай сваёй змяняюць свет. Чытаючы М. А. Шолахава, адчуваеш сябе даўнім сябрам герояў, непасрэдным удзельнікам падзей. Прачытанае цяжка забыць, уладарна кіча яно думаць аб жыцці і над жыццём.

У. І. Ленін гаварыў, што ўсякая сапраўдная кніга павінна прыносіць практычную карысць, а іменна — выхоўваць новага чалавека, прывіваць яму якасці камуніста. У гэтых адносінах творы Шолахава з'яўляюцца прыкладам. Сідай

вялізнага таленту выхоўвае пісьменнік у нас яркую самаадданую любоў да роднай зямлі. І як пасля майскай навальніцы лягчэй дыхаецца, так пасля кнігі Шолахава глыбей пачынаеш успрымаць усё, што адбываецца навокал.

Мы любім шолахаўскіх герояў — людзей працавітых, людзей высокай адказнасці перад краінай. Мы захапляемся партыйнай прычыповасцю і перакананасцю, мужнасцю і бескампраміснасцю Давыдава, Нагульнава, Штокмана і іншых. І свае ўчынкi мы пачынаем ажыцвяляць больш строга, без унутраных уступак — мы пачынаем выхоўваць у сабе камуністаў.

Кожная старонка твораў Шолахава — гэта наказ любіць людзей, з павагай і ўвагай адносіцца да іх, захоўваць моцную дружбу, берачы каханне.

Героі М. А. Шолахава, з'яўляючыся прыкладам для пераймання, аказваюць самы непасрэдны ўплыў на фарміраванне чалавека. І не толькі героі. Уся атмасфера твораў пісьменніка, аўтарская прычыповасць, партыйная накіраванасць выхоўваюць у нас будаўнікоў камунізму. І мы, маладое пакаленне, удзячны М. А. Шолахаву за тое багацце, якое ён адкрыў нам.

«Кожная кніга Шолахава, — пісаў Сяргей Сартакоў, — гэта пібыта вялізна кавалак ад акраіны гісторыі, але заўсёды той гісторыі, якая толькі-толькі яшчэ робіцца. Ён упэўнена злучае гэтыя вялізныя кавалкі ад свежага хлеба, не даючы яму зачарсваць: свежы хлеб смачнейшы!» І калі мы бяром кнігі Шолахава, мы трымаем у руках наш час, афарбаваны перакананнямі, ідэямі, чалавечымі імкненнямі.

Творы М. Шолахава пакараюць нас маштабнасцю, смеласцю і глыбінёй адлюстравання сучаснасці. Яго героі не толькі прыйшлі з народа, яны сталі сапраўды народнымі.

Чалавеку важна мець добрага настаўніка, сапраўднага сябра. Такімі для нас сталі кнігі Шолахава — кнігі вялікай чалавечай праўды і мужнасці. У самых цяжкіх моманты жыцця, у складаных сітуацыях мы чэрпаем сілы ў творах пісьменніка. Гэтыя невычэрпныя крыніцы мудрасці народнай вучаць нас жыць так, як жывуць і змагаюцца героі Шолахава.

Добрыя кнігі, як вялікія караблі, — ім не страшны ні штормы, ні час. Яны плывуць сярод акіяна чалавечых жыцця і жывуць вечно. Гэтыя кнігі дапамагаюць людзям стаць лепшымі, чысцейшымі душой, абуджаюць любоў да чалавека, імкненне актыўна змагацца за ідэалы камунізму і прагрэс чалавечтва.

Наш народ, усё прагрэсіўнае чалавечтва глыбока ценяць творчасць М. Шолахава. Яго мастацтва адно з найвялікшых пудаў зямлі. І няхай талент М. А. Шолахава мацнее, нараджае новыя яркія кнігі. Ад усяго сэрца хочацца пажадаць выдатнаму пісьменніку нашай эпохі М. А. Шолахава вялікіх поспехаў і здзяйсненняў на нялёгкім пісьменніцкім шляху.

У заключэнне вечара адбыўся вялікі канцэрт майстроў мастацтваў Беларусі, у якім былі выкананы ўручкі з твораў М. А. Шолахава.

ЯК ВЯДОМА, у Вялікую Айчынную вайну музы не маўчала. Літаратура ўсіх савецкіх народаў з явілася не проста адлюстраваннем гераічнага змагання супраць фашызму, але і актыўным удзельнікам гэтага змагання. Падзеі ваенных дзён выявілі сілу інтэрнацыянальнага аднання ўсіх нацый і народнасцей Савецкага Саюза, яшчэ больш зблізілі іх культуру, літаратуру і мастацтва. Разам з тым яны шмат у чым абумовілі тэматыку творчасці пісьменнікаў на многія дзесяцігоддзі наперад, а дзякуючы гэтаму пашырылі магчымасці ўзаемаўзбагачэння і ўзаемазбліжэння літаратур.

Удзячны прыклад таго, як распрацоўка тэмы Вялікай Айчыннай вайны прыводзіць да актыўнага ўзаемаўзбагачэння літаратуры, дае сённяшня паэзія беларускага і ўкраінскага народаў.

Сучасная беларуская паэ-

зія ўкраінская, і беларуская паэзія ў распрацоўцы тэмы Вялікай Айчыннай вайны даюць творы арыгінальнага гучання.

С. Літвін у вершы «Усе рэчкі разліліся» стварае цікавы гіпербалізаваны вобраз Беларусі змагаркі, з яе адухоўленымі рэчкамі ад малай Ясельды і да бацькі-Нёмана, якія небывала разліваюцца восенню і ўвасабляюць грозны і разгневаны народ. С. Зарыцкі ў вершы «Чаму шуміць цішыня?» тэму барацьбы адзёскіх партызан пераводзіць у філасофскі план, у роздум пра несканчоную пільну часу, у якім, аднак, ніколі не загубіцца імёны як украінскіх і беларускіх, так і ўсіх змагароў супраць фашызму на зямлі — гэта таксама несумненна і вечно, як цішыня, мора і камень...

Найвыдатнейшай з'явай беларуска-ўкраінскага тэматычнага ўзаемаабмену ў сучаснай паэзіі з'яўляецца паэма Міколы Нагібеды «Зва-

НАСУСТРАЧ ДНЯМ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ НА УКРАЇНЕ

ВАЙНА, ПАЭЗІЯ, БРАТЭРСТВА

зія ў асваенні гэтай тэмы прадуктыўна выкарыстоўвае ўкраінскі матэрыял. З другога боку, у сучаснай паэзіі Украіны ўслаўленне гераізму і пакут, болі і гневу беларускага народа займае не менш пачэснае месца. «Беларусь і Вялікая Айчынная вайна» — гэта тэма многіх твораў С. Бурлакова, В. Грыпчака, С. Літвіна, Д. Луцэнка, М. Нагібеды, М. Шарамета, М. Яраменкі.

Для Д. Луцэнка і М. Яраменкі беларуская зямля стала роднай і свяшчэннай, бо яны самі прайшлі яе незабыўнымі дарогамі:

Я у бітві жорсткой
Від фашызму цей край
Землю твою не в святковій
Вперше побачив я в роні
І впертій
Визваляв...
(М. ЯРЭМЕНКА);
одежі,
военні.
(Д. ЛУЦЭНКА).

Е. Лось аплаквае свайго роднага брата, які загінуў, абараняючы Савецкую Украіну (паэма «Вянок», верш «Ліст у Фастаў»).

Высокая патэтычнасць, трагічна-ўрачыстая танальнасць — характэрныя адзнакі вершаў, напісаных на матэрыяле Вялікай Айчыннай вайны і звязаных з жыццём братніх народаў. Гэта зразумела і цалкам заканамерна. Аднак гэты высокі стыль і тон дасягаюцца не толькі выбарам высокамастацкай лексікі, але, часамі, і супрацьлеглым прыёмам «пратакольнага» дакументалізму. Пад пяром паэтаў звычайныя лічбы і статыстычныя дадзеныя становяцца незамымымі фактамі паэзіі. Так, Е. Лось у паэме «Вянок» пералічвае імёны ўсіх пахаваных у брацкай магіле ў Фаставе. С. Літвін у адным з вершаў выкарыстоўвае трагічную лічбу, што датычыць страт беларускага народа ў Вялікай Айчыннай вайне:

Білоруси, вперто ми
За свободу билися —
Кожному четвертому
Поляги судилося.

На аснове дакументальных дадзеных — лістоў загінуўшых воінаў — пабудавана ўвесь зборнік В. Грыпчака «Лісты ў бессмяротнасць». Такія вершы, як «Семнаццаць», «Інтымае», «У Брэсцкай крэпасці», напісаны на беларускім матэрыяле. Найбольш уражваюць у іх энліграфы, узятыя з лістоў слудцаў падпольшчыцы, семнаццаці беларускіх партызан, мужных абаронцаў Брэста.

ны Хатыні», што стаіць у адным тыпалагічным радзе з «Пахаваннем друга» П. Тычыны, «Судом памяці» Я. Ісаева, «Рэквіемам» Р. Раждзественскага.

«Званы Хатыні» — таксама рэквіем, напісаны па законах музычнага твора: пачатку падаецца тэма, потым яна разгортаецца ў некалькіх вобразных варыянтах, што аднаюцца ва ўзвышана-строгім фінале.

Арганічна ўплятаюцца ў музычную тканіну паэмы дзве журботныя мелодыі — неспіханыя гукі хатынскіх званоў і тужлівае «кру-кру» пралятаючых журавоў. Яны, гэтыя гукі, паўтараюцца, пранізаюць сабой усю паэму і асабліва патэтычна гучаць у фінале. Факцёнтуочы думку пра неадаручальнасць такіх трагедый — як у мінулым, так і ў сучасным (Санг-м).

Гэтая ідэя — ніколі не забываць мінулае вайны і не лапусціць будучай — увабляецца таксама ў жывых, верагодных персанажах паэмы. Гэта беларуская настаўніца Ядвіга Камінская, што ў страшныя і грозныя дні выпрабаванняў вучыла дзяцей няскоранасці: сціплы і нястомны працаўнік каваль Антон Яскевіч; таленавіты музыкант і мастак Дабрыня Мірон.

Вышні ідэйнага рэгістру адпавядае ў паэме яе рытмічнае багацце: двухскладовыя стопы ў пачатку твора гучаць кантрастна ў супастаўленні з яго трагічным зместам; суровы ж анапесты другой і трэцяй частак арганічна выяўляюць трагічнасць падзей. Нават каламатыўны памер апраўданы ў тым месцы паэмы, дзе гутарка ідзе пра пакаранне смерцю цымбаліста Мірона. Пачаўшыся ў жартоўна-лірычнай песенцы, складзенай Міронам, ён (памёр) незаўважна пераходзіць у вытрыманае ў фальклорным стылі апісанне ваенных падзей.

Дзякуючы высокаму ідэйнаму гучанню і свайму арыгінальнаму мастацкаму рашэнню, паэма «Званы Хатыні» стала надзвычайна важным сведчаннем дружбы двух братніх народаў, якія разам з іншымі народамі СССР адсталі незалежнасць нашай Радзімы ў декапальных і грозных бітвах Вялікай Айчыннай вайны.

Ларыса БОНДАР.
г. Львоў.

На здымку: будынак былой мужчынскай гімназіі ў г. Багучары, у якой вучыўся М. А. Шолахаў.

У іх амаль аднолькава цяжкае і трагічнае маленства, скалечанае вайной. Яны амаль аднагодкі, дзеці грознага і змрочнага перыяду фашысцкай акупацыі.

Сустрэча адбылася праз многа гадоў іх дзедо-маўскага жыцця. Яны адчулі, што патрэбны адно аднаму. А вось яшчасе кахання, яшчасе лёсу?.. Ад чаго гэта залежыць? Вядома ж, ад розных абставін, але, мабыць, перш за ўсё — ад міру на зямлі.

Асноўныя персанажы кнігі выводзяцца за мяжу і там у меру сваіх сіл і здольнасцей змагаюцца супраць ідэолагаў і падпальшчыкаў сучаснай вайны. Прапануючы чытачам раздзел з новай кнігі.

Аўтар.

Потым дзяўчыны пачынае здавацца, што яе прыціснута рука ўжо менш адчувае цяпло матчынага цела. Жудасная думка балочным токам прылівае ўсё нутро, і цыжкі, ліні тыман засцілае вочы...

Праз некаторы час пачуліся людскія галасы. Зноў ідуць ворагі! Дзяўчынка памкнулася яшчэ больш ухавацца над матчынай вопраткай, але не магла наварушыцца: анямелі рукі, ногі, усё цела. Яна моцна заплюшчыла вочы, стуліла вусны і нават дыхаць перастала, каб яе, як і маму, палічылі нежывой. Калі матуля не дыхае, то чаго ж дыхаць ёй? Але сярод людскіх галасоў дзяўчынка адрынула адзіна знаёмы голас. Прыслухалася, як толькі магла: сапраўды знаёмы — гэта бадаваў, уваходзячы ў двор, і праклінаў фашыстаў Алечыні дзед з

Аляксей КУЛАКОЎСКИ

ПЕРШІЯ СУСТРЭЧЫ

Я НА ЧАСТА ўяўлялася зусім маленькай: з двума тонкімі і яшчэ кароткімі коскамі, з мяккім, але ўпартым віхорчыкам. Коскі тырчалі па баках, над вухамі, а віхорчык закручваўся спераду, над лбом. Калі яна ўпала ад гучнага стрэлу, то адна касічка трапіла ў той жоўты пясак ля падрубы, з якога дзяўчынка разам са сваёй сяброўкай Алечкай нядаўна «прысла» на сонцы «пернікі», а другую касічку прыкрыла сваёю пахаю маці. Ляжаць было кепска і мука хоць і на сыпучым пяску. Да таго ж — вельмі цяжка было дыхаць, у вачах цяміла ад перапалоху і ад чакання, што гэтыя фашысты, што нядаўна ўварваліся ў іхнюю хату, зноў наставяць на яе рулі аўтаматаў і стрэляць яшчэ больш гучна і аглушальна. Тады ўжо куля пападзе і ў яе. А цяпер...

Дзяўчынка ў першы момант і разабраць не магла, што адбылося цяпер — раніла яе ці толькі аглушыла, напалохла? А можа, і забіла? Можа, вась так і паміраюць людзі, калі робіцца вельмі цяжка і холадна ў грудзях, калі ў роце, быццам бы адзіна толькі пясок. І ўсё цела дрыжыць, калоніцца, аж зубы ляскаюць.

Кароткі і меркі рукаў, што прыкрыў дзяўчыны твар, прыемна пахне маміным потам. Гэта трохі заспакойвае дзяўчынку, і яна з бязлівай асцярогай, нібы ўпятай ад ворагаў, марудна расплюшчыла вочы. Перш-наперш бачыць свой нос увесь умурзаны тым «цестам» з пяску, з якога нейкую гадзіну таму назад выціскаліся круглым вачкам ад скрынкі прыгожыя пернікі, потым крайком аднаго вока заўважае белыя гарошычкі на маміным рукаве. Яны так даўно знаёмыя, такія блізкія, родныя...

Мама кожны дзень носіць гэтую блузачку: калі холадна, то пад жакеткаю, а калі цёпла, то без нічога. Сёння з самага ранку было цёпла, і мама з самага ранку хадзіла ў адной толькі гарошкавай блузцы... Спынялася каля хаты і ў хане... Потым зацяпала ёй коскі... Дзе яны?..

Дзяўчыны хацелася б накратаць іх рукою, праваю ці леваю, каб толькі можна было выцягнуць каторую ды ўзняць да галавы. Але ніводнай рукі не выцягнуць, ніводна нават не наварушыць, бо адна над сваім бокам, а другая над маміным. Матуля моцна прыціснула левую руку, як і ўсё яе цела.

Мабыць, усё ж такі не пацэлілі фашысты куляю нікуды, бо матуля

ў той момант прыкрыла сабою ўсё: і галаву, і ногі, і рукі. І цяпер прыкрывае, бо тыя ворагі, мабыць, яшчэ тут, яны могуць пачаць зноў страляць.

Левая рука пачынае адчуваць цяпло і пянічотнасць матчынага цела. Утульна пад ім, хоць і вельмі цяжка дыхаць... Паступова меншае страх, праходзіць жудасны перапалох: вась знікнуць фашысты, а можа, і зусім згінучы, партызаны іх пабяжучы... Той самы дзядзька Цмох з гранатамі над світкаю, што заходзіў сёння, калі дзяўчынка яшчэ спала і бачыла яго амаль што праз сон... Ён і раней заходзіў і аднаго разу маці шэптам пытаўся ў яго, ці можна якім-небудзь чынам пераслаць пісьмо бацьку, на самы сапраўдны фронт? Тады з ім было два незнаёмыя чалавекі, сёння — адзіна...

Калі ўжо няма туг ворагаў, ці яшчэ хоць адышліся куды, то мама павінна хутка ўстаць. Тады зноў засвеціць, зайграе сонейка і даляць тыя круглыя пернікі, што ляжаць радком ля падрубы слянец. І стане лёгка дыхаць, можна будзе выняць руку з-пад свайго боку, наварушыць нагамі, а можа, нават і ўстаць ды адбегчыся адсюль разам з мамай, схавачца дзе-небудзь у гумне: там ёсць добрыя схаванкі.

Цяпло матчынага цела не прыпарвае, не дае душнаты...

— Ма-а-ма! — ціха шэпча дзяўчынка. І старанна прыслухоўваецца, каб пачуць матчыны голас. Але маці нічога не адказвае і нават локцем не варушыць, тым, што ляжыць каля самага віхорчыка і ўвесь вытырае з гарошкавага рукава. А галава матчына не на локці, а збоку, мабыць, на самым пяску, і валасы таксама ў косах, толькі доўгіх і падшпіленых венчыкам на цемі, мабыць, уціснуліся ў пясок.

— Можа, яна баіцца, падаваць голас, — думае дзяўчынка, — каб не пачулі немцы. Можа, асцярогаецца наварушыць локцем, каб не заўважылі немцы... Можа, яна паказвае ворагам, што нежывая, каб не пачалі зноў страляць. А тады, у той страшны момант, калі карнікі выпхнулі іх абедзвюх з хаты і падагналі да сцяны слянец, то нацэльвалі свае рулі не на яе і не на маму, а быццам бы на тыя коскі, што тырчалі ў дзяўчыны над вухамі...

— Ма-а-ма-а! — зноў шэпча малая і зноў насцярожваецца ўсёй сваёй істотай, чакаючы адказу. Маўчыць маці, не адказвае, і не варушыцца. І быццам бы нават не дыхае. Няўжо гэтак прытойваецца?

дзедзінаю аж да самага калена пагою.

Калі Алечыні дзед з двума суседнімі хлопчукамі дзяду маму, калі дзяўчынка ўбачыла чырвоны пясок пад матчынымі чорнымі коскамі, ёй уставаць не хацелася, нават каб і магла адразу ўстаць. І жыць не хацелася. Як гэта можна жыць без мамы? Ніколі ёй гэта не ўяўлялася, і ў снах не снілася. Нават якую гадзіну ці дзве і то нельга пражыць без матулі...

Не так даўно мама хадзіла ў недалёкае мястэчка на базар, каб вымяніць там сёе-тое з харчоў. Не прыйшла к поўдню, як абяцала, і дзяўчынка так затрывожылася, што пабегла сустракаць маму, хоць добра не ведала, якой дарогаю тая будзе вяртацца. Зайшла ў лес, села на пнячок пры дарозе і пачала плакаць. Працавала амаль да цямна, а мамы не было. Добра, што якраз ехаў той дарогай адзіна падлетак на веласіпедзе. Падабраў дзяўчынку, прывёз дадому. Маці ўжо ўсю вёску аббегала, шукаючы дачку.

Ой, як гэта жыць без мамы?!

Сцяпан Кольшаў пачуў гэтую трагічную гісторыю ад самой Ірыны, гэта некалі з ёю ўсё адбылося. Сказана было вельмі каротка — Ірына пазбягала ды, відаць, і не магла ўспамінаць падрабязнасці, а перад уяўленнем Кольшава паўстала нечуванна жудасная трагедыя, якая ўвесь час хвалілася і вепакіла яе. Нічога не сказала Ірына ні пра свае колішнія касічкі, ні пра віхорчык над лбом. Можа, і не было тады ў яе ні касічак, ні віхорчыка, а Кольшава часта ўяўляецца, што былі. І наогул Ірына тады была, як здаецца Кольшава, зусім не падобнай на цяперашнюю. Цяперашняя, можа, і не магла б таго вытрымаць...

Як жыла Ірына без мацеры, як жыла без бацькі, бо і ён загінуў на фронце. Сцяпан мала ведаў. Толькі асобнымі штрышкамі жанчына часам успамінала пра гэта. З тых штрышкаў Сцяпан намагаўся ўявіць, як Ірына перапакутвала вайну, як потым трапіла ў дзіцячы дом, як адтуль паступепа выйшла ў людзі. З асобных штрышкаў Кольшаў здагадаўся і аб тым, што іхнія лёсы шмат у чым падобныя, бо і ён рана застаўся без бацькі, а неўзабаве і без мацеры.

Калі ў сорок першым бацька ішоў у армію, Сцяпану было толькі тры гады. Бацька ішоў на сваім плячы аж да самага былога прыпынку аўто-

буса — там быў прызначаны збор тэішых мабілізаваных. Побач ішла маці і плакала, а Сцяпану не хацелася плакаць, хоць і шкада было матулю. Яму радасна было, што бацька трымае яго так высока і гоідае, несучы праз усю вуліцу. І ўяўлялася малому, што ён вышэйшы за ўсіх, амаль што роўны з некаторымі хатамі, бо яго тата — самы высокі і дужы. І здавалася малому, што ён бачыць далей за ўсіх, вунь нават той лес яму відаць, што далёка за полем. А маці выглядала меншай, як заўсёды, бо ішла побач угнуўшыся і разпораз выціраючы квартушкім слёзы. Сам жа Сцяпка заплалаў толькі тады, калі ля аўтобуса на прыпынку бацька ссадзіў яго са сваіх плячэй. І адразу здалося хлопчыку, што ён стаў вельмі маленькі, нікому не відаць, і нават бацькавае калена цяпер зрабілася вышэйшае за яго, можа, і рукою не дастанеш.

Хлопчык плакаў і падымаў у гору свае рукі. Яны ледзь падымаліся вышэй уласнай галавы. Хацелася доўга гоідацца на бацькавых плячах, трымацца рукамі за шыю... І гэтак іці і іці, хоць да самай ночы...

Потым яго ўзяла на рукі маці. З таго часу ён амаль не адыходзіў ад яе, часта пытаў, калі вернецца бацька, і, калі маці плакала ў адказ, апускаў галаву і намагаўся па-мужчынску ўтрымацца ад слёз.

У партызанах быў таксама разам з маткаю. Калі ў лагерь з'явіўся сыпны тыф, то і маці неўзабаве захварэла, бо яна была санітаркай пры партызанскім шпіталі. У час цяжкай блокады здарылася так, што ёй давалося астацца ў тыфозным бараку з цяжка хворымі партызанамі. Была надзея на тое, што карнікі не знойдуць замаскіраваны барак у лясным гунчары, а калі знойдуць, то пабяжуча падсяці, даведаўшыся, што ён тыфозны.

Аднак фашысты знайшлі барак і падпалілі. Маці была дужэйшай за астатніх хворых, яна ўжо магла трохі ўставаць, пераступаць з месца на месца. Перад страхам смерці пачала ратаваць зусім аслабелых партызан. Пакуль іх ратавала, успыхнула полымем яе вопратка, пышыня, расплеченыя косы. Выпаўзла з барака, у страху і адчай пачала кацацца па зямлі. На жаль, ад гэтага не апаў агонь, а яшчэ пабольшаў — ад пылаючай вопраткі і тлелых валасоў загарэлася сухія шыпулькі, згубныя язычкі палымя імкліва паскакалі па лесе. З апошніх намаганяў жанчына ўзнялася на ногі і, прабегшы некалькі крокаў, кінулася ў балотны калодзеж, выкапаны непадалёку ад барака.

Пасля гэтага асталася лысай, валасы зусім не раслі на галаве. Лысай чакала мужа пасля вайны. Недакачалася, неўзабаве памерла ад звычайнага грыпа: аслабелы арганізм не перанёс.

Нічога не вядома было пра бацьку і яшчэ каля года. Потым ужо, калі Сцяпан быў у дзіцячым доме, прышло туды паведальніцтва, што камандзір стралковага ўзвода Ігнат Кольшаў загінуў мужнай смерцю на далёкай граніцы нашай краіны ў адным з апошніх баёў Айчынай вайны.

Так і Сцяпан, як і Ірына, астаўся круглай сіратой. Гэтак жа, як і Ірына, ён доўга жыў і вучыўся ў дзіцячых дамах. Як потым высветлілася, адзіна час яны былі ў адным і тым жа дзіцячым доме на Палессі. Але Сцяпан не доўга там быў, і тады знаёмства не адбылося.

Яно надарылася зусім печакана і неспадзявана праз многа гадоў пасля тых дзедомаўскіх часоў. Сцяпан здаў у выдавецтва сваю чарговую кнігу нарысаў і публіцыстычных выступленняў. Здаў і прызабыў пра яе, бо ўжо захапіўся наступнай кнігай, ды і ў часопісе, у якім ён працаваў, было шмат работы — там ён загадваў аддзелам публіцыстыкі і быў адзіна ў гэтым аддзеле.

Занёс ён рукапіс недзе пад канец восені, а пры першых подыхах вясны, аднойчы раніцай, у Сцяпанавай кватэры-палатарцы завінеў тэлефон: знаёмы голас загадкава рэдакцыі паведальні, што рукапіс уключаны ў план выпуску і над ім трэба неадкладна пачынаць работу.

— Якую? — спытаў Сцяпан, адчуўшы, што ўжо ж, напэўна, давадзецца нешта дапісаць, перапісаць, здымаць. Яму вельмі не хацелася траціць на гэта час, таму што здадзена кніга цяпер уяўлялася, як нешта аджытае і пакладзенае на запасную полку.

— Табе пашанцавала, — з гарэзлівай смяшанай прамові ў загадчык.

— Да нас прыйшоў новы рэдактар. І вось твая кніжка будзе першай пробай яго таленту.

— А да гэтага дзе, што ён спрабаваў? — не надта задаволена спытаў Кольшаў.

— У маладзёжнай газеце, — з пэўным націскам прамові ў загадчык рэдакцыі. — Трэба, вось бачыш, і нам надмалоджванца, абнаўляцца...

Назаўтра, у канцы рабочага дня, Сцяпан прыйшоў у рэдакцыю, каб лепш даведацца пра тую заўвагу і прайманова, што, мабыць, ужо выспелі тут, і дамовіцца, у які дзень і ў які час можна будзе сустрэцца з рэдактарам.

Загадчык рэдакцыі з натугай вылез з-за магутага стала, ледзь не ўшычылыю прыстаўленага да сцяны, па-змоўніцку падмігнуў Сцяпану і ўзяў яго пад руку.

— Пойдзем у суседні пакой, я пазнаёмлю цябе з тваім літаратурным суддзёй.

Тая рэдактарская была даволі прасторнай, але ж і сталаў паналіхалі ў яе не мала: і ўздоўж пакоя, і ўперак, і па кутках. Ды і за сталамі не ўсюды сядзела па адным рэдактару, а над некаторымі — навесалі внаватымі галавам і яшчэ і аўтары.

— Вось, калі ласка, — паўшэпатам, каб не перашкаджаць людзям карпець над рукапісамі (у гэтым пакоі заўсёды гаварылі ціха), прамові ў загадчык і павольным, нібы дырыжорскім узмахам рукі паказаў на невялікі, аднатумбовы столік, што неяк заліне сціпла, нібы сціраў, прытуліўся каля самых дзвярэй. Сцяпан глянуў туды і ўбачыў, што за гэтым столікам сядзіць не рэдактар з маладзёжнай газеты, які ўзяўся са слоў загадчыка, а рэдактарка зусім яшчэ, як здалося Сцяпану, студэнцкага ўзросту, з тонкім станам, перацягнутым над колер плаця паяском, з распущанымі і трохі падгорнутымі на плячах валасамі.

— Гэта — Ірына Палагіна, — сказаў загадчык рэдакцыі, зноў беручы Сцяпана за локат і падводзячы бліжэй да стала. — Вы, мабыць, яшчэ не знаёмы. А гэта — Сцяпан Кольшаў. — І з хітраватай усменшай, збоку паглядзеў на Сцяпана, відаць, жадаючы вызначыць, якое ўражанне зрабіла на яго такое неспадзяванае знаёмства. Як чалавек, трохі схільны да жартаў, ён наўмысна збытаў карты.

— Хацеў бы я, — пасля невялікай заміны працягнуў загадчык рэдакцыі, — каб вы сёння ж дамовіліся, калі перагартваеце рукапіс і здымеце там некаторыя пытанні і заўвагі. Чым хутчэй гэта будзе, тым лепш.

— Я магла б паказаць усё і няпер, — спакойна і, як падалося Сцяпану, нават абыякава прамовіла Ірына. — Вось толькі крэсла ні аднаго вольнага не відно, сёння ў нас многа аўтараў.

— Гэта мы лёгка паправім, — бадзёра заявіў загадчык і ўважліва аглінуў пакой. На момант спыніў вочы на працёртай канапе, на якой у гэты час ніхто не сядзеў (гэта вельмі рэдка тут бывала) і паспешна адчыніў дзверы. Тут жа, у пакоі насупраць жыва падхаліў цвёрдае, да жыўца выцёртае на сядзенні крэсла, перамахнуў яго праз калідор і паставіў побач з рэдактаркай. — Вось так можна і ўладзіцца, — упэўнена дадаў ён, яшчэ раз паціснуў Сцяпану локат і выйшаў.

Ірына дастала з бакавой шуфляды сінюю, не надта ёмістую папку, потым прыўзнялася і адставіла сваё крэсла пад край стала.

— Калі ласка, — ціха сказала Сцяпану і ледзь прыкметна кінула ў бок таго крэсла, якое прынёс загадчык рэдакцыі.

Сцяпан сеў, крэсла моцна і прыкра затранчала, відаць, таму яго і абміналі ў суседнім пакоі. Амаль усе рэдактары адарваліся ад сваіх рукапісаў, глянулі на Сцяпана, некаторыя спачувальна ўсміхнуліся.

— Адслужыла! — заўважыў адзін з іх і шматзначна паківаў спераду лысай, а ззаду густа зарослай галавою. — Колькі рукапісаў на ім прачыталася, колькі карэктураў!

Сцяпан адчуваў, што было б зручнай і яму самому, і рэдактару, калі б падсунуцца крыху бліжэй да стала, але баяўся крануцца, каб зноў не адарваць людзей ад работы і не выклікаць новых рэплік. Відно было па ўсім, што пад канец дня людзям надануць сядзець прыцішана і ў напружанні думаць, шукаць то патрэб-

ныя словы, то сказы, то перастаўляць сюды-туды вэлыя абзацы. Дай толькі прычыну або хоць якую-небудзь зачэпку, і яны ахвотна парушаць даўноўтрадыцыйнае гэтага пакою: рассяміюцца, разрагочуцца, і нехта адразу ж успомніць аднаведны тэма і настрою анекдот. І тады — бывай здарова, рэдакцыйная работа!

Усё гэта, вядома, нікому не забаронена над канец дня, асабліва тым аўтарам, якія сядзяць тут, можа, з самага ранку. А за гэтым маленькім столікам ля дзвярэй толькі цяпер павінна пачацца сумесна творчая работа, таму ні рэдактар, ні аўтар не маглі траціць сваю ўвагу на што-небудзь пабочнае, а тым больш — на стравівацца на высельны анекдоты.

Ірына развязала сінюю папку, выняла адтуль стосік машынапісу і тады крыху сама кранулася бліжэй да аўтара. Яна перад гэтым не адказала на рэпліку лысага рэдактара і не ўціналася ў размову аб скрыпучым крэсле, але, відаць, разумела няёмкасць Сцяпана, да таго ж зусім не знаёмага ёй аж да сённяшняга дня. У журналісцкіх колах яна не адзін раз чула гэтае прозвішча, але вось да апошніх часоў, нават няёмка прызнацца, нічога не чытала з яго пісанніў.

«Што ж яна мне скажа, гэтая дзяўчына? — не надта даверліва падумаў Кольшаў. — Пачне выкладваць свае студэнцкія меркаванні, школьна-граматычныя заўвагі? Тут колькі вопыту ўкладзена, роздумаў, назіранняў... Адны паездкі, можа, сотня!»

І быццам міжвольна пачаў узімаць і ўмацоўвацца ранучы намер не падавацца гэтай рэдактарцы: раней не такія былі, і то парэчыў, супраціўляўся, даводзіў свае аргументы. І часта згаджаліся нават вялікія аўтарытэты. Сённяшня ж, відаць, на працёртай ўладкавана сюды, першую кніжку рэдагуе, а да гэтага, можа, толькі падшыўку вяла ў газеце.

Быццам знячэку глянуў на валасы, на чысты і спакойны профіль твару, трохі запемнены валасамі і, чамусьці адчуў няёмкасць ад такіх думак: чаго ж яму ўжо так заносіцца, чаму не выслухаць меркаванні і нават заўвагі, хоць і даволі суровыя, ад кожнага чалавека, калі ён уважліва прычытаў кнігу? Вось жа ўсё суседзі — рэдактары ўжо змелена наварушваюць тулавамі, нецярпліва паглядваюць на гадзіннікі, а яна пакарліва ўсёлася на сваім крэслічку, мала лешнім за тое, на якім сядзіць ён сам, і гатовая пачынаць работу, наўрад ці разлічваючы скончыць яе хутка. Ці не лепш было б падумаць аб тым, што і яна ўжо стамілася, ды што і сядзець ёй, пэўна ж, вельмі нязручна, бо ногі няма куды дзець — тумба ад стала замінае.

— Вам, мабыць, кепска так? — нібы забыўшыся пра скрыгат свайго крэсла, спытаў Сцяпан і белга глянуў на суседку з намерам паказаць, што спачувае ёй і хацеў бы як-небудзь паляпшыць яе рабочае месца. Акінуў вокам крэсла і старую тумбу з сапсаным унутраным замком і вытырклым шурупчыкамі вакол замочнай выемкі... Заўважыў усё гэта, спачувальна ў душы яшчэ паболышала, але нібы зусім мімадзётна, супроць волі заўважылася і тое, што ў рэдактарцы вельмі прыгожыя, з блішчатымі лапцужкамі на наскях туфлі, што яны нібыта залішне шчыгульня і, можа, нават ціснуць ногі. Няхай бы сабе ціснулі, калі б гэта былі проста ногі, якіх многа ў нашых жанчын. А то ж мільганула такая стройнасць і прычотнасць, калі ўжо знікае ўяўленне звычайнай натуральнасці, а блэр верх мастацтва.

Сцяпану клопат і тактоўнасць былі, пэўна ж, заўважаны, аднак Ірына не паказала гэтага, нічога не адказала на яго запытанне, толькі крыху ніжэй нахілілася над сталом.

— Тут у вас «ў» кароткае збіта, — тонам афіцыйнага чалавека, але добрачытла заўважыла яна. — І рэдка дзе папраўлена.

— Гэта праўда, — адразу прызнаў Сцяпан і стаў ахвотна тлумачыць, што надта ж доўга яму не ўдавалася перадрукаваць рукапіс: свае рэдакцыйныя машыністкі вельмі загрузаны, а дзе цяпер знойдзеш вольную ды харошую...

— І са знакам прыпынку ў вас не ўсюды лад, — амаль што перабіла яго рэдактарка. Адчувалася, што Ірына не хоча, а, можа, нават і лабойваецца ўступаць у пабочныя размовы: магчыма, калег сваіх саромеецца, магчыма, час беражэ, каб не вельмі спазніцца дадому.

Наступную заўвагу граматычнага

характару Сцяпан быццам бы і не пачуў. Ірына не паўтарыла яе і паціху гартала старонкі далей. Інтуітыўна яна здагадалася, што гэты аўтар з самага пачатку знаёмства ўсмінуўся ў яе рэдактарскай падрыхтаванасці, калі нават і не ў самой адпаведнасці, а цяпер, то, напэўна, зусім страціў надзею пачуць што-небудзь важнае, новае для яго, сапраўды творчае. «Школьную граматыку вывучыла, можа, нават трохі настаўнічала і вось цяпер стала рэдактарам у выдавецтве».

— У якім аддзеле вы працавалі ў газеце? — раптам пачула яна прыцішанае пытанне. — Прабачце за няціфласці.

Яна не здзівілася, быццам чакала такога запытання, істынітыва адчуваючы, што сваімі першымі заўвагамі навяла аўтара на яго.

— Карэктарам была, — стрымана і без ценю няёмкасці адказала Ірына. — Іншы раз і стыль чытала.

Сцяпан ледзь прыкметна кінуў галавой і ў той жа момант заўважыў, што Ірына навяла на яго вокам, нібыта ўпотаі, нібы хочучы толькі вызначыць, як успрыняты яе словы. Яна ведала, што многія людзі, у тым ліку і некаторыя аўтары, адносяцца да карэктарскай работы, як да чыста тэхнічнай. А пасядзеў б яны побач з кваліфікаваным карэктарам хаця б некалькі гадзін! Зразумелі б тады, што гэта за праца, колькі энергіі і ўвагі яна патрабуе, колькі ведаў, стылявога і мастацкага адчування!

— Вось тут у мяне ўжо не карэктарскае, — нібы крытыкуючы сябе, сказала Ірына. І пачала ціха, але вяртанна і ўпэўнена выкладваць сутнасць свае заўвагі па зместу аднаго з нарысаў. Гэта было так смела для навічка-рэдактара і так нечакана для аўтара, што ў першы момант Сцяпан аж разгубіўся, не ведаў, што сказаць, бо заўвага, па сутнасці, перайначвала ўвесь нарыс. Потым раптоўна злосьць ускінула ўнутры, узвінцілася самалюбства і амаль міжвольна вырваліся словы:

— Глуштва гэта! Хто вам падаў такую думку?

Кольшаў убачыў, як балюча задрыжалі ў Ірыны павекі, быццам бы спыхаліся, нервова закруціў галавой, але не мог знайсці патрэбных слоў і належнага тону, каб хоць трохі зменшыць няёмкасць і раптоўную напружанасць.

— Я прызначана рэдактарам гэтай кнігі, — роўным паўшэптам сказала яна, — і выказваю вам толькі свае думкі. У вас, вядома, ёсць свае. Нам, відаць, трэба звернуць іх, супаставіць і, калі выявіцца, што мае словы проста глуштва, я адмоўлюся ад іх і буду ўдзячна вам за навуку.

— Прашу прабачэння, — хутка астываючы, прамармытаў Кольшаў. — Давайце абмяркуем вашу заўвагу. — Давайце! — згаджалася Ірына. І ў яе голасе не пачулася ні крыўды, ні раздражнення. І разгубленасці ніякай ні на твары, ні на тонкіх, дагаватых пальцах, якія пакуль што нерухома ляжалі на разгорнутых старонках рукапісу. Сцяпан жа адразу схваць свае далоні пад стол, бо ведаў, што пальцы здрадзяць яму, пакажуць хваляванне.

«Вытрымка ў чалавека, — заварушылася балюча думка. — А ў мяне яе не хапае! І тактоўнасць тут, далікатнасць, культура паводзін, аб чым часта цяпер гавораць і пішуць у газетах. А наўрад ці ўсе ведаюць, што гэта такое, як яно праяўляецца? Асабліва тыя, хто дэкламуе гэтыя словы».

Ірына пачала расклумваць сутнасць свае заўвагі, і Кольшаў усё больш пераконаўся, што яна не робіць ніякіх намаганняў, каб быць стрыманай і паважлівай да аўтара, што гэта даецца ёй само сабою, інакш яна і не ўмее, і не можа. Адчувалася і тое, што каб гаварыць з аўтарам з такой вытрымкай і спакоем, то трэба мець глыбокія і вывераныя ў сваёй свядомасці думкі, трэба падрыхтавацца да гэтага і душою, і сэрцам.

Сцяпан слухаў яе, не перабіваючы, не робячы нецярплівых ні жэстаў, ні рухаў. І калі яна нарэшце змоўкла і стала перагортваць старонкі нарыса, нібы намерваючыся выняць іх з агульнага стосіка, Кольшаў паспрабаваў аспрэчыць некаторыя аргументы. Ён намагаўся гаварыць гэтак жа спакойна і паважліва, аднак адчуваў, што ў яго няма такой логікі і пераканальнасці. Ірына з цікавасцю слухала яго і амаль бесперапынна глядзела збоку на профіль яго твару, нібы жадаючы вывучыць кожную рыску. Сцяпан адчуваў гэта, але не мог узяць вочы ад стала, ад сваіх

даволі жылкаватых, у параўнанні з Ірынінымі, рук, бо замусці вельмі цяжка знаходзіліся ў яго патрэбныя словы, а часам выскоквалі і непатрэбныя.

— Я не буду асабліва настойваць, — мякка прамовіла Ірына. — Але мне здаецца, што лепш было б адкласці гэтыя старонкі.

Яна глянула на Сцяпана, і ў гэты момант ён заўважыў яе вочы: якія яны былі прыгожыя, з глыбокім карым святэннем, такая ж і дабрата відна была ў іх, шчырае жаданне не пакрыўдзіць чалавека. Неяк зусім лёгка і быццам бы нават спачувальна яна адваяла пераможчы Сцяпанавы аспрэчванні, зноў глянула на аўтара і сабралася выняць свае пальцы з-пад лісткаў нарыса, каб далучыць твор да кнігі.

— Дайце мне гэта, — раптам прасіў Кольшаў. — Я яшчэ падумаю. Жывыя пальцы сабралі лісткі, зраўнялі іх пад асобную брашулку.

— Вазьміце, — згаджалася Ірына. — Толькі не затрымлівайце, калі вырашыце пакінуць нарыс ў кніжку.

У іншых творах таксама былі рэдактарскія заўвагі, але ўжо не такія значныя. Гаворка паміж аўтарам і рэдактарам усё больш набліжалася да зладжанага, творчага характару, узастарэўшага маціцела, і ў Сцяпана ўжо амаль зусім знікла адчуванне неспраможнасці да кожнай заўвагі, не якля трывога, калі Ірына перагортвала новую старонку, і ён бачыў на палях рукапісу «птушку», настаўленую чорным алоўкам, або нават некалькі птушак ці пыталінкаў. Некаторыя з гэтых «птушак» вельмі хутка зніклі па ўзаемнай згодзе Ірына нібы змахвавала іх другім канцом алоўка, у які была ўманціравана круглая, белая гумка. На некаторых заўвагах яны спыняліся больш, але не спрачаліся.

Увайшоўшы ў сапраўды творчы настрой і амаль не адрываючыся ад рукапісу, яны не кожны раз заўважалі, як адзін за адным выходзілі з пакоя суседзі-рэдактары і аўтары спыхаліся толькі тады, калі ўбачылі, што астатнія ў рэдакцыі адны. Кольшаў здалося, што першы заўважыў гэта ён і затрымоўваўся першым, адчуў вострую няёмкасць.

— Можа, і вам трэба ісці дадому? — внавата спытаў ён у Ірыны. — Я затрымліваю?

— Не, нічога, — спакойна аглінуўшы апусцелыя сталы, сказала Ірына. — Закончым ужо, А можа, вы спяшаецеся?

— Ды не! — удзячна адказаў Сцяпан. — Куды мне?.. — А сам адчуваў, толькі не прызнаўся б у гэтым ні за што на свеце, што ўжо трохі паболыла ў яго спіна, што млеюць ногі, уціснутыя ў вузкі праёмчык стала, і ў галаве адчуваецца цяжкаватая стомленасць.

«А як жа яна? — пачынала непакоіць думка. — З самага ранку засталом... Можа, хіба толькі на абед перапынілася на гадзіну. І ні хвіліны больш!»

Сцяпан ведаў тутэйшыя парадкі, заведзеныя круглым дырэктарам выдавецтва: усё робіцца па звонку, як па войскаму сігналу: пачатак работы — званок, перапынак на абед — званок, канец перапынку — званок! Толькі ў канцы рабочага дня ніякага звонка не было, бо аставацца пасля рабочага часу нікому не забаранялася.

«І сядзець ёй, пэўна ж, кепска, — не пакідала непакоіць думка. — На многа горш, як мне: тут хоць трохі можна выдгнуць ногі, а там жа тумба... З пашчапанымі дзверцамі, з вытырклым шурупчыкам каля замка. Калені ўвесь час упіраюцца ў гэтую прыблезную, нягладкую тумбу... І, можа, якраз у шурупчык?»

Яна не спяшаецца, яна імкнецца закончыць работу над рукапісам сёння. А чаго спяшацца яму? У яе, можа, хто-небудзь ёсць дома, а можа, і каханак чакае?.. А ў яго няма нікога, ніхто не чакае, ён можа сядзець тут хоць і ўвесь вечар: вось жа і святло гарыць у пакоі, як і ўдзень гарэла, можна нават і розніны не заўважыць...

Праз некаторы час зазваніў тэлефон. Ён стаяў на шырокім падаконніку насупраць, але далёка ад прыдзвернага століка: званок хоць і адарваў ад работы сваёй звонкасцю ў пустым пакоі, ды ўсё ж не ўдарыў па нервах, не спалохаў. Але Ірына ўздрыгнулася, паспешна ўстала.

— Гэта, мабыць, мне, — насцярожана прамовіла яна і нібы вылецела з-за стала паўснрай тумбы.

Заначэнне на стар. 8

НЕКАЛЬКІ гадоў таму назад мне давалася сустрэцца з рускімі прагрэсіўнымі эмігрантамі ў Нью-Йорку. У гутарцы я, вядома, расказаў пра сваю рэспубліку, пра беларускую літаратуру, пра сваю працу. І калі паведаміў, што маю даччыню да дзіцячай літаратуры, то пачуў:

— Дарэмна ў сваіх творах вы дзіцей прымусіце ваіваць...

Давялося гутарку прадоўжыць. І яны, якія моцна ўра-слі ўжо ў амерыканскі лад жыцця, але і не страцілі ці-

Так прыблізна адказаў я тады рускім эмігрантам.

Сёння ўсім вядома, што ў нашай рэспубліцы ў час вайны толькі ў партызанскім руху прымаля ўдзел больш як пяць тысяч юных патрыётаў. Сотні дзяцей першымі прынялі бой з фашыстамі разам з бацькамі-пагранічнікамі, разам з абаронцамі Брэсцкай крэпасці, сталі сынамі палкоў у дзеючай арміі.

Не па загаду старэйшых, а па закліку ўласнага сэрца становіліся побач з дарослы-

воіскага і працоўнага народнага подзвігу. Паэзію А. Куляшова і Н. Броўкі, М. Танка і П. Панчанкі, раманы М. Лынькова і І. Мележа, І. Шамякіна і І. Навуменкі, Я. Брыля і І. Чыгрынава сёння чытаюць з вялікай цікавасцю дарослыя і юныя грамадзяне, а п'есы К. Крапівы, А. Макаёнка, А. Маўзона, А. Кучара, К. Губарэвіча ідуць у многіх тэатрах Савецкага Саюза.

Сіла твораў нашых беларускіх пісьменнікаў перш за ўсё ў іх жыццёвай праўдзе.

Г. Шыловіч, М. Ваданосаў і многія другія ўжо выдалі па некалькі кніжак для дзяцей на тэмы герайчнай барацьбы народа з акупантамі. Аповесці І. Сяркова «Мы з Санькам у тыле ворага» і «Мы — хлопцы жывучыя» паспяхова працягваюць тэму герайзму і мужнасці юных.

Раней была напісана і пастаўлена добрая п'еса К. Губарэвіча «Брэсцкая крэпасць». Нядаўна з'явілася п'еса ўдзельніка герайчнай абароны, нашага драматурга А. Махначы «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці», якая ставіцца многімі тэатрамі краіны. Пісьменнік С. Шумкевіч выдаў кнігу апавяданняў пра юнага разведчыка, Героя Савецкага Саюза Марата Казея, а драматург В. Зуб разам з тэатрам юнага глядача стварылі спектакль пра Марата. А. Ставер выдаў паэму пра юную разведчыцу Люсю Чалоўскую.

А. Адамовіч напісаў «Хатынскую аповесць», добра сустрэтую савецкімі і зарубежнымі чытачом. І воль зусім нядаўна ў выдавецтве «Дзіцячая літаратура» у Маскве выйшла кніга А. Кобеца-Філімонавай «Наўрукі над Хатынню». Гэта і жалобная, і гістокая аповесць.

Такія прыклады можна было б прыводзіць і яшчэ. Важна, што ў дзіцячай, як і ў дарослай літаратуры, тэма Вялікай Айчыннай вайны займае значнае месца.

Вельмі вялікае значэнне для выхавання нашых юных сучаснікаў мае дакументальная літаратура для дзяцей. Яна выходзіць на жывых, канкрэтных фактах. Серыя кніг пад назваю «З арлінага племя», якая выдаецца ў нас, ужо заваявала прызнанне і любоў чытачоў.

Палобіліся многія дакументальныя кнігі, напісаныя пісьменнікамі і журналістамі В. Сіманавай, П. Ткачовым і Д. Слаўковічам, Я. Курто і В. Шымуком.

Герой аповесці Г. Васілеўскай «Малюнак на снезе» — юны разведчык Ішка Баран. Герайня другой яе аповесці «Маланка ўначы» —

дзяўчынка-партызанка Рыма Кунько.

Журналіст В. Марозаў выдаў некалькі дакументальных кніжак пра юных герояў: Марата Казея, Валодзіо Шчарбацэвіча — мінскага падпольшчыка, пра сына палка Алёшу Грышанава, які выратаваў сцяг і дакументы аднаго з пагранічных атрадаў, пра Лёню Анкіновіча — самага юнага партызана з брыгады К. Заслонова, пра падпольную школу ў вёсцы Манькавічы на Віцебшчыне.

Малады пісьменнік М. Корзун выдаў аповесць «Віця Сініца» з прадмовай Героя Савецкага Саюза партызанскага камандзіра Г. А. Такуева. Віця падарваў дзевяць варожых эшалонаў.

Удзельнік вайны В. Пашкевіч расказаў у сваёй кнізе пра падпольную піянерскую групу ў Барысаве, С. Руціч у кнізе «Навекі юныя» — пра падпольную дзіцячую арганізацыю ў вёсцы Блудзень Барозаўскага раёна.

Каштоўнасць кніг пра жывых, канкрэтных герояў вельмі вялікая, і, паўна, жанр дакументальнай літаратуры для дзяцей будзе ў нас паспяхова развівацца.

Напярэдні слаўнай гадыны — 30-годдзя нашай Перамогі — беларускія выдавецтвы парадавалі юных чытачоў новымі добрымі кнігамі пра Вялікую Айчынную вайну. Гэта аповесць В. Казько «Высакосны год», становяча ацэненая на парадзе маладых пісьменнікаў у Маскве, апавяданні В. Хомчанкі «Сонца ўначы» аб ваенных мараках, аповесць М. Гарулёва «Новы настаўнік», апавяданні Э. Карпацова — «Палёт да ліній фронту», апавяданні былога партызана, настаўніка К. Баразны — «Святыло бязор» і іншыя.

Трэба спадзявацца, што ў беларускай літаратуры з'явіцца новыя і новыя кнігі для дзяцей аб беспрыкладным подзвігу савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і пра мужнасць нашых дзяцей, кнігі, вартыя герайчнага часу.

Павел КАВАЛЕЎ.

ТРА ПОДЗВІГІ ЮНЫХ

кавасці да сваёй Радзімы, слухалі ўважліва, з ітарэсам.

А пачаў я гаварыць на тэму «Вайна і дзеці» з аднаго насяляепага эпизоду — пра тое, як у першыя дні пасля вызвалення нашага Мінска ў горадзе адбываўся партызанскі парад. Сюды сабраліся народныя месціўцы, Атрадамі, брыгадамі, злучэннямі прайшлі яны па плошчах і вуліцах разбуранага ўшчэнт горада. Наперадзе амаль што кожнага атрада ішоў адзін ці некалькі юных партызан з чырвонымі стужкамі на шыках і аўтаматамі на грудзях.

Прыходзілі ў атрады народных месціўцаў юныя грамадзяне з канкрэтнымі справамі, самі прананоўвалі сябе ў баявыя памочнікі. Дзеці збіралі і выкрадалі ў фашыстаў зброю і прыносілі партызанам, становіліся сувязнымі, разведчыкамі, падруўнікамі, прыдумвалі розныя формы барацьбы з акупантамі, аб'ядноўваліся ў падпольныя групы, піянерскія атрады.

мі юныя патрыёты, уключаліся ў цяжкую, смяртэльную вайну з фашызмам, на справе дэманструючы савецкі патрыятызм, які выходзіць у сабе з дзяцінства кожнага грамадзяніна Краіны Саветаў.

Веліч мужнасці і духу маленікіх герояў Вялікай Айчыннай вайны, як і подзвігі дарослых, натхняла і натхняе літаратурна ўсіх савецкіх літаратараў да напісання мастацкіх твораў. У нас у рэспубліцы многія пісьменнікі — ад Я. Купалы і Я. Коласа да самых маладых — тэме народнага подзвігу, савецкага патрыятызму, ідэйнай сілы і перакананасці савецкіх людзей у справядлівасці свайго змагання за часць і свабоду любімай Айчыны аддаюць увагу і талент, майстэрства і пошук. Тэма вайны з'яўляецца для ўсіх сучаснай і невычэрпнай. Тое, што напісана, ужо ўзятая на ўзбраенне і служыць вялікай справе выхавання падростаючага пакалення, нясе добрую службу пазнання мінулага, наважлівых адносін да

Героямі гэтых твораў з'яўляюцца канкрэтыя людзі — героі Вялікай Айчыннай вайны.

Вось, скажам, кніга «Ніколі не забудзем». Яе аўтары — юныя ўдзельнікі вайны — расказваюць аб перакытым краналыма, захапляюча, кніга з'яўляецца і сёння самай папулярнай сярод юных чытачоў, яна вытрымала многа выданняў на розных мовах.

А адна з лепшых паэм Э. Агняцет «Песня пра піянерскі сцяг», прысвечана ўдзельніцы герайчнай барацьбы з акупантамі і аднаму з аўтараў кнігі «Ніколі не забудзем» — Марыі Галафаевай. Подзвігу ў вайне і працоўнаму герайзму савецкіх людзей прысвечана творчасць Я. Маўра, В. Віткі, А. Якімовіча, якія першымі ўдасноены звання лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне дзіцячай літаратуры.

Удзельнікі фронтавых і партызанскіх баёў А. Вялюгін, К. Кірэенка, М. Калачынскі, А. Вялевіч, В. Хомчанка, А. Шапкоў, Я. Курто,

(Заканчэнне. Пачатак на стар 6—7).

Сцяпан нават не паспеў даць ёй магчымае прайсці са свайго боку. Дробна і роўна цокаючы абцасамі па лінолеуме, якім была пацягнута ўся падлога ў пакоі, яна падбегла да тэлефона, схавала трубку і на яе твары з'явілася трывога і нейкая незразумелая вінаватасць.

— Алё, гэта ты, Любашка?

У трубку пачуўся ўсхваляваны дзіцячы голас і такі моцны, што разносіўся па ўсім пакоі.

— Што ў цябе, што там здарылася? Я ж табе забараніла званіць мне на работу без прычыны.

Дзяўчынка аб нечым наведамляла, нешта тлумачыла. Па тым, як паступова святлеў Ірынін твар, Кольшаў разумеў, што нічога кепскага не здарылася, і даволі быў, што не прычыніў свайму рэдактару бяды такім зацяжым абмеркаваннем яго кнігі.

— Што Алё, што? — дапытвалася Ірыня, і ў яе голасе ўжо чуўся смех і вясёлае ўміленне. — На сталае? Ходзіць па сталае? А ты яго ссадзі адтуль! Вазьмі і ссадзі! Што? Чаму не

можаш? Б'ецца? Чым, чым? Ложкай? От, я яму, як прыйду!.. Пазаві яго да тэлефона! Толькі памажы злезці!

Нейкі час Ірыня стаяла ля акна моўчкі, толькі ўслухвалася ў трубку, нібы жадаючы вызначыць, што там робіцца дома, як там Любашка ссаджвае са стала Алё, і як той жвава перавальваючыся з нагі на нагу, як качка, бязьжыццэ да тэлефона. Услухаючыся яна шчасліва і вясела паглядвала на Кольшава, нібы воль у гэтую ж хвіліну жадала падзяліцца з ім сваімі сямейнымі адчуваннямі.

У Сцяпана не было дзіцей, ён яшчэ не быў бацькам, але з гэтага маленькага эпизоду зразумеў, што нават на адлегласці трэба ўплываць на малых. Вядома ж, Алё не астанецца на сталае, калі маці заве яго да тэлефона, відаць, ён ужо больш і не пале на стол, калі маці зрабіла яму такі давер.

Пачынаецца размова з Алёкам. Яна напайняе пакой нечым свежым, пяшчотным, мала знаёмым Сцяпану, але зусім звычайным Ірыне.

— Ты чуеш мяне? — прыглушваючы смех, але не здолеўшы прыхаваць пяшчоту, пытае маці. — Ты што ж гэта там робіш, калі мяне няма дома? Чаму Любашку не слухаш? Га-а? І на стол залез, як кот. Хіба гэтак можна? Ты ж ужо не маленькі. Не будзеш больш? Ну, то і добра! Чакай мамку, я хутка прыйду! Дай трубку Любашцы!

Тут ужо доўга чакаць не давалася, бойкі голас дзяўчынкі пачуўся адразу, відаць, яна стаяла тут жа і вырвала трубку ў маю, як толькі маці скончыла з ім размову.

— Папа быў дома? — прыцішана, быццам не хочучы, каб хто старонні чуў пра гэта, спытала Ірыня.

Кольшаў намагаўся не глядзець у той бок і не прыслухоўваўся да голасу дзяўчынкі — няёмка было прыслухоўвацца, аднак міжволі заўважыў, што ў Ірыны пахмурнеў твар, яна адварнула да акна і ўжо амаль шэптам развіталася з дачкою. Павесіла трубку, затрымалася на хвілінку ля акна, нібы разглядаючы там нешта вельмі значнае, а потым стройна павярнула і бойкімі, частымі крокамі пайшла да свайго стала, нібы насустрэч Кольшава, які ўвесь гэты час стаяў ля вушака дзвярэй, побач са столікам...

— Вось адарвалі нас мае сямейныя справы, — быццам прасячы прабачэння, загаварыла Ірыня, усуджваючыся за столік і беручы ў рукі свой аловак з гумкай на процілеглым канцы. — Прыйшла малыя з садзіка, суседка прывяла, ды нешта не паладзілі... У мяне Любашка — харошая дзяўчынка, спакойная, паслухмяная, ва ўсім мне памагае. А хлопчык — балаўнік. Ужо з гэтых год відно, што будзе мне з ім клопату!

— Па колькі год дзеткам? — спа-

важліва спытаў Кольшаў і ўсё яшчэ не мог прыхаваць сваё здзіўленне і нібыта збянтэжанасць ад таго, пра што воль хвіліну назад так нечакана даведаўся.

— Любашцы ўжо шэсць, на той год у школу пойдзе, а малышы — толькі тры.

Сцяпан яшчэ больш здзіўўся, і маці заўважыла гэта, узняла на яго добрыя, вельмічыны вочы.

— Вы, мабыць, не верыце? Праўда?

— Не, чаму ж... — разгублена прамовіў Сцяпан. — Але да гэтага ніяк не думаў, што вы замужам і што ў вас ужо двое дзетак. Выгляд ваш не паказвае на гэта. — Ён міжвольна ўявіў, якой стройнай і маладой дзяўчынай яна воль толькі што стаяла ля акна, з трубкаю ў руках, з якой свежай легкацю падбегла да тэлефона і шла потым назад. — Зусім не паказвае! — падкрэсліў ён яшчэ раз і ступіў бліжэй да століка. — Слухайце, Ірыня! — звярнуўся да жанчыны настойліва і ўжо з большага пераадолеўшы сваю збянтэжанасць. — Давайце мы адкладзем гэтыя недачытанія старонкі на заўтра ці на які-небудзь іншы дзень. Я прыйду, калі вы скажаце, у любы дзень, у любы час.

— А што, у вас няма больш часу? — У мяне то ёсць, — лагодна падкрэсліў Кольшаў, — а ў вас няма, вам трэба ісці дадому.

— Ніяк не выпадае ісці, — мякка, але настойліва заявіла Ірыня. — Вашу кнігу я павінна здаць заўтра і адразу ж брацца за другую. У нас таксама план і даволі суровы графік, а раней я не магла сустрэцца з вамі.

— Я выязджаў у камандзіроўку.

— Сядайце, у нас ужо не многа асталося.

ТЕАТР

ЛЕНІНГРАДСКІ дзяржаўны акадэмічны тэатр Камедыі спектаклем «Стары новы год» сёння, 30 мая, а Запарожскі ўкраінскі музычна-драматычны тэатр імя М. Шчорса спектаклем «Зачараваны вятрак» заўтра, 31 мая, распачынаюць гастролі ў сталіцы Савецкай Беларусі.

Прапануем увазе чытачоў рэпартаж карэспандэнта «ЛіМ» пра гэту цікавую падзею ў культурным жыцці рэспублікі.

Пакуль артысты Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра ВССР імя М. Горкага збіраюцца ў дарогу — на гастролі ў Калінінград, у іх будынку гаспадарачы калегі з горада-героя Ленінграда. Тут зараз пануе вялікае ажыўленне. Спяваюцца паспяхова закончыць падрыхтоўчыя работы ўсе — ад рабочых сцэны да мастакоў, дэкаратараў, бутафораў, якія імкнучы прыстасоваць свае атрыбуты да ўмоў мінскай сцэны. А ў пакой, дзе знаходзіцца намеснік дырэктара Ленінградскага тэатра С. Цодзікаў, усё ідуць і ідуць прадстаўнікі прадпрыемстваў, дзяржаўных і навучальных устаноў з калектыўнымі заяўкамі на папярэдні продаж білетаў.

...І яшчэ бясконца звоніць тэлефон. Намеснік дырэктара і адміністратар (пацаргова) ледзь паспяваюць адказаць, растлумачваць, абяцаць...

Не так проста, адным словам, падступіцца да гасцей і «выхапіць» у іх некалькі слоў.

— Наш тэатр, — гаворыць С. Цодзікаў, — заснаваны ў 1926 годзе. У 1929 ён стаў Дзяржаўным тэатрам сатыры і камедыі, набыў шырокую папулярнасць праграмамі-аглядамі, мініяцюрамі. З 1935 года, як бацьчыце, па сённяшні дзень называецца тэатрам толькі камедыі... Можна прыгадаць лепшыя спектаклі таго часу, калі рабіліся першыя крокі. Гэта — «Квадратура круга» (1929), «Універсіал» (1930),

спектакляў, жывапісныя і графічныя партрэты дзеячаў сучаснай культуры. Да ўсяго гэтага трэба дадаць, што заснаваныя ім традыцыі і стыль адметнасць у тэатры: камедыя і твораў захоўваюцца ў работах майстроў сцэны сярэдняга і малодшага пакаленняў, у прыватнасці, галоўнага рэжысёра і настаноўшчыка многіх спектакляў — Вадзіма Голікава, які рэжысуру ўдала спалучае з літаратурнай дзейнасцю (ён — аўтар інсцэніровак «Што рабіць?» паводле рамана М. Чарнышэўскага, «Сяло Сцяпанчыкава і яго жыхары» Ф. Дастаеўскага, «Маленькае акно ў вялікі акія» паводле кнігі Р. Гамзатава «Мой Дагестан»). Плённа працуе таксама рэжысёр П. Фаменка. Ён зарэкамендаваў сябе як эксперыментатар, паставіўшы спектаклі «Гэты мілы стары дом» А. Арбузава, «Трагічнай вайны не будзе» Н. Жырардо...

М. Стэльмаха «Зачараваны вятрак» у выкананні гасцей з Запарожжа.

— Жанр спектакля для гледача незвычайны, — гаворыць дырэктар тэатра Уладзімір Іванавіч Крот. — Ён аднаўдае аўтарскай задуме, духу і характару твора. Герой п'есы праходзіць складаны і доўгі шлях — ад грамадзянскай вайны да нашых дзён. Асноўныя персанажы спектакля — млынар Сірошанка (Г. Клеймер),

дзедзі персанажаў тая, аляксандраўскай Малінаўкі... У спектаклі шмат музыкі, песні, гумару, хоць падзеі, як было сказана, праходзяць у ваенны час.

Па просьбе гледачоў драматург А. Каламіец зрабіў працяг сваіх «Блакітных аленяў», а дакладней сказаць, даў далёкіны варыянт. Калі ў першым варыянце Алена шукала Краўцова, то ў гэтым, наадварот, Краўцоў шукае сваю каханую таксама настойліва, як і яна. А ў фінале такая ж сцэна: яны сустраліся.

Наш тэатр носіць імя героя грамадзянскай вайны Мікалая Шчорса. Гэта нас да многага абавязвае. Мабыць, таму ў нас так сістэматычна распрацоўваецца героіка-патрыятычная тэматыка. Хачу дадаць, што паміж намі і нашымі беларускімі калегамі ўсталявалася добрае супрацоўніцтва, у прыватнасці, з Беларускім дзяржаўным драматычным тэатрам імя Якуба Коласа і Дзяржаўным тэатрам музычнай камедыі ВССР Мы ганарымся, што ігралі ў свой час «Банстанціна Заслонава» А. Маўзона, п'есу А. Дзялендзіка «Чатыры крыжы» і іншыя творы драматургаў ВССР. На Украіне неабавязвае аб'явіць Дэкада беларускай літаратуры і мастацтва, удзельнікам якой будзе і наш калектыў. Горад Запарожжа ў гэтыя дні гасцінна вітае коласаўнаў, чакае сустрэчы з мінскай музычнай камедыяй. Наш далейшы маршрут — тысячагадовы Віцебск. Садружнасць замацоўваецца, пашыраецца...

Дык заходзьце, калі ласка, шануюныя мінчане, на «агеньчык» нашага тэатра!

А мінчане кажучы гасцям з Ленінграда і Запарожжа: «Шчыра вітаем!»

А. ПЯТРОВІЧ.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, СЯБРЫ!

«Чужое дзіця» (1933) і іншыя. Прыемна адзначыць, што ў нашым тэатры працавалі і пакінулі глыбокі след, фарміраваліся як творчыя індывідуальнасці вядомыя ўсім майстры сцэны і эстрады — М. Смірноў-Сакоўскі, Б. Бабачнін, Л. Уйцаў, М. Чаркасаў...

Шмат гадоў калектыў узначальваў выдатны савецкі рэжысёр і мастак Мікалай Акімаў. Ён быў вялікім творцам, душой і сэрцам калектыву. Вострае пачуццё сучаснасці, разнастайнасць прыёмаў, пошук новых выяўленчых сродкаў, закончанасць і дакладнасць сцэнічнай формы спектакля — вось чым вызначаўся гэты рэжысёр і мастак. Так, ён амаль заўсёды выступаў у двух амплуа — ставіў спектаклі і сам ствараў мастацкае афармленне для іх. Напрыклад, «Сабак на сене» Лопэ дэ Вэга, «Цені» Салтыкова-Шчадрына, «Справа» Сухава-Кабыліна. Апрача таго яму належыць вялікая колькасць арыгінальных афіш да сваіх

цё (ён — аўтар інсцэніровак «Што рабіць?» паводле рамана М. Чарнышэўскага, «Сяло Сцяпанчыкава і яго жыхары» Ф. Дастаеўскага, «Маленькае акно ў вялікі акія» паводле кнігі Р. Гамзатава «Мой Дагестан»). Плённа працуе таксама рэжысёр П. Фаменка. Ён зарэкамендаваў сябе як эксперыментатар, паставіўшы спектаклі «Гэты мілы стары дом» А. Арбузава, «Трагічнай вайны не будзе» Н. Жырардо...

Хачу падкрэсліць, што ў нашым тэатры склалася стабільная трына. Многія працуюць тут дзесяцігоддзямі. Скажам, артысты І. Зарубіна, А. Беніямінаў, А. Юнгер, Ул. Ускоў, Л. Уварава, Я. Жараў, І. Хандзэль, Г. Варанаеў, Л. Леанідаў, М. Тупікава... Дарэчы, многіх з іх мінчане ведаюць па папярэдніх гастроліх.

Днём пазней на сцэне акруговага Дома афіцэраў ажывуць героі трагедыі-гімна

Васільяна (Г. Апанасенка), Юрыя Катрыча (В. Сумскі) — гэта ўдзельнікі гістарычных падзей барацьбы за сацыялістычную перабудову жыцця. Пастаноўчык — народны артыст УССР Ул. Грышчін (ён жа і галоўны рэжысёр нашага тэатра).

Тэатр вабяць маштабныя драматургічныя творы. Наша рэжысура шукае вобразнае рашэнне складаных жыццёвых канфліктаў вялікага грамадзянскага гучання. Выканаўцы захоўваюць пачуццё глыбокай народнасці ў мове і ў псіхалагічных характарыстыках дзейных асоб, спалучаюць традыцыі з пошукам сучасных выразных сродкаў раскрыцця чалавечага лёсу...

Дзедзі, напрыклад, музычнага спектакля «Другое вяселле ў Малінаўцы» адбываецца ў час Вялікай Айчыннай вайны. А герой — тыя ж самыя — Яшка-артылерыст і яго сябры, знаёмыя гледачу па класічнай апераце «Вяселле ў Малінаўцы». Дарэчы, ёсць вяселле і ў гэтым варыянце, толькі жэняцца

Ленінградскія артысткі М. Мальцава (Вера), М. Тупікава (Калугіна) у спектаклі «Саслужыўцы».

Масавая сцэна са спектакля Запарожскага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Шчорса «Яраслаў Мудры» па п'есе І. Качэргі.

ЧАСОПІСЫ ў ЧЭРВЕНІ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адірываецца нізкай новых вершаў народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Пётруся Броўкі. Змешчаны маналог Еуданіі Лось «Матчына трывога».

Часопіс знаёміць чытача з аповядаваннямі Васіля Хомчанкі, Міхаіла Вышынскага, Паўла Кавалёва.

У раздзеле «Новыя пераклады» — вершы ўкраінскіх паэтаў і пачатак рамана І. Грыгуркі «Канал».

Нарыс Генадзі Пашкова «За вясенняй Лошыцай» расказвае пра калектыў Мінскага камбіната будаўнічых матэрыялаў, Вольга Нячай у артыкуле «Экран змагання» вядзе гутарку пра фільмы на героіка-патрыятычную тэму.

Разнастайны раздзел «Крытыка і літаратуразнаўства» Уладзімір Гніламедаў артыкул

«Дум палёт узнёсла» прысвяціў П. Броўку. Я. Казена разглядае ваенныя раманы К. Чорнага. «Слова і вобраз» — назва даследавання Рыгора Шырабы. С. Лаўшук рэцэнзуе новы раман І. Навуменкі «Сорак трэці». П. Макаль піша пра «Дзень паззіі — 1974». Рэцэнзуюцца таксама іншыя кніжныя навінкі.

Чытачы пазнаёмяцца з артыкулам Р. Клюсава «...Ад рання да вячэрняе зары», які змешчаны пад рубрыкай «Культура мовы».

«МАЛАДОСЦЬ»

Народнаму паэту Беларусі, лаўрэату Ленінскай прэміі П. Броўку спаўняецца 70 гадоў. Часопіс адзначае юбілей публікацыяй новых вершаў паэта і артыкулам народнага пісьменніка ВССР І. Шамякіна «На першай лініі».

З паззіі змешчаны таксама вершы Н. Гілевіча з кнігі «Ан-

тавы», І. Лашуткі, Р. Тармолы, В. Дашкевіча. Проза прадстаўлена аповядаваннямі Л. Дайнекі, А. Саскавец, А. Варановіча.

Артыкул В. Віткі называецца «Чалавек, натоўп, мода». Сваімі развагамі пра творчасць М. Гарэцкага дзеліцца М. Стральцоў.

Польскі даследчык Ф. Фэрнальчык спецыяльна для «Маладосці» напісаў артыкул «Пра сваю зямлю», на беларускую мову яго пераклаў А. Мальдзіс.

«НЕМАН»

«Рубяжы» — падборка вершаў А. Вольскага ў перакладзе І. Бурсава. Паззіі прадстаўлена таксама творами Ул. Градоўніка, С. Шушкевіча (пераклад Я. Хілемскага і Ф. Яфімава), Друкуецца п'еса М. Матуноўскага «Апошняя інстанцыя».

Часопіс пачынае друкаваць «Аповесць аб беспрэтыўным наханні» В. Казыно. Пад рубрыкай «Рэзюмэ пра-

цоўныя» змешчаны артыкулы А. Ларына «Заўсёды ў пошуку» і М. Кірылава «Праца — школьны прадмет». Сваімі ўражаннямі ад паездкі па Польшчы дзеліцца І. Шпадарук.

«Запіскі, успаміны, дакументы»... У гэтым раздзеле чытач пазнаёміцца з артыкулам І. Баса «Рэдактар «Северо-Западнаго края».

Змястоўныя раздзелы «Крытыка» і «Кніжны агляд».

«БЕЛАРУСЬ»

Нумар адірываецца фотарэпартажам «Велічныя гімны народу-пераможцу», прысвечаным святкаванню 30-годдзя Перамогі над фашызмам. Багатая падборка, якая расказвае аб п'ехах працоўных рэспублікі ў выкананні заданню завяршальнага года дзелятай п'цігодкі.

Змешчаны артыкул В. Казловай «Правафланговы беларус-

кай паззіі» пра П. Броўку, яго вершы, нататка З. Азгура пра юбіляра, а таксама аповяданне К. Каліны «Бурштынавыя пацеркі», нарыс В. Мысліўца «Лёс Ганны Пішчук».

Пад рубрыкай «Беларусь індустрыйная» часопіс прапонуе нарыс М. Даніленкі «Трывалы спаў».

Змешчаны падборкі новых вершаў А. Бялевіча, Э. Агняцвёт, Я. Пархуты, П. Марціновіча.

Р. Бярозкін свой артыкул назваў «Багдановіч і Пушкін». Рэцэнзуюцца кнігі Р. Баравіковай «Рамонкавы бераг», Г. Юрчанкі «І слязі, і паліць» і іншыя.

Як звычайна, у нумары ёсць раздзелы «Для вашай сям'і», «У свеце навукі, тэхнікі», «Жартам кажучы».

23 мая закончыў сваю работу XI з'езд архітэктараў Беларусі, які праходзіў у Мінску.

З'езд архітэктараў — значная падзея ў грамадска-палітычным жыцці рэспублікі. Ён з'явіўся важнай вехай у той вялікай рабоце, якую ажыццяўляюць працоўныя Беларусі пад кіраўніцтвам партыі на паспяховаму выкананні рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

З прамовай на з'ездзе выступіў сакратар ЦК КП Беларусі А. А. Смірноў. Нядаўна народы нашай Радзімы і ўсё прагрэсіўнае чалавецтва, сказаў ён, урачыста адзначылі 30-годдзе Перамогі над гітлераўскай Германіяй. Вайна пакінула цяжкія раны на беларускай зямлі. Нямецка-фашысцкімі захопнікамі былі разбураны і спалены 209 гарадоў і раённых цэнтраў, звыш 9 тысяч вёсак, тысячы прамысловых прадпрыемстваў, калгасаў і саўгасаў, без жылля засталіся больш чым 3 мільёны чалавек. Загінуў кожны чацвёрты жыхар рэспублікі.

І ў тым, што за найкарацейшыя тэрміны ўдалося аднавіць разбуранае і забяспечыць далейшае развіццё ўсёй народнай гаспадаркі рэспублікі, зрабіў беларускія гарады і вёскі больш добраўпарадкаванымі і прыгожымі, чым яны былі да вайны, вялікая заслуга архітэктараў.

Беларускі народ па праву ганарыцца вялікімі перамагамі, якія адбыліся ў абліччы горада-героя Мінска, абласных цэнтраў, іншых гарадоў і многіх вёсак рэспублікі ў выніку творчых намаганняў архітэктараў і будаўнікоў, вялікай брацкай дапамогай народаў іншых саюзных рэспублік.

Аглядаючыся на пройдзенае, аддаючы належнае ўсяму, што зроблена, мы не можам не заўважыць, што задачы ў галіне будаўніцтва, якія стаяць перад архітэктарамі і будаўнікамі, няспынна растуць, становяцца ўсё больш разнастайнымі і маштабнымі. Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі і Савет Міністраў рэспублікі, удзяляючы пастаянна ўвагу пытанням капітальнага будаўніцтва, падкрэсліў А. А. Смірноў, добра разумеюць тую ролю, якую ў вялікай стваральнай рабоце ўсяго беларускага народа адыгрываюць архітэктары. Архітэктурныя творы — неад'емная частка асяроддзя, якое акружае чалавека, і ад таго, наколькі дасканалыя гэтыя творы, наколькі задавальняюць яны матэрыяль-

ныя і духоўныя патрэбы савецкіх людзей, у значнай ступені залежыць паўнацэннасць грамадскай працы, жыццё, радасць і шчасце мільёнаў працаўнікоў.

Калі падыходзіць з гэтых пазіцый да задач, якія вырашаюць архітэктары, то трэба сказаць, што ўзровень архітэктурнай некаторых нашых гарадоў, многіх сельскіх населеных месц і вытворчых комплексаў пакуль што не адпавядае сучасным высокім патрабаванням. Новыя жылныя раёны забудовваюцца нізкамалежна, магістралі, плошчы не атрымліваюць архітэктурнага завяршэння. Рад мікрараёнаў, новых кварталаў жылых дамоў і грамадскіх будынкаў аказваюцца аднастайным і манатонным па абліччу.

Недастаткова ўлічваюцца пытанні захавання прыроднага ландшафту. Нездавальняючая ў многіх выпадках якасць будаўніча-мантажных работ. Усё гэта выклікае справядлівыя нараканні грамадзян і пачуццё незадавальненасці ў архітэктараў, занепакоенасць партыйных і савецкіх органаў эстэтычнымі якасцямі велізарных па сваіх маштабах і сацыяльнаму значэнню горадабудаўнічых работ.

Сур'ёзныя недахопы ёсць у рабоце праектных арганізацый рэспублікі. Структура іх, шматпрофільнасць і шматтэмнасць не адпавядаюць аператыўнаму і прафесіянальнаму вырашэнню задач па забудове і рэканструкцыі гарадоў і вёсак. Намаганні архітэктараў і праекціроўшчыкаў не заўсёды канцэнтруюцца на распрацоўцы важнейшых у горадабудаўнічых адносінах аб'ектаў.

Цэнтральны Камітэт КП Беларусі і Савет Міністраў БССР лічаць, адзначаюць А. А. Смірноў, што недахопы ў архітэктурна-будаўнічай практыцы ў многім звязаны з заганами ў падрыхтоўцы архітэктурных кадраў, недахватам іх у рэспубліцы. Слабая сувязь навучальных устаноў, якія вядуць падрыхтоўку архітэктараў, з праектнымі і навукова-даследчымі інстытутамі. Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР марудна вырашае пытанні расшырэння базы па падрыхтоўцы архітэктурных кадраў.

Навуковая дзейнасць у галіне архітэктурнай і будаўніцтва, якая вядзецца ў рэспубліцы, ахоплівае толькі асобныя праблемы, не мае комплекснага характару. Вынікі навукова-даследчых распрацовак надзвычай марудна ўкараняюцца праз праекты ў вытворчасць, недавальняю-

ча вядзецца эксперыментальна-паказальнае праектаванне і будаўніцтва.

У вырашэнні раду важных практычных і тэарэтычных пытанняў развіцця архітэктурнай недастаткова працягваюцца вядучая роля Дзяржбуду БССР, яго навукова-даследчых і праектных інстытутаў, роля Саюза архітэктараў БССР.

Сёння мы стаім на парозе такога этапа, працягваюць А. А. Смірноў, калі развіццё эканомікі, навукі і культуры ў рэспубліцы і ў цэлым у краіне стварае ўмовы для далейшага якаснага ўдасканалення і развіцця архітэктурнай і будаўніцтва.

Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш Л. І. Брэжнеў, вызначаючы характар будучай, дзесятай пяцігодкі, падкрэсліў, што гэта будзе перш за ўсё пяцігодка якасці, пяцігодка эфектыўнасці ў імя далейшага росту народнага дабрабыту. І архітэктарам рэспублікі трэба будзе адказаць на новыя патрабаванні да якаснага ўдасканалення будаўнічай справы ў архітэктурных, інжынерных і эканамічных адносінах, арганічна спалучыць сучасныя метады горадабудаўніцтва і новыя заканамернасці эстэтыкі архітэктурнай і заводскімі метадамі домабудаўніцтва як вышэйшай формай індустрыялізацыі будаўніцтва.

У нас у рэспубліцы, адзначаюць прамоўца, адзін з самых высокіх у краіне ўзровень індустрыялізацыі жыллёвага будаўніцтва. Сёння ён складае 80 працэнтаў агульнага аб'ёму дзяржаўнага жыллёвага будаўніцтва, а ў будучай пяцігодцы яшчэ больш павысцца. Адсюль відаць рэальныя значнасць праблемы, уся яе актуальнасць для беларускіх архітэктараў.

Улічваючы, што пры сучасных метадах індустрыяльнага будаўніцтва ўнікаюць новыя заканамернасці архітэктурнай кампазіцыі і змяняюцца эстэтычныя крытэрыі, Дзяржбуду БССР і яго навукова-даследчым і праектным інстытутам, Саюзу архітэктараў рэспублікі ўжо сёння неабходна паставіць, як адну з важнейшых, праблему архітэктурных кампазіцый і стылявой накіраванасці архітэктурнай індустрыяльнага будаўніцтва.

Трэба завяршыць, у асноўным, да 1980 года на ўсіх домабудаўнічых прадпрыемствах рэспублікі ўкараненне адзінага каталога індустрыяльных вырабаў для жыллёва-грамадзянскага бу-

даўніцтва ў Беларусі. Шляхам выкарыстання ў праектах будынкаў і збудаванняў новых прагрэсіўных матэрыялаў, канструкцый, рашэнняў са зборнага і маналітнага лёгкага і высакамарачнага жалезабетону, абалонак, вантавых пакрыццяў, драўляных клееных і іншых канструкцый неабходна палепшыць якасць забудовы гарадоў і вёсак рэспублікі, забяспечыць зніжэнне вагі будынкаў і зменшыць іх матэрыялаёмкасць да 1980 года не менш чым на 15 працэнтаў.

Нашым архітэктарам трэба будзе дабіцца значнага палепшэння эстэтычнага ўзроўню забудовы гарадоў і вёсак, звярнуўшы асаблівую ўвагу на архітэктурна-кампазіцыйную выразнасць будынкаў і збудаванняў, ансамблевасць забудовы.

Адным з сур'ёзных недахопаў у архітэктурнай і горадабудаўніцтве мінулых гадоў было тое, што дапускалася парушэнне прычыну ансамблевасці. Гэта віна не толькі архітэктараў. Дзяржплан, Дзяржбуд рэспублікі, мясцовыя Саветы дэпутатаў працоўных не здолелі забяспечыць планамернае прыцягненне забудовшчыкаў для стварэння такіх ансамбляў. Многія кіраўнікі на месцах імкнуцца адначасова забудоваць усе асноўныя магістралі і мікрараёны, у выніку распылюцца матэрыяльныя рэсурсы і творчыя сілы, а належнага горадабудаўнічага эфекту няма.

Фарміруючы новыя гарадскія ансамблі, не трэба забываць аб перамяшчэнні ў рабоце, узаемазвязі старога і новага, аб дасягненні кампазіцыйнага і архітэктурна-мастацкага адзінства ў забудове. Як відаць, Дзяржбуду і Дзяржплану рэспублікі разам з аб'ектамі і аб'ектамі кампартыі і партыйнымі і савецкімі органамі гарадоў і раёнаў трэба распрацаваць у бліжэйшыя гады навуковыя прагнозы сацыяльных функцый і ідэянавабразнасці Мінска, Брэста, Гомеля, Гродна, Віцебска, Магілёва і раённых гарадоў рэспублікі, выявіць заканамернасці прасторавага фарміравання горадабудаўнічых сістэм і архітэктурных ансамбляў у гэтых гарадах.

За апошнія гады змянілася аблічча беларускай вёскі. Далейшая яе перабудова звязана з развіццём сельскагаспадарчых вытворчых аб'яднанняў і аграпрамысловых комплексаў. У рамках вытворчых аб'яднанняў і комплексаў павінны фарміравацца перспектыўныя населеныя пункты з сістэмай жылых дамоў і будынкаў культурна-бытавага прызначэння, рацыянальнай сеткай транспартных камунікацый, інжынернага забеспячэння і адпаведных месц для арганізацыі адпачынку сельскіх працаўнікоў. «Нашы вучоныя, майстры архітэктурнай гаварыў катэгорыі ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ таварыш П. М. Машараў у сваім выступленні на навукова-практычнай канферэнцыі ў Маскве, прысвечанай 10-годдзю сававіцкага Пленума ЦК КПСС, — закліканы вызначыць асноўныя рысы сёл і вёсак камуністычнай будучыні, напрамкі комплекснага сельскага будаўніцтва і архітэктурнага».

А. А. Смірноў адзначае, што трэба смялей даручаць адназначныя задачы маладым архітэктарам, не бяжучы дзяраць ім адназначныя аб'екты.

Архітэктары і інжынеры заўсёды павінны быць пра-

ваднікамі ўсяго новага, грэсіўнага ў праектаванні і будаўніцтве, ажыццяўляць яго на найбольш высокамастацкіх і эканамічных індывідуальных і тыпавых праектах, распрацаваных з улікам лепшых дасягненняў айчыннага і замежнага вопыту. Нам неабходна ўдасканаліць сацыяльныя, функцыянальныя, эстэтычныя рысы савецкай архітэктурнай, актыўна адлюстроўваць у творах архітэктурнай перадавую камуністычную ідэалогію нашата савецкага грамадства. Трэба пастаянна павышаць ідэалагічную ролю архітэктурнай і аднаго з важных сродкаў ідэінізацыі і эстэтычнага выхавання працоўных.

У заключэнне А. А. Смірноў сказаў, што пярвічныя партыйныя арганізацыі, камуністы-архітэктары, Саюз архітэктараў БССР павінны ўсіммерна садзейнічаць пашырэнню прафесіянальнага майстэрства і ідэянапалітычнага ўзроўню доўлідаў, працягваюць пастаянна клопат аб творчым і ідэйным росце маладых архітэктараў, актыўна змагацца з любымі праяўленнямі чужой нам ідэалогіі. Неабходна пастаянна выхоўваць у членаў Саюза архітэктараў высокае пачуццё савецкага патрыятызму, партыйнасці і адказнасці перад народам.

Са справаздачным дакладам праўлення Саюза архітэктараў рэспублікі XI з'езду выступіў яго старшыня — намеснік старшыні Дзяржбуда БССР, галоўны архітэктар горада Мінска Ю. П. Грыгор'еў. Ён гарача падзякаваў Цэнтральнаму Камітэту Кампартыі Беларусі і Савету Міністраў БССР за цёплыя словы прывітання ў адрас з'езда і ўсіх доўлідаў рэспублікі.

З часу папярэдняга з'езда, які адбыўся ў 1970 годзе, сказаў дакладчык, архітэктарамі рэспублікі ажыццяўлена вялікая работа па складанню комплекснай схемі размяшчэння прадукцыйных сіл і перспектыўнага рассялення ў рэспубліцы. Яна заклала аснову для доўгатэрміновага навуковага прагназавання развіцця сістэмы населеных месц, выканання схем раёнай планіроўкі і складання генеральных планаў гарадоў і вёсак.

Распрацаваны генеральныя планы гарадоў, якія вызначаюць перспектыву іх развіцця да 2000 года, складзеныя з улікам не толькі новых эканамічных параметраў, але і галоўных напрамкаў сацыяльнага і навукова-тэхнічнага прагрэсу. Характэрнай асаблівасцю іх стала комплекснасць. Усе яны складзены з улікам праектаў раёнай планіроўкі, прыградных зон, комплексных схем транспарту, праектаў перафармавання будаўніцтва. Сёння новыя генеральныя планы маюць ужо больш чым 170 з 204 гарадоў і гарадскіх пасёлкаў рэспублікі.

У апошнія гады вялікае развіццё атрымалі тансама работы па рэканструкцыі цэнтраў гарадоў і стварэнню ў іх комплексаў грамадскіх будынкаў і збудаванняў, якія маюць асабліва важнае значэнне для аблічча горада.

Адначасова з праектам цэнтра Мінска і ў поўнай узаемазвязі з ім была прапрацавана планіроўка велізарнага водна-паркавага дыяметра, які перасякае горад на працягу 15 кіламетраў, з эсказам забудовы мяжуючых з ім тэрыторыяў. Гэта вялікая комплексная работа, якая вырашае шырокае кола

Госці з'езда архітэктараў БССР знаёмяцца з Мінскам.

ВАРТУЮ НАША ГА ЧАСУ

горадабудаўнічых пытанніў па перспектывнаму развіццю цэнтры і яго архітэктурна-прасторавай кампзіцыі, была адобрана Цэнтральным Камітэтам КПБ і ўрадам рэспублікі, а таксама Дзяржапрамадзінбудам і рэкамэндавана для далейшай прапрацоўкі.

На прыкладу сталіцы вялікая работа па складанню праектаў рэканструкцыі і развіццю цэнтры гарадоў праведзена ў абласных цэнтрах і іншых буйных гарадах рэспублікі.

Праекты грамадскіх цэнтраў распрацоўваліся з улікам сучасных патрабаванняў сацыяльнага і навукова-тэхнічнага прагрэсу. У іх асабліва ўвага ўдзелена клопам аб індывідуальным архітэктурным абліччы нашых гарадоў.

У апошнія гады глыбокія змены змяні адбыліся ў галіне прамысловай архітэктурны рэспублікі. Трэба падкрэсліць, што Беларусь з'явілася піянерам у праектаванні і будаўніцтве буйных вытворчых комплексаў. Некаторыя з іх адзначаны дзяржаўнымі ўзнагародамі, увайшлі ў лік лепшых прамысловых збудаванняў СССР.

Архітэктурна-прамысловыя прадпрыемстваў, фабрык, грамадскай і жыллой забудовы актыўна фарміруе аблічча новых гарадскіх раёнаў і мастацтваў.

Адной з важнейшых задач нашай архітэктурна-мастацкай практыкі з'яўляецца развіццё масавага жыллёвага будаўніцтва — вызначальнага фактара архітэктурны нашых гарадоў.

Асвоены ў вытворчасці высокапаравохвы будынікі, якія знаходзяць усё больш шырокае прымяненне ў будове буйных гарадоў. Узвядзены на новых праектах, распрацаваных у «Мінскпраекце», «Белдзяржпраекце», яны значна пераўзыходзяць па сваіх эксплуатацыйных якасцях панельныя дамы, якія будаваліся раней. Больш разнастайнымі і цікавымі сталі архітэктурныя вырашэнні новых будынкаў, іх аб'ёмна-пластычная пабудова, павысілася камфартабельнасць кватэр.

Украінаецца ў практыку прынцыпова новы від тыпавога праектавання жылых будынкаў з блок-секцый, якія дазваляюць праектаваць дамы рознай наваховасці, працягласці і канфігурацыі, што стварае магчымасць ажыццяўляць шматгранныя аб'ёмна-прасторавыя кампзіцыі забудовы жылых раёнаў, узбагачаць сілует гарадоў.

Рэспубліка з'яўляецца піянерам у засваенні ўкраінаецца метада ўзвядзення жылых дамоў з маналітнага жалезабетону ў коўнай ападуцы. Будаўніцтва жылых дамоў ў 16, 18, 20 паверхаў у мікра-раёнах «Усход-1 і 2» ў Мінску наглядна паказвае вялікі горадабудаўнічы перспектывны магчымасці для ўжывання падобных будынкаў у будове гарада.

Прыкметна вырас архітэктурна-мастацкі ўзровень праектаў і будаўніцтва ў будове новых жылых раёнаў.

Вялікія работы ў рэспубліцы вядуцца ў галіне сельскай архітэктурны.

Выконваючы рашэнні партыі і ўрада ў галіне сельскага будаўніцтва, беларускія праекціроўшчыкі і будаўнікі многа зрабілі на пераўтварэнню вёсак у сучасныя пасёлкі з высокім узроўнем добраўпарадкавання і культурна-бытавога абслугоўвання насельніцтва.

Дасягненні ў галіне сель-

скай архітэктурны апошніх гадоў найбольш ярка выявіліся ў комплексным вырашэнні забудовы калгаса «Прагрэс» Гродзенскай вобласці, удастоеным Дзяржаўнай прэміі СССР, у планеіроўцы і забудове пасёлка Леніна, адзначанай на Усеаюнавым аглядзе дасягненняў савецкай архітэктурны, у шэрагу эксперыментальна-паказальных пасёлкаў, адзначаных дыпламамі ВДНГ СССР. Шырока арганізаваны ў рэспубліцы эксперымент дазваляе знайсці лепшыя вырашэнні планеіроўкі калгасаў і саўгасаў, прагрэсіўныя тыпы жылых і грамадскіх будынкаў, новыя метады будаўніцтва, праверыць розныя канструкцыі і матэрыялы. У апошнія гады нашы архітэктары актыўна працуюць над стварэннем сістэмы аграпрамысловых аб'яднанняў у рэспубліцы.

Далей дакладчык гаварыў аб архітэктурны і будаўніцтве грамадскіх будынкаў, аб праектах, якія ясуць новыя цікавыя архітэктурныя і тэхнічныя задумы.

Значных поспехаў дасягнулі беларускія архітэктары разам з скульптарамі-мастакамі ў праектаванні і ўзвядзенні мемарыяльных комплексаў.

Вынікам плённай садружнасці архітэктараў і мастакоў з'яўляецца архітэктурна-мастацкае вырашэнне інтэр'ера і экстэр'ера некаторых грамадскіх будынкаў. Але ў тканіну гарадской забудовы сінтэз яшчэ ўвайшоў мала, хача і ёсць асобныя станоўчыя прыклады. У гэтай справе яшчэ многа недахопаў не толькі арганізацыйнага але і творчага плана, звязаных з механічным разуменнем задач і магчымасцей сінтэзу мастацтваў у архітэктурны.

Прыкметныя поспехі маюцца ў справе падрыхтоўкі архітэктурных кадраў. За апошнія гады ў архітэктурных школах рэспублікі — Беларускам політэхнічным інстытуце, Брэсцкім інжынерна-будаўнічым інстытуце, Беларускам тэатральна-мастацкім інстытуце, Мінскім архітэктурна-будаўнічым тэхнікуме значна вырас кантынгент студэнтаў на архітэктурных факультэтах і аддзяленнях. Выпускнікі нашых інстытутаў і тэхнікумаў ужо цяпер утвараюць асноўны творчы склад праектных інстытутаў.

Праўленне Саюза архітэктараў у справядачны перыяд надавала вялікую ўвагу прапагандзе архітэктурны. Саюз быў ініцыятарам па арганізацыі бюро прапаганды, якое шырока прыцягнула вядучых архітэктараў да чытання лекцый, правядзення гутарак на прадпрыемствах і ўстановах. Папулярызавані архітэктурны праводзілася таксама праз выстаўкі, тэлебачанне, друк, кіно, радыё.

Пры Саюзе архітэктараў паспяхова працавала спецыялізаваная майстэрня, якая забяспечвае выкананне многіх работ па праектаванні мемарыяльных збудаванняў, а таксама праектных работ для вёсак, не забяспечаных лімітамі.

Камісія саюза праводзіла значную ваенна-шэфскую работу ў вайсковых падраздзяленнях, аказваючы ім неабходную дапамогу. За правядзенне гэтай важнай работы Саюз архітэктараў Беларусі ў справядачны перыяд быў двойчы ўзнагароджаны пераходным кубкам СА СССР.

Перад усім калектывам беларускіх архітэктараў і яго творчым саюзам на сучасным этапе стаіць важнейшая зада-

ча — узняць на якасна новы творчы ўзровень архітэктурны нашых гарадоў і вёсак.

Сёння на ўсім фронце архітэктурны нглядзячы на дасягненні, адзначаныя вышэй, маюцца яшчэ многія істотныя недахопы і невырашаныя задачы.

Важнейшай праблемай становіцца барацьба з шэраццю і невыразнасцю архітэктурны ва ўмовах укранення новых індустрыяльных метадаў будаўніцтва і старанняга ўліку эканомікі і эфектывнасці капіталаўкладанняў.

Неабходна, каб творам архітэктурны былі ўласцівы яркая індывідуальнасць, высокі мастацкі ўзровень, шматграннасць форм, у якіх павінен адлюстроўвацца сацыялістычны змест. Гэтыя задачы складаныя, і вырашаць іх мы павінны, абавіраючыся на наш багаты вопыт, дасягненні навукі і тэхнікі, зыходзячы з рэсурсаў нашага грамадства.

Далей дакладчык гаварыў аб вялікай ролі навукі ў развіцці архітэктурны і горадабудаўніцтва, у вырашэнні праблем, якія стаіць перад імі, аб неабходнасці ўмацавання сувязі з праектнымі арганізацыямі.

Саюз архітэктараў — арганізацыя творчая. І ён не можа замыкацца ў рамкі раз і назаўсёды знойдзеных форм і метадаў работы. Галоўным заўсёды будзе эфектывнасць і дзейнасць мерапрыемстваў, практычная аддача ад іх. Работа саюза, азначка ім важнейшых праектных вырашэнняў павінна стаць адлюстраваннем калектывага вопыту спецыялістаў — горадабудаўнікоў, надейнай рэкамендацыі партыйным і савецкім органам.

Сёння ўвесь савецкі народ натхнёны весткай аб маючым адбыцці XXV з'езду КПСС, які намечыць новыя рубіжы ў будаўніцтве камунізму.

Беларускія архітэктары, як і ўсе савецкія людзі, а вялікім працоўным і палітычным уздымам рыхтуюцца сустрэць гэту знамянальную падзею.

Задача дойдзідаў — даць новыя высокаякасныя архітэктурны творы, вартыя нашага велічнага часу.

БУДЫНКИ І АСЯРОДДЗЕ

З выступлення галоўнага архітэктара Інстытута «Мінскпраект» Г. СЫСОЕВА

У рэспубліцы ў апошнія гады праектывацца і будуюцца вялікая колькасць будынкаў грамадскага прызначэння. Іх роля ў акаліччым асяроддзі выключна вялікая. Узвядзеннем дзіцячых садоў, ясляў, буйных будынкаў грамадскага прызначэння, будынкаў адміністрацыйных, вытворчых мы вырашаем праблему фарміравання асяроддзя, у якім жывуць нашы людзі.

Шмат ужо ўзвядзена будынкаў грамадскага прызначэння і з іх многія ўяўляюць вялікую цікавасць. Адны з гэтых будынкаў з'яўляюцца значным горадафарміруючым фактарам. Яны ўтвараюць ансамбль з асяроддзем. Другія маюць зусім нізкі каэфіцыент карыснага дзеяння.

У чым справа? Тут, у першую чаргу, вялікае значэнне мае тое, як мы «садзім» гэтыя збудаванні ў акаліччым асяроддзі, або як мы арганізуем гэтае асяроддзе.

Давайце ўспомнім, якое становішча займае ў нашым Мінску тэатр оперы і балета. Архітэктар Лангбард знай-

шоў выдатны прыём, «пасадзіў» гэтае збудаванне на ўзгорку, які знаходзіцца над вялікім зялёным ландшафтам. Будынак дамінуе над акаліччым ландшафтам. Ён прыгожа ўспрымаецца з розных бакоў. Гэтым будынку падпарадкавана і ўся астатняя кампзіцыя акаліччага яго гарадскога асяроддзя. На жаль, такіх прыкладаў у Мінску мала. Як бы было добра, калі б наш нацыянальны тэатр імя Янкі Купалы, які будзе будаванца, аказаўся ў такім жа асяроддзі, у якім знаходзіцца оперны тэатр.

Гасцініца «Юность» на Заслаўскім вадасховішчы. Сапраўды цікавае збудаванне. У ім шмат знаходак у вырашэнні інтэр'ераў, здыўляюча цікавае вырашэнне бара, але яшчэ цэлы шэраг аспектаў не знайшоў да канца сапраўдных адрацоўак і тут.

Я думаю, няма сумненняў ў тым, што для ўсіх архітэктараў Беларусі акрэслены ясныя планы, накіраваныя на вырашэнне сур'езных праблем нашага горадабудаўніцтва, праблем, звязаных з працоўкай выразных, завершаных ансамбляў, якія адпавядаюць высокаму ідэйна-мастацкаму і функцыянальнаму іх прызначэнню.

ЗАБУДОВА ЦЭНТРАЎ ГАРАДОЎ

З выступлення намесніка начальніка Галоўнага архітэктурна-планіровачнага Упраўлення Мінгарвыканкома Я. ЛІНЕВІЧА.

Асабліва актуальнай праблемай нашага горадабудаўніцтва на сучасным этапе стала праблема далейшага развіцця і рэканструкцыі цэнтры гарадоў, выкліканая як іх ростам, так і павышэннем ролі грамадскіх цэнтры ў эканамічным, палітычным і культурным жыцці.

Буйнейшай работай, праведзенай у мінулыя гады ў Беларусі, з'явілася праектаванне цэнтры сталіцы рэспублікі горада-героя Мінска, па праекту дэталёвай планеіроўкі, распрацаванай творчым калектывам «Мінскпраекта» на аснове праведзенага Усеаюнава конкурсу. Грамадскі цэнтр сталіцы атрымоўвае зоркападобную структуру, пры якой цэнтральнае ядро праз сістэму галоўных радыяльных магістралей аб'ядноўваецца з планеіровачнымі раёнамі. Дадаткова да Ленінскага праспекта, галоўнай магістралі горада, другой кампзіцыянай вёска цэнтры становіцца водна-зялёны дыяметр, арганізаваны ўздоўж поймы ракі Свіслач. Упершыню ў гісторыі праектавання горада выкананы не толькі праект планеіроўкі гэтай вялікай паркавай зоны, якая перасякае горад на працягу 18 кіламетраў, але і забудовы прылягаючых тэрыторый.

Адначасова трэба сказаць, што праект далейшага развіцця цэнтры Мінска распрацаваны не толькі на разліковы тэрмін, але і на аддаленую перспектыву. Па прыкладу сталіцы вялікія работы па распрацоўцы праектаў рэканструкцыі цэнтры разгарнуліся ў абласных і іншых буйных гарадах рэспублікі. Гэтыя праекты вызначылі шляхі далейшага пазітыўнага развіцця фарміравання ў іх новых архітэктурных ансамбляў.

Важнейшай горадабудаўнічай задачай становіцца пра-

вільная рэалізацыя праектаў, далейшая творчая прапрацоўка праектных задум у фарміраванні вузлавых ансамбляў гарадоў. Цяпер па праектах рэканструкцыі цэнтры разгорнуты вялікія работы. У Мінску, напрыклад, пракладзена новая магістраль-дублёр Ленінскага праспекта ў раёне вуліц Горкага, Нямігі, Мяснікова, вядзецца будова буйнага грамадскага комплексу па Паркавай магістралі і іншыя. У Віцебску да святкавання 1000-гадовага юбілею з дня заснавання горада закончаны ансамбль плошчы Перамогі. Праведзена рэканструкцыя вуліцы Леніна. У цэнтры горада пабудавана новая гасцініца «Віцебск» на набярэжнай ракі Заходняга Дзвіна. Вялікія рэканструкцыйныя работы вядуцца ў Гомелі, Магілёве, Гродна, Брэсце і іншых гарадах рэспублікі.

СІНТЭЗ АРХІТЭКТУРЫ І МАСТАЦТВА

З выступлення народнага мастака СССР З. АЗГУРА

У нас ёсць шмат збудаванняў, аб якіх мы можам гаварыць, што гэта — хараство, што яны адлюстроўваюць пройдзены і сённяшні час. Яны адлюстроўваюць сінтэз мастацтваў.

30-я гады — Дом урада. Ён з'яўляецца творам, які выдатна характарызуе пачатак сінтэзу.

Я памятаю конкурсы, якія праводзіліся на гэты будынак, як абмяркоўваліся тады праекты грамадскасцю, як яны разглядаліся архітэктурнымі сіламі рэспублікі.

А ў апошнія дзесяцігоддзе хіба не было грандыёзных збудаванняў сінтэзу? Брэст, Хатынь, у Мінску два помнікі, Ушачы, Полацк... Хіба гэтыя помнікі створаны аднымі архітэктарамі? Значыць, ёсць магчымасць вырашаць буйныя, вялікія задачы сінтэзу ствараць гармонію многіх мастацтваў. Людзі, якія прыязджаюць у Мінск, з захапленнем гавораць аб створаных нашымі скульптарамі і архітэктарамі помніках, аб Ленінскім праспекце.

Я гляджу на нашы мікра-раёны, якія акружаюць Мінск. Так лёгка там дыхаецца! З горадабудаўнічага пункту гледжання яны добра прадуманы. Можна, трэба было б яшчэ падумаць, каб ліквідаваць некаторую адвольнасць, стандартнасць у вырашэнні жыллой архітэктурны, але трэба дбаць аб тым, каб варыяцыі гэтых гатовых архітэктурных даталей не паўтаралася. Каб чалавек мог пазнаць сваю творчасць, як мы пазнаём адзін аднаго.

За апошнія 10 гадоў я пачынаю ў Віцебску, Гомелі, Магілёве і не пазнаю нашых абласных цэнтры. Трэба сказаць, што многа ўвагі надаюць архітэктары гэтым гарадам. У Віцебску не пазнаць былую Сялянскую плошчу, як яна пераўвасобілася, якое велічнае вырашэнне! Прыгожая плошча і з пункту гледжання горадабудаўнічага вырашана правільна. Новы, вельмі эстэтычны выгляд.

(Заканчэнне на стар. 12—13).

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 10—11).

Далей прамоўца гаварыў аб будове Паркавай магістралі ў Мінску. Высокія будынкі, якія там вырываюцца, прыгожа выглядаюць. Але мы павінны і далей прадумаць і аформіць магістраль. У нас ёсць усе магчымасці гэта зрабіць.

ПРА ПОМНІКІ І НОВАБУДОУЛІ

3 выступлення
доктара архітэктуры
У. ЧАНТУРЫЯ

У нашых гарадах непазбежна суіснаванне элементаў, якія ўзніклі ў розныя часы. Новае заўсёды суседнічала са старым, адлюстроўваючы развіццё манументальнай і духоўнай культуры народа. І зусім натуральна, што пры будове гарадоў неабходна захоўваць помнікі архітэктуры. Праз архітэктурныя ансамблі, помнікі, планіровачныя кампазіцыі, манументы гісторыя раскрываецца для людзей адчувальна і рэальна, нараджаючы пачуццё жывога саўзвяду ў лёсе краіны, края, горада. Наспела пытанне аб комплексным праектаванні. Адсутнасць патрэбнай каардынацыі паміж сучасным будаўніцтвам і рэстаўрацыйнымі работамі зніжае горадабудаўнічы эфект.

САЦЫЯЛІСТЫЧНЫ ГОРАД—ЯКІМ ЯМУ БЫЦЬ?

3 выступлення
лаўрэата Ленінскай прэміі
Ю. ГРАДАВА

Прафесіянальная патрабавальнасць рэзка ўзрасла ва ўсіх сферах мастацкай творчасці, у тым ліку і ў архітэктуры. Мы перажываем складаны перыяд зруху ў станаўленні новага стылю нашага часу. І архітэктары павінны шукаць новыя, унікальныя рашэнні, якія былі б дастойнымі нашага часу.

Беларускія дойліды павінны ўносіць свой уклад у стварэнне гераічнай знапелі манументальнага летапісу нашага народа. Архітэктары павінны назбігаць аднастайных, стэрэатыпных рашэнняў у праектаванні, але і не пераймаюць слепа моду. Мода ў адзенні змяняецца і адыходзіць, а шырокі «клэш» і «платформа» ў архітэктуры застаюцца на векі.

Наш сацыялістычны горад — гэта цэласны арганізм, які гарманічна развіваецца, і ён павінен быць цудоўным ва ўсіх кампанентах.

ЗРУЧНАСЦЬ ПЛЮС ЭСТЭТЫКА

3 выступлення
галоўнага архітэктара
«Белдзіпрагандлю»
В. МАРОКІНА

Адным з важнейшых участкаў архітэктуры з'яўляецца праектаванне прадпрыемстваў гандлю і грамадскага харчавання. Гэтыя прадпрыемствы адзін з найбольш масавых тыпаў грамадскіх збудаванняў, які фарміруе будову населеных пунктаў і адыгрывае важную ролю ў стварэнні архітэктурнага аблічча гарадоў. Адсюль выцякаюць і задачы, якія стаяць

перад спецыялістамі «Белдзіпрагандлю». Самая галоўная з іх — гэта прадставіць магчымасць праекціроўшчыкам інстытута самім займацца размяшчэннем гандлёвых аб'ектаў у гарадах і сёлах. Размяшчэнне гандлёвых аб'ектаў, якія па-старынку «ўбудоваюцца» ў жыллёвыя памяшканні, цягне за сабою пэлы шэраг эстэтычных хібаў, функцыянальных і эканамічных нязручнасцей.

Практыка паказала, што выгадней і мэтазгодней будаваць буйныя гандлёва-грамадскія цэнтры. Яны больш выразныя, больш зручныя для насельніцтва. У іх комплексна вырашаюцца пытанні архітэктуры, тэхналогіі працаёмкіх працэсаў абслугоўвання насельніцтва. Прышоў час перагледзець горадабудаўнічую практыку з тым, каб перайсці на будаўніцтва буйных гандлёвых комплексаў.

ПРАЦАВАЦЬ ТВОРЧА, З ПОЎНАЙ АДДАЧАЙ

3 выступлення
старшыні Дзяржбуда БССР
народнага архітэктара СССР
У. КАРАЛЯ

Прайшло 30 гадоў з таго часу, як мы на руінах і папалішчах пачалі адбудоўваць нашы гарады і сёлы. І хочацца падвесці вынікі шляху, які пройдзены за гэтыя 30 гадоў.

Перад намі стаяла праблема, з чаго пачынаць. Само жыццё дало адказ на гэтае пытанне. Хуткі рост гарадоў і тэмпаў будаўніцтва патрабавалі пераходу на індустрыяльныя рэйкі.

У выніку вялікай работы кіруючых і плануючых органаў створаны ўмовы для комплекснай забудовы раёнаў і архітэктурных ансамбляў. За 30 гадоў накоплены вялікі вопыт для якаснага скачка ў развіцці беларускай архітэктуры.

У бліжэйшыя гады архітэктарам неабходна больш выразна вызначыць свой стыль, стыль савецкай архітэктуры, які базіруецца на метадае сацыялістычнага рэалізму.

БУДУЧАЕ ЗАКЛАДАЕЦЦА СЁННЯ

3 выступлення
загадчыка кафедры БПІ
С. ФІЛІМОНАВА

З году ў год расце армія архітэктараў — выпускнікоў Беларускага політэхнічнага інстытута.

За 22 гады свайго існавання наша архітэктурная школа дабілася значных поспехаў. Сёння сотні спецыялістаў плённа працуюць у народнай гаспадарцы рэспублікі і за яе межамі, уносячы свой уклад у справу пабудавання матэрыяльнай базы камуністычнага грамадства ў нашай краіне. Я не памылюся, калі скажу, што з прысутнічых тут, на з'ездзе, архітэктараў шмат выпускнікоў вышэйшай архітэктурнай школы БССР.

А між тым, нам трэба пазбігаць адвабаковага захав-

лення толькі колькасным ростам спецыялістаў. Трэба сур'ёзна падумаць аб паліпцінці якасці падрыхтоўкі будучых архітэктараў.

ЖЫЛЁВАЯ ЗАБУДОВА— АСНОЎНЫ ЭЛЕМЕНТ ГОРАДА

3 выступлення
кіраўніка майстэрні
«Белдзяржпраект»
В. МАЛЫШАВА

Растуць тэмпы жыллёвага будаўніцтва ў рэспубліцы. Сёння можна сказаць, што задача забеспячэння насельніцтва рэспублікі жыллем практычна вырашана. І гэта стала магчыма дзякуючы таму, што будаўніцтва ператворана ў адну з галін сучаснай прамысловай вытворчасці.

Наша рэспубліка па ўзроўню індустрыялізацыі будаўніцтва займае вядучае становішча ў краіне. Ужо сёння больш як палавіна ўсяго капітальнага будаўніцтва вядзецца індустрыяльнымі метадамі. У бліжэйшы час гэтая лічба ўзрасце да 80 працэнтаў.

Гэта ставіць перад архітэктарамі новыя задачы. І яны ўжо шмат зрабілі.

Сучасным патрабаванням адпавядае архітэктурна-планіровачнае вырашэнне квартэр. Сталі больш разнастайнымі і больш выразнымі як забудовы асобных раёнаў, так і асобных будынкаў.

Адчувальныя вынікі даў пераход на новы, блок-секцыйны метада будаўніцтва, што асабліва ярка выявілася на будове жылых раёнаў Мінска. Такія жылыя масівы, як Усход, Ракаўская шаха, Серабранка, адрозніваюцца выразнасцю аб'ёмна-прасторвага вырашэння дзякуючы разнастайнасці дамоў рознай канфігурацыі, пластычнасці, павярхоўнасці. Нягледзячы на вялікія дасягненні ў жыллёвым будаўніцтве, архітэктурны ўзровень многіх праектаў яшчэ не адпавядае сучасным эстэтычным патрабаванням і адна з прычын гэтага — тое, што некаторыя архітэктары не авалодалі новай «мовай» архітэктуры, не выкарыстоўваюць усіх магчымасцей, якія дае індустрыялізацыя будаўніцтва.

За апошнія гады ў рэспубліцы наладжана будаўніцтва дамоў павышанай павярхоўнасці, распрацаваныя ў ін-

тытутах «Белдзяржпраект» і «Мінскпраект». Яны значна пераўзыходзяць па якасцях панельныя дамы.

У рэспубліцы ўпершыню ў краіне засвоены і ўкаранены метады будаўніцтва жылых дамоў з жалезабетону ў коўзкай апалубцы. Значнае развіццё атрымала і домабудаванне з аб'ёмна-прасторавых блокаў.

ПЕРАБУДОВА ВЁСКІ— АГУЛЬНЫ КЛОПАТ

3 выступлення
дырэктара БелНДГіпрасельбуда
В. САКАЛОУСКАГА

Сельская гаспадарка з'яўляецца адной з асноўных галін народнай гаспадаркі. Уздым сельскагаспадарчай вытворчасці цесна звязаны з развіццём горадабудаўнічых праблем, якія ўплываюць на перабудову быту.

Калгасам дзяржава выдзяляе велізарныя сродкі, вялікі капітальны ўклад для пераўтварэння сёл ў добраўпарадкаваныя пасёлкі і для будаўніцтва вытворчых сельскагаспадарчых аб'ектаў.

Задача заключаецца ў тым, каб па-гаспадарску і з найбольшым эканамічным эфектам выкарыстаць гэтыя сродкі.

Архітэктары «БелНДГіпрасельбуда» вядуць вялікую работу па аптымальнаму ўпарадкаванню жывёлагадоўчых комплексаў, па стварэнні перспектывнай сеткі населеных пунктаў, па рашэнні архітэктурна-мастацкага аблічча жыллёвых і грамадскіх будынкаў, грамадскіх цэнтраў і пасёлкаў у цэлым.

Каб вырашыць гэтыя пытанні, у рэспубліцы шырокім фронтам вядзецца комплекснае, эксперыментальна-паказальнае будаўніцтва. Уся краіна ведае аб поспехах па перабудове такіх сёл як Верцялішкі, Леніна, Сноў і іншых.

Эксперыментальнае будаўніцтва мае велізарнае значэнне. Яно заклікана паказаць сельскім працаўнікам шляхі перабудовы існуючых сёл, перавагу новай арганізацыі быту, працы, адпачынку.

Сёння яшчэ немагчыма падвесці вынікі эксперыменту. Аднак ужо з упэўненасцю можна сказаць, што асноўным тыпам сельскага жылога дома ў нас у рэспубліцы з'яўляецца двухпавярховы дом з кватэрамі на двух ўзроўнях, які спалучаюць у сабе камфорт гарадскога жытця і зручнасці сядзібнай забудовы. Разам з тым будуцца і чатырохпавярховыя дамы для маладых спецыялістаў і сельскай інтэлігенцыі.

Узвядзенне такіх дамоў дазваляе ўшчыльніць забудову, дабіцца эканоміі каштоўных сельскагаспадарчых зямель, скараціць затраты на інжынернае абсталяванне і вонкавае добраўпарадкаванне тэрыторыі.

Цяпер у рэспубліцы ўзяты напрамак на канцэнтрацыю і спецыялізацыю жывёлагадоўлі, арганізацыю сельскагаспадарчых аб'яднанняў, па будаўніцтва буйных комплексаў, якія базіруюцца на прамысловай аснове.

І тут для архітэктараў вялікае поле дзейнасці — пачынаючы ад рашэння жылля, архітэктурна-мастацкай кампазіцыі жывёлагадоўчых комплексаў, архітэктуры асобных будынкаў, заканчваючы добраўпарадкаваннем і азеляненнем.

Мы стайм на парозе новай перабудовы сёл. З ростам аб'ёму работ па пераўтварэнні вёскі становіцца больш відавочным значэнне перамен, якія глыбока закранаюць усе бакі жыцця сельскіх жыхароў.

Для гэтага трэба глыбока прааналізаваць і вывучыць навуны вопыт шляхам апытання розных слаёў сельскага насельніцтва, вывучыць адносіны працаўнікоў сяла да тыпаў кватэр, да тыпаў жыллёвых дамоў, грамадскіх будынкаў, вывучыць і ўлічваць іх патрабаванні.

ПРАМЫСЛОВЫЯ КОМПЛЕКСЫ—ЦІКАВЫЯ АРХІТЭКТУРНЫЯ АНСАМБЛІ

3 выступлення
галоўнага архітэктара
Інстытута «Белпрампраект»
І. БОУТА

У наш час адбываюцца глыбокія якасныя змены ў галіне прамысловай архітэктуры.

Навукова-тэхнічны прагрэс, далейшае развіццё і канцэнтрацыя прамысловай вытворчасці прадвызначылі пераход ад праектавання і будаўніцтва асобных прадпрыемстваў да аб'яднання іх у камбінаты і прамысловыя комплексы з максімальнай кааперацыяй асноўных і дапаможных элементаў.

Прадпрыемствы, якія ўваходзяць у склад гэтых комплексаў, актыўна ўздзейнічаюць на фарміраванне аблічча магістралей і гарадоў. Яны становяцца запамінальнымі горадабудаўнічымі акцэнтамі.

Архітэктурна вытворчых бу-

Дэлегаты і госці з'езда ў час перапынку: В. Ладыгіна, В. Мінучаніс (Вільнюс), В. Аладаў, М. Кім (Масква), В. Анікін, П. Карпаў (Туркменія), Ю. Грыгор'еў.

ВАРТУЮ НАШАГА ЧАСУ

дынкаў актыўна ўплывае не толькі на аэрацыйныя аб'екты горада. Яна аказвае істотны ўплыў на чалавека як элемент яго жыццёвага асяроддзя ў сферы працы і як эмацыянальны фактар. У рэспубліцы пабудавана і будуюцца шэраг цікавых сучасных прамысловых будынкаў. Гэта панчошны камбінат ў Брэсце, завод халадзільнікаў у Мінску, аўтамабільны завод у Жодзіна, блок цэхаў Мінскага трэхтэльнага завода і шэраг іншых.

У дырэктывах XXIV з'езда КПСС асабліва ўвага ўдзелена рэканструкцыі і эстэтычнаму пераўзбраенню дзеючых прадпрыемстваў. Гэты напрамак стаў асноўным у працы прамысловага праектавання і будаўніцтва ў рэспубліцы.

АДДЕЛАЧНЫ МАТЭРЫЯЛ

І ЯКАСЦЬ ЗАБУДОВЫ

З выступлення кіраўніка майстэрні Інстытута «Мінспраект» Л. ПАГАРЭЛАВА

Для сучаснай архітэктуры, для вылучаючай прастаеі форм, рашаючае значэнне мае якасць і разнастайнасць прымяняемых відаў аддзелкі, наяўнасць натуральных і новых будаўнічых аддзелачных матэрыялаў. Багацце дастаткова шырокай палітры аддзелачных матэрыялаў дае магчымасць архітэктарам стварыць вялікую колькасць спалучэнняў. Фактура і колер вонкавых сценавых панелей — сродак для стварэння разнастайных выразных кампазіцый.

Але пакуль што выбар аддзелачных матэрыялаў зводзіцца да вельмі невялікай колькасці. Зачастую гэтыя матэрыялы невыразныя, бруднага колеру, сумныя з выгляду. Не лепш абстаецца справа і з аддзелачнымі матэрыяламі для інтэр'ераў. Да сённяшняга дня не выдадзены каталог аддзелачных

матэрыялаў. Дрэнна вядзецца падрыхтоўка спецыялістаў-аддзелачнікаў.

СПАЛУЧАЦЬ ВОПЫТ І ІНІЦЫЯТЫВУ

З выступлення кіраўніка майстэрні Інстытута «Мінспраект» У. КРЫВАШЭВА

Вялікі атрад архітэктурнай моладзі працуе ў горадабудаўніцтве, тыповым і індывідуальным праектаванні жылля і грамадскіх будынкаў, у прамысловасці і сельскай гаспадарцы, у навукова-даследчых інстытутах. Найбольш поўна выкарыстоўваць творчую ініцыятыву маладых — адна з важнейшых праблем Саюза архітэктараў.

У залежнасці ад таго, як мы сёння вырашым гэтую праблему, як павысім іх прафесіянальную падрыхтоўку, якія будуць створаны ўмовы для творчасці маладых, мы атрымаем архітэктурную заўрашніага дня.

Значная частка маладых архітэктараў прадеманстравала ўменне вырашаць сацыяльныя, эстэтычныя і тэхнічныя задачы архітэктурнага праектавання.

За апошнія гады ў рэспубліцы прайшлі шэраг конкурсаў на лепшы праект (Чыгуначны вакзал, Дом архітэктараў, Дом піянераў у Мінску, аэрапорт у Брэсце і іншыя). Характэрна, што ва ўсіх гэтых конкурсах прызавыя месцы заняла наша моладзь.

Аднак сярод часткі моладзі заўважаецца творчая інертнасць. Недаацэнка праяўлена ў мінутым прывіла да таго, што не знаходзячы сабе прымянення ў архітэктурнай, маладыя архітэктары ішлі ў выяўленчае мастацтва, тэхнічную эстэтыку, кінамастацтва.

Цяпер для моладзі створаны спрыяльны творчы клімат, і яна мае магчымасць працаваць з поўнай творчай аддачай, з непрымырмасцю да недахопаў. Яна павінна працаваць над стварэннем праектаў, якія былі б дастойны нашаму часу.

АРХІТЭКТУРА

НЕАДДЕЛЬНАЯ

АД ЛАНДШАФТУ

З выступлення намесніка начальніка ГалоўАПУ В. ШЫЛЬНІКОУСКОЙ

Арганізацыя асяроддзя заклікана адыграць важную ролю ў абліччы нашых гарадоў.

Прыроднае асяроддзе з'яўляецца тым сродкам, з дапамогай якога мы павінны стварыць якасна новую архітэктурную высокую узроўні. Пры гэтым трэба вялікую ўвагу надаваць будаўніцтву зялёных дыяметраў гарадоў, зон адпачынку, паркаў, набярэжных і г. д.

Пры агульным высокім узроўні архітэктуры неадхопы ў добраўпарадкаванні і аэляяненні асабліва прыкметныя. Забудову нельга разглядаць у адрыве ад ландшафту. Элементы добраўпарадкавання, гарадскога дызайна, воднай паверхні ствараюць гарадское асяроддзе.

Пры іх недаацэнцы гэтыя фактары могуць стаць прамымі ворагамі архітэктуры. Пытанні пераўтварэння ландшафту маюць вельмі вялікае значэнне і тут неадпусчальныя памылкі, таму што за нашы памылкі будзе расплачвана не толькі наша пакаленне, але і будучае. Пры адсутнасці гарманічнага, спрыяльнага асяроддзя сама архітэктурна практычна губляе сэнс.

Аб праблемах, якія стаяць перад архітэктарамі гарадоў і абласных цэнтраў гаварылі начальнік Віцебскага ўпраўлення будаўніцтва і архітэктуры В. Ягадніцкі, галоўны інжынер «Мінскграмадзянбуд» М. Гулько, галоўны архітэктар Інстытута «Мінспраект» І. Фралоў, галоўны архітэктар «Врэтграмадзянбуд» Г. Буцько, дырэктар гомельскага Інстытута «Грамадзянпраект» А. Карамышаў.

Удзельніцаў з'езда віталі сакратары праўлення Саюза архітэктараў СССР В. Н. Маслаў і Н. Н. Кім, намеснік старшын праўлення Маскоўскай арганізацыі Саюза архітэктараў СССР Л. І. Ваталаў, прадстаўнікі саюзаў архітэктараў Украіны, Казахстана, Латвіі, Грузіі, Узбекістана, Эстоніі, Азербайджана, Кіргізіі, іншых творчых арганізацый.

Дэлегаты з'езда архітэктараў Беларусі аднагалосна прынялі рэзалюцыю, якая абавязвае ўраўнаважанае праўлення Саюза ў справах адначасна перыядзе і намячае шляхі далейшага паліяпшэння якасці будаўніцтва і развіцця архітэктуры. З'езд запэўніў Цэнтральны Камітэт КПБ і Савет Міністраў БССР у тым, што дойдзі рэспубліка прысвяціць сваю творчую энергію, вопыт і веда ажыццяўленню велічных планаў наміністэчнага будаўніцтва, дастойна сустрэнуць XXV з'езд КПСС і будучы няўхільна і паслядоўна выконваць заданні партыі.

На з'ездзе выбраны кіруючыя органы Саюза архітэктараў БССР і дэлегаты на VI з'езд архітэктараў СССР.

Адбыўся арганізацыйны пленум праўлення Саюза архітэктараў БССР. Старшын праўлення выбраны намеснік начальніка Галоўнага архітэктурна-планіровачнага ўпраўлення Мінгаскама Ю. Л. Ліневіч, сакратарамі праўлення — І. І. Боўт, Ю. М. Градаў, В. Б. Ладзіна, С. Д. Філімонаў. Старшын праўлення рэвізійнай камісіі абраны Г. А. Парсіданаў.

Ля стэндаў з праектамі.

Фота Ул. КРУКА.

НЯЗГАСНАЯ...

Гэта здарылася ў сяле Вялікае Падлесце Ляхавіцкага раёна Брэсцкай вобласці. Нехта данёс фашыстам, што мясцовы калгасны хор удзельнічаў у Першай Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве. Выкананне ім народнага песня — старажытнага і сучаснага (у прыватнасці, створанай удзельніцамі хору песні «Нам прыслала Масква падкрэпленне», якая прысвечана ўз'яднанню Беларусі ў 1939 годзе) — стала сапраўдным адкрыццём Дэкады. У памяць аб гэтым калектыву атрымаў падарунак ад масквічоў — канцэртны баян.

Фашысцкія паліцаі з'явіліся ў сяло. — У Маскву ездзілі? — крычаць. — У Крамлі сьпявалі? Дзе баян, што вам падарылі?

Падлесцы маўчаць. Ніхто не сказаў, дзе схаваны баян. Фашысты шалеюць, хаты аб-

шукваюць, ды толькі не знайшлі нічога. Тады забралі мужчын — удзельнікаў хору. Катавалі бязлітасна, а потым пазабівалі на адным — Васілія Петуха, Сцяпана Таранду, Фёдара Баўтрукевіча, Уладзіміра Кумейшу...

Так успамінае ўдзельніца хору Вера Федчык.

— Вёска наша пры самай чыгуначнай стайцы. Кожны дзень паліцаі ды гітлераўцы шыраюць — самагонку, сала ды курэй шукаюць... Ну, а што да нас, то мы семі нашых таварышаў загінуўшых не пакідаем у горы. Менавіта ў іх і збіраемся ўпотаі, каб хоць шэптам паспяваць хлопцаў амаль не засталася: хто ў арміі, каго фашысты зацэпалі, а хто ў партызаны падаўся...

Выдатнае месца належыць песні ў гісторыі партызанскага падзвігу Беларусі. Не было атрада, у якім не спявалі

б баявых песень, не складалі частушак — сатырычных, лірычных, гумарыстычных. Аўтарамі гэтых яскравых і самабытных твораў, побач з прафесіянальнымі паэтамі, журналістамі, музыкантамі, былі радавыя партызаны і партызанкі, камісары і камандзіры атрадаў. Амаатарскае спяванне сваіх песень у партызанскіх атрадах і перад насельніцтвам вызваленых ад ворага раёнаў былі выяўленнем непахіснага духу савецкіх людзей, веры ў перамогу. «Пінская партызанская» Міхаіла Балашова, «Марш беларускіх партызан» («Марш беларусаў») і «Бярозаўская лірычная» Міхаіла Быкачова, «Мы ішлі на дзела ночкай цёмнай» і «Прагучаць партызанскія песні» Аляксандра Вешава, «Песня пра Лаўскі бой» Паўла Ліпіль, «Чакай мяне» Маргарыты Міненковай і многія ін-

шыя песні былі спадарожнікамі партызан.

Вялікай папулярнасцю сярод партызан карысталіся песні і кампазітары-прафесіяналы. Многія з гэтых песень увайшлі ў партызанскае жыццё, перайначыліся, сталі народнымі (напрыклад, песня Р. Пукста «Што глядзіш ты, родны таварыш?»). Вялікай Айчыннай вайне прысвяцілі выдатныя песні Нестар Сакалоўскі: «Мы — беларусы» на словы М. Клімковіча і «Песня пра Нёман» на словы А. Астрэйкі. Абедазве песні чакаў незвычайны лёс у далейшым духоўным жыцці народа: «Мы — беларусы» стала Дзяржаўным гімнам нашай рэспублікі, а «Песня пра Нёман» спакойна і павольна, як золак, узшыла над вызваленай Бацькаўшчынай.

З паловай ваіны выплываюць хвалюючыя словы Рыгора Шырмы:

— Песня — гэта душа народа, яго жывая гісторыя. Беларуская народная песня расказвае нам, як народ жыў, аб чым ён думаў, за што змагаўся... У пару, калі народ

спраўляў святыя працы на сваіх палях, калі шчаслівая злучаная Беларусь звніла злучэннямі, калі народ стаў паўнаўладным гаспадаром на сваёй зямлі, — у такую шчаслівую пару на нашы палі і сенажаці, на нашы лясы і воды, на ўсё народнае ішчасце ўпаў з захаду змрочны чорны чорнае фашысцкае свастыкі.

Пальваюць вёскі, у руінах гарады і сёлы, на народ накладваюць катаржныя кайданы. Уся Беларусь у агні. Дым парадкаў закрывае сонца. Але народ, жывы народ, які ўбачыў ішчасце свабоды, вядзе жорсткую, смяротную барацьбу з агідным ворагам. Народ жыве, а разам з ім жыве і яго доўгая песня, якая кіла да поўнага і нянавісці. Песня — гэта зброя, якая нісе народу вялікія ідэі, кіла яго на барацьбу за сваю Радзіму.

Беларуская песня прайшла з народам вялікі цяжкі шлях...

ГЭТА было сказана Рыгорам Раманавічам у суровым і пераможным 1944 годзе.

Алег БЕМБЕЛЬ.

ЭКСПНАТЫ ЗАВОДСКАГА МУЗЕЯ

У народным музеі рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы Гомельскага вагонарамонтнага завода — 1.153 экспанаты пра слаўныя традыцыі гомельскіх вагонарамонтнікаў.

Тут 140 кадраў мікрафільмаў з дакументамі пра забастоўку рабочых гомельскіх майстэрняў у 1905 годзе, на базе якіх вырае завод, іншыя матэрыялы пра рэвалюцыйную дзейнасць чыгуначнікаў.

Каштоўны падарунак атрымаў народны музей завода з Цэнтральнага музея рэвалюцыйнага СССР: фотакопію чарнізнага прыладку, які зроблены рабочымі майстэрняў у падарунак Ф. Э. Дзяржынскаму ў

снежні 1922 года. З чэрвеня 1967 года Гомельскі вагонарамонтны завод носіць імя Міхаіла Іванавіча Калініна. Папелічкі У. І. Леніна ў чэрвені 1919 года прыязджаў у былыя майстэрні. Міхаіл Іванавіч выступаў на заводскім мітынгу, гутарыў з рабочымі. У музеі аформлены спецыяльныя стэнд аб жыцці і рэвалюцыйнай дзейнасці М. І. Калініна.

Шырока ў музеі адлюстравана пераўтварэнне былых саматужных майстэрняў у сучаснае індустрыяльнае прадпрыемства, удзел вагонарамонтнікаў у Вялікай Айчыннай вайне, іх сённяшнія культурнае жыццё.

Р. СЫРКІН.

Медаль ВДНГ СССР — беларускаму буквару

Летась беларускі буквар экспанавалася на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі СССР у Маскве.

Галоўны камітэт ВДНГ СССР узнагародзіў аўтара падручніка, беларускага пісьменніка Апаля Кляшчу сярэбраным медалём і грашовай прэміяй. У пастанове камітэта падкрэслена, што ў буквары «на-

вукова і метадычна правільна знойдзена вырашэнне задачы навучання дзяцей грамаце на багатых пазнавальных і выхавальных тэкстах». Азначэнне таксама разнастайнасць матэрыялаў, якія садзейнічаюць грамадска-палітычнаму выхаванню маладога пакалення.

Марыя СКРЫПКА.

У Дзяржынскай музычнай школе дзеці вучацца іграць на баяне, скрыпцы, цымбалах, духавых інструментах. На здымку — выкладчыца школы Маргарыта Алегаўна Бабчанок са сваёй выхаванкай Юлія Сяньковіч.

Фота В. ЖЫВЫЦКА.

Сувеніры ансамбля

Сотні канцэртаў даў за час свайго існавання лаўрат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, народны ансамбль песні і танца «Маладосць» пры Палацы культуры мясцовай прамысловасці ў Віцебску. Пасля выступлення ўдзячы гледачы ўручалі самадзейным артыстам памятныя падарункі, сувеніры. Нядаўна артысты ансамбля стварылі свой музей. Па яго экспанатах можна прасачыць геаграфію гастрольных паездак калектыву за многія гады.

Фотаальбомы з краўдзі-дамі і славутасцямі старажытных рускіх гарадоў Смаленка і Пскова. На разваротах вокладкі — шчырыя словы ўдзячнасці за выступленне, пажаданні творчых поспехаў. Шмат сувеніраў з раённых цэнтраў гэтых суседніх з Віцебскай абласцю РСФСР. Артысты тут са сцяг сёлёўскіх клубай і палацаў культуры, з імправізаваных пляцовак.

Вельмі часта беларускія мелодыі ў выкананні ансамбля «Маладосць» гуляюць на зямлі суседняй Латвіі. У музеі захоўваюцца памятныя падарункі ад сельскіх працаўнікоў Краслаўскага раёна, грамадскага горада-курорта Юрмалы.

У апошнія гады ансамбль «Маладосць» пабываў і за мяжой — у Польскай Народнай Рэспубліцы і Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Шматлікія экспанаты расказваюць і аб гэтых паездках.

У музеі ансамбля «Маладосць» пабывалі многія ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці калектываў абласнога цэнтра.

А. АРЦЕМАЎ.

МУЗЫКА НА БЕРАГАХ ДАЎГАВЫ

Разнастайнай і змястоўнай была гастрольная афіша Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР, які выступаў у гэтым сезоне ў Рызе разам з Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлай БССР і вядучымі салістамі беларускага опернага.

Гэта — не першае выступленне беларускіх музыкантаў на берагах Даўгавы. Кожны іх прыезд уносіць шмат цікавага і незабыўнага ў культурнае жыццё сталіцы брацкай рэспублікі.

Мы ўжо ведаем: калі прыязджае сімфанічны з Мінска, то ў яго праграме будучы высокамастацкія творы, якія рэдка выконваюцца, — сказаў пасля першага канцэрта старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мікрабіялогіі АН Латвійскай ССР Енаб Райпуліс. — І на гэты раз нашы госці ўключылі ў сваю праграму такі фундаментальны твор, як «Асуджэння Фауста» Г. Берліэза. Гэта быў незабыўны канцэрт.

Аматары музыкі Рыгі добра памятаюць выдатнае выкананне беларускімі музыкантамі такіх твораў, як «Жана д'Арк» А. Анжэра, араторыі К. Орфа, «Ваенны рэвіём» Брытана, — прыцягваў нашу гутарку старшы навуковы супрацоўнік Інстытута батанікі Віліс Мейстарс. — Сёння мы зноў захапіліся выдатным майстэрствам артыстаў, якія змаглі дасягнуць да слухачоў філасофскую глыбіню геніяльнага твора Г. Берліэза. Цікаваму раскрыццю канцэртнага праграма ў многім садзейнічала творчай садружнасцю беларускіх і латвійскіх музыкантаў.

Музыкантаў з беларускім сімфанічным аркестрам — заўсёды вялікая радасць для арты-

стаў Дзяржаўнага акадэмічнага хору Латвіі, — сказаў мастацкі кіраўнік гэтага калектыву, заслужаны дзеяч мастацтваў Латвійскай ССР Імантс Цэпіціс. — Сённяшніе выкананне «Асуджэння Фауста» было выдатнае. Радавала інтанацыйная чыс-

ціня, ансамблевал зладжанасць, вобразнае раскрыццё каннай партыі салістаў. Выдатны твор Г. Берліэза яшчэ ні разу не прагучаў пасля другой сусветнай вайны ў Еўропе і толькі нядаўна быў выкананы ў ЗША. А ў нас у рэспубліцы і ў Беларусі шматлікія аматары музыкі маюць магчымасць слухаць гэта сачыненне. Гэта гаворыць аб прапагандзе лепшых узораў сусветнай музыкі ў Саветах Саюзаў. Між іншым, Рыга з'яўляецца тым горадам, у якім яшчэ ў 1847 годзе былі выкананы фрагменты гэтага твора пад кіраўніцтвам

самога Гентара Берліэза, які знаходзіўся ў Рызе праездам з Расіі ў Парыж.

Другі канцэрт адбыўся ў Домскім саборы. Пад сілпеннямі гэтага велічнага старажытнага будынка з яго цудоўнай акустыкай гучаў «Рэвіём» Д. Вердзі, твор прасякнуты любоўю да чалавека, які прадстаўлены тут не толькі ў жалобе і разгубленасці, але і мужным, дужым.

У зале мошна было сустрэць людзей з усіх канцоў нашай Радзімы. Былі тут і зааўназскіх рэспублікі лесарубы Пуолачы, рабочыя і служачыя з Далёкага Усходу.

Калі я даведлася, што ў Домскім саборы будзе выканвацца «Рэвіём» Вердзі, я падумала аб тым, што мне пашанцавала, — сказала пасля канцэрта бухгалтар з узбекскага горада Наваі Ніна Іванаўна Міхельсон. — Гэта быў незабыўны вечар музыкі, я вяду з сабой самыя лепшыя ўспаміны.

Урач Станіслава Жагжытава з далёкага сахалінскага горада Оха сказала:

— Мне даводзілася слухаць беларускіх артыстаў на Далёкім Усходзе, але галасы С. Данілюк, Л. Златавай, А. Сухіна, К. Плушнікова мяне проста пакарылі. Я вельмі люблю музыку і сваім ўражаннімі падзяляю з маймі сабрамі на Сахаліне. Перадайце вялікае дзякуй беларускім артыстам.

На заключным канцэрте прагучала новая сімфанічная паэма беларускага кампазітара А. Млізвані, якая была цэлага прынята слухачамі.

Р. ГЛАЙХЕНГАУЗ, старшы выкладчык Беларускага політэхнічнага інстытута.

ЦІКАВАЯ ЗНАХОДКА

Незвычайную знаходку — зуб маманта — прынес у Слоніміскі краязнаўчы музей аграном Уладзімір Грынько. Цікава, што гэта другая знаходка сям'і Грынько — жыхароў вёскі Рахавічы Слонімскага раёна. Першая з іх належыць Грынько-бацьку.

І вось зноў удача. Непадалёк ад Рахавіч ме-

ліятары пракладвалі дрэнаж. Уладзімір прыгадаў, што менавіта тут, як расказаў бацька, быў знойдзены яшчэ ў 30-я гады мамантаў зуб. Прыгледзеліся ўважліва і ў зямлі знайшлі трохкілаграмовы зуб старажытнага велікана.

У раённым музеі памянуўся рэдкі экспанат...

М. РЫЛКО.

ПРА ВІКТАРЫНЫ

У апошні час сталі папулярнымі розныя віктарыны, якія гучаць па радыё і тэлебачанню. «Для веруючых і няверуючых». «Калі хочаш быць здаровым», «Музычны чайнворд», «Спектр» і іншыя. Не буду гаварыць пра іх змест. Важна тое, што перадачы гэтыя разлічаны на шырокае кола людзей з рознай адукацыяй.

Запомілася перадача па тэлебачанню, прысвечаная мастацкаму фільму «Польмя». У ёй удзельнічалі яго аўтары і стваральнікі. Цікава было слухаць расказ аб тым, як нараджалася гэтая мастацкая стужка.

Нядаўна грамадскасць рэспублікі адзначыла залаты юбілей беларускага кіно. Мне падалося, што было б карысна арганізаваць цыкл тэлеперадач па гісторыі беларускага кіно, пачынаючы ад першых «нямых» і гукавых фільмаў. — атрымаўся б свосааблівы кінауніверсітэт. Перадачы можна было б «аздобіць» кінавіктарынамі. Упэўнены, што многія аматары кінамастацтва з вялікай цікавасцю глядзелі б гэтыя перадачы і ўдзельнічалі ў віктарынах.

Мікалай ПАЦЭНКА, Ваўкавыскі раён.

ВЫСТАЎКА У ГДР

З 27 красавіка па 10 мая ў горадзе Патсдаме — пабраціме горада-героя Мінска — знаходзілася выстаўка народнай творчасці Мінскай вобласці, прысвечаная 30-годдзю Перамогі над фашыскай Германіяй. Выстаўка экспанавалася ў памяшканні Дома культуры імя Ганса Мархвіцка, вядомага нямецкага пісьменніка. На ёй былі прадстаўлены жывапіс, ткацтва, разьба па дрэву, кераміка самадзейных мастакоў і народных умельцаў вобласці.

З вялікай увагай разглядалі нямецкія сябры творы беларускіх самадзейных майстроў.

Хвалявала, не пакідала раўнадушных творчасць мастакоў — рабочага

т о р ф а прадпрыемства «Бярэзінскае» Маладзечанскага раёна М. Я. Шчалканова, пенсіянера з Клецка К. С. Кізаева, рабочага Крупскага льнозавода А. М. Гаміна, служачага з Барысава С. А. Мірзаяна, керамікаў з Івянецкай керамічнай фабрыкі — Ф. І. Тэляшэўскага, А. В. Пракаповіча, М. М. Звярко, С. Б. Адамовіча. А работы разбіраў па дрэву старэйшага ў нашай рэспубліцы народнага умельца А. Ф. Пушко з Івянца, А. У. Рабанава са Смалявіч, У. Д. Сахончыка з Лагойска, рознакаляровыя дамацканыя посылкі і ручнікі ткачых К. В. Русаковіч са Старах Дарог, Н. А. Шаплыка з Любаншчыны, Н. П.

Чыцко з Нясвіжскага раёна прыцягвалі ўвагу сваёй самабытнасцю і непаўторнасцю.

Адзін з наведвальнікаў выстаўкі антыфашыст, вязень Бухенвальда Отта Грунберг напісаў наступныя радкі ў кнізе водгукаў: «Выстаўка твораў беларускіх самадзейных майстроў, якая шматгранна, глыбока адлюстроўвае жыццё са-вешкай рэспублікі, і асабліва тэму Вялікай Айчыннай вайны, мне паказала, што гэта не толькі гераічны народ, народ-партызан, народ-змагар, з мужнымі людзьмі якога я сустракаўся ў канцлагеры Бухенвальд, але яшчэ і таленавіты народ».

Выстаўку наведвала каля 10 тысяч чалавек. Яўген ХВАЛЕЙ, дырэктар Мінскага абласнога Дома народнай творчасці.

ЯК ВАС АБСЛУГОЎВАЮЦЬ?

Раённае аддзяленне сувязі ў Клецку і раённая бібліятэка — суседзі. Паміж іх будынкамі — нейкая сотня метраў. Дзіўна, але гэтая адлегласць стала свосааблівай сцяной. Каб пераадолець яе, сувязістам патрэбна адтрос да шасці гадзін.

Пошта ў Клецку прыбывае раніцай. Але, калі вы зойдзеце ў бібліятэку нават пасля абеду,

то свежых газет там не будзе. Вам скажуць: «Пошту яшчэ не прынеслі». Работнікі бібліятэкі Комлач і Антановіч гавораць: «Гэта для нас не навіна. Такое здараецца часта. Мы скардзімся, але ніхто не звяртае ўвагі на нашы скаргі».

Іван СЦЯПУРА, жыхар вёскі Лепаўшын Клецкага раёна.

ПА СЛЯДАХ ВYSTУПЛЕННЯЎ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«Па часопіс у... Мінск»

Пад такім загалоўкам у нашай газеце за 4 красавіка было змешчана пісьмо слесара ланаматуўнага дэпо г. Маладзечна У. Зянько аб тым, што ў кіёсках горада няма ў продажы бюлетэнаў «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі».

Як паведаміў рэдакцыі начальнік Мінскага абласнога агенцтва «Саюздрук» В. Рунец, зараз Маладзечанскае агенцтва «Саюздрук» атрымлівае для рознічнага продажу гэты бюлетэнь. На «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» для У. Зянько з мал сёлётыга года аформлена падпіска.

Уладзімір ЗАБАШТАНСКІ

Вядома, што біяграфія паэта — у яго кнігах, але заўбэды нешта істотнае застаецца за іх старонкамі. Без ведання некаторых фактаў з жыцця украінскага паэта Уладзіміра Забаштанскага, чалавека выключнай мужнасці і абалдынасці, не поўным будзе ўяўленне пра яго паэзію.

Нарадзіўся паэт у 1940 годзе ў вёсцы Браілаве Вінніцкай вобласці. Першыя ўвядзенні пра наваколны свет былі аглушаны гарматнымі выбухамі і святлам авіябомбаў. У мірны час Уладзімір Забаштанскі пасля сямігадка вучыўся ў школе будаўнікоў, працаваў памочнікам качагара і буталомам у камунічных кар'ерах. На вяснацятым годзе жыцця нішчасны выпадак пазбавіў яго зроку і абедзвюх рук, але не зламаў мужнасці і волю юнака. Ачуваючы, ён скончыў дзесяцігодку, па-ступіў у Кіеўскі ўніверсітэт імя Т. Р. Шаўчэнкі і выдатна скончыў філалагічны факультэт. У 1967 годзе выйшаў першы зборнік вершаў Забаштанскага «Наказ каменярів», услед за ім з'явіліся кнігі «Віра в людину», «Моя вулкоколія», у мінулым годзе адзначаная рэспубліканскай прэмія імя М. Астроўскага. Сяста ў выдавецтве «Дніпро» выйшла кніга выбранай лірыкі Ул. Забаштанскага «Граніт прылі». Прапануючы чытачам некалькі вершаў паэта ў малым перакладзе.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Хай граніт не крышыць мне сталёвымі бурамі,
Ды ў запале сяброў ёсць іскрынка мая,
Бо народжаны я навальнічнымі бурамі,
Не сядзець мне ўбаку, хоць скалечаны я.

Я на скалах паэзіі ўпартаю воляю
Высякаю радкі, што граніту цвярдзей,
І шчаслівы, што ў горы не гнуса ніколі я,
Што працую, твару і жыву для людзей.

Я з людзьмі забываю пра страты і мукі,
З іхняй воляй цвярдзее і воля мая:
Столькі рук у людзей! — З імі я не бязрукі,
Свеціць столькі вачэй! — Дык відушчы і я.

МАЦІ

Няма ў Марфы сям'і і роду,
Ёсць хатка ў скрыні з жалобай вестка.
Бялее хатка ў канцы гароду,
За ёй — таполя, нібы нявестка.
Гамоніць з ёю сівая маці,
Вярэдзіць сэрца боль успамінаў,
І да світання не верыць страце,
А потым плача і кліча сына.

Для Ганны месяц заходзіць рана,
Ды не заходзіць яе трывога,
Адно і тое ж пытае Ганна
Калі — у сустрэчных, калі — у бога.
Няма адказу. Не ціхнуць мукі,
Ляжыць на сэрцы бяда ільдіна,
Ад гора маці ламае рукі,
А потым плача і кліча сына.

А ў Стэфы слова — для сэрца свята,
Ад слова ў зрэнках святла прыбудзе,
Калі пра подзвіг свайго салдата
Яна гаворыць знаёмым людзям.
Вярэдзіць рана душу глыбока,
Трапеча сэрца, як ліст асіны,
Зірне на хлопцаў чужых здалёку,
А потым плача і кліча сына.

ВЕРА Ў ЧАЛАВЕКА

Трэба хлеб чалавеку і цвёрдасць металу,
Трэба музыка і вышыня п'едэсталу,

Чалавеку яшчэ неабходна да веку
Спадзявацца і верыць заўжды чалавеку.

Нельга чыстую веру з надзеяю траціць
У сіваю тугу або ў радасць дзіцяці,
У ласкавыя вочы, у думкі, ў дарогі,
Або ў шчырасць сяброўскае перасцірогі.

Часам людзей распінаюць за веру,
Трушчаць пальцы, заклаўшы ў казённыя дзверы.
Толькі той, хто душой не зрабіўся калека,
Свята верыць заўжды ў дабрату чалавека.

З гэтай веры, як з жолуда дуб, вырастае
Вера ў сілы свае, ў сілы роднага краю,
Вера ў маці і ў шчырую дружбу навікі —
Пачынаецца ўсё з дабрата чалавека.

А сустрэнеш душу, што пацёмкамі блудзіць,
У якой паспяшалася зверыцца людзі,
Ты павер ёй і, быццам гаючыя лекі,
Зможа вера твая ўратаваць чалавека.

Працясі праз крутыя гады і нягоды
Вера ў гордую праўду і шчырасць народа.
Вера ў роднае поле, у стэпы і рэкі
Пачынаецца з веры твае ў чалавека.

ДВОЕ

Яны сустрэліся ў апошні дзень вясны.
І расцвілі ў душы пачуцці кветкаю,
Ды толькі запалохвалі яны
Сваю Жар-птушку драцяною клеткаю.

Нялюбай жонкі
ёй каханым быў,
Яна была каханаю
нялюбаму.
Ды кожны з іх сваіх дзяцей любіў,
І гэтая любоў каханню стала згубаю.

Па муках чатырох
няўжо дваім ісці?
Зламаць усё
бязлітаснай рукою?
Ці на пакутах закаханых
для шасці
Прытулак заснаваць
ільжывага спакою?

ШЧЫРАСЦЬ

Збіраюцца хлопцы ў дарогу на Месяц,
Украіна ўрываецца ў сонечны шлюз,
Ну а мис на кватэру па пошце штомесця
Пераводы з сабецу на пенсію шаюць.

Легуценні ў юнацтве не ведаюць межаў:
Зелянеюць пустыні, на скалах палаюць агні,
Сэрца прагне нялёгкіх шляхоў у бязмежжа
І ніколі не церпіць глухой цішыні.

Лешы не цешце мяне, баязліўцы, парадамі,
Не кажыце: нічога не зробіш, змірыся, цяпрі,
Пра здабыткі равеснікаў слухай па радыё,
Ты ўжо ім не памочнік, бязрукі, сляпы.

Вам бы толькі спакой, каб на сцюжы не стыгнуць,
Каб ніколі не ведаць удараў і ран,
Ёсць з вачамі — сляпы.
Толькі дзе вам спасцігнуць,
Як у змроку Карчагін ішоў на таран.

„У ВАХОД бацькам дазволена толькі ў суправаджэнні дзяцей“, — такая шыльда красуецца ля ўваходу ў кафэ, размешчаным у будынку берлінскага «Дзіцячага свету» на

ГАСПАДАРЫ — ДЗЕЦІ

Штраўсберг-паан. Гэта — «Дзіцячы свет», а значыць, і гаспадары тут — дзеці, выходзіць, дарослыя павінны задавальняцца ролю суправаджаючых асоб. Вядома, такая аб'ява — адзіна з берлінскіх жарту. Але яна сапраўды існуе, а закладзены ў ёй сэнс адлюстроўвае ў пэўнай ступені становішча ва ўсёй ГДР, у якой адзіным «прывілежаваным класам» з'яўляюцца дзеці.

Шмат увагі надае дзецям дзяржава. Для іх будуецца дзіцячыя сады і яслі. На іх працуюць цэлыя галіны прамысловасці. Цяпер у ГДР прыкладна 80 працэнтаў дзяцей дашкольнага ўзросту выходзіць у дзіцячых садах. Штомесячная плата за кожнае дзіце складае ў сярэднім 15 марак (пры сярэднім бюджэце сям'і ў 1600 марак пры працуючых бацьку і маці).

У дзіцячых садах хлопчыкі і дзяўчынкі паступова рыхтуюцца да пераходу ў агульнаадукацыйную школу. Кваліфікаваныя выхавальні сочаць за правільным фізічным і духоўным развіццём дзіцяці. У іх выхоўваецца любоў да працы, развіваецца эстэтычнае пачуццё. Шмат часу надаецца розным гульням, маляванню, танцы. Ужо ў дзіцячым садзе дзіця знаёміцца з родным краем. Вучыцца чытаць. Для тых, хто не наведвае дзіцячага сада, у бліжэйшых школах арганізу-

юцца спецыяльныя групы, у якіх дзецям прывіваюць асноўныя навукі наводзіць у калектыве.

Вясёлае, здаровае дзяцінства нельга ўявіць без гульні і забаў. Будаўнікі ў супрацоўніцтве з педагогамі знайшлі няглы вырашэнняў праблемы адпачынку дзяцей, асабліва тых, якія жывуць у буйных гарадах. У кожным раёне-навабудовлі, напрыклад, абавязкова будуецца дзіцячы пляцоўкі для гульні. Размяшчаюцца яны ў месцах, бя-

печных з пункту гледжання аўтатранспарту. Пляцоўкі абсталяваюцца рознымі атракцыямі — арэлямі і каруселямі, турнікамі і качалкамі. За дзеці настаўніна назірае або прафесіянальны выхавальні, або проста хто-небудзь з бацькоў. Часта дзецей вывоззяць на прыроду, водзяць у запарк і ў гэтры. Хлопчыкі і дзяўчынкі ахвотна ўдзельнічаюць у спартыўных спаборніцтвах і конкурсах на лепшы малюнак.

Клопаты дзяржавы аб падрастаным пакаленні праяўляюцца ў шэрагу законаў і пастаноў. У ГДР у заканадаўчым парадку ажываецца дапамога мнагадзетным сям'ям — тут кожная 29-я сям'я мае чатырох і больш дзяцей. Такім сям'ям аддаецца перавага пры размеркаванні кватэр, яны маюць права на дадатковую жылёвую плошчу. Маладым сям'ям прадастаўляецца права на атрымманне беспрацэнтнага крэдыту для абзавядзення гаспадаркай і мэбляю. Амаль ва ўсіх універсальных магазінах ёсць спецыяльныя аддзелы для абслугоўвання мнагадзетных сям'яў. За 25 гадоў існавання сацыялістычнай ГДР тут зроблена ўсё для таго, каб людзі, усламінаючы сваё дзяцінства, маглі сказаць: «У нас яно было шчаслівым і вясёлым».

С. САСНОЎСКІ,
карэспандэнт ТАСС.
Берлін.

Нацыянальная бібліятэка

У італьянскай сталіцы ўрачыста адкрыта новая Нацыянальная бібліятэка. Яе будаўніцтва пачалося ў 1964 годзе і працягвалася больш чым 10 гадоў. Яно каштавала дзяржаве 12 мільярдаў лір, у два разы больш запланаваных выдаткаў.

Усе кнігі перавезены ўжо са старога будынка, які да 1953 года прыйшоў у поўную непрагоднасць і быў закрыты ўладамі. У сувязі з гэтым кніжны фонд фактычна не выкарыстоўваўся і быў размеркаваны па розных сховішчах.

Новы комплекс складаецца з трох сучасных будынкаў. У адным з іх размясціліся адміністрацыйныя службы, у другім дзесяціпавярховым — кнігазавішча. У трэцім будынку ўздоўж 150-метровага калідора размешчаны дзесяць чытальных залаў, зала фотакопій, выстаўная і канферэнц-зала. Падача кніг цалкам аўтаматызавана.

Бібліятэка зможа прымаць адначасова да 1200 чытачоў, якія могуць карыстацца дзюма з палавінай мільёнамі кніг. У сховішчах бібліятэкі — больш чым 6000 старажытных рукапісаў, рэдкія геаграфічныя карты, старажытныя кітаўскія, японскія, арабскія кнігі, багатая калекцыя аўтографу.

У бібліятэцы арганізавана таксама выдача кніг на дом — жыхарам Рыма і іншых гарадоў Італіі, а таксама перасылка па пошце за мяжу. Найбольш каштоўныя старажытныя кнігі, якія маюцца ўсяго ў адным экзэмпляры, можна будзе чытаць толькі ў бібліятэцы.

Італьянскі друк расцэньвае адкрыццё новай Нацыянальнай бібліятэкі як важную падзею ў навуковым і культурным жыцці краіны.

Л. АЛЯКСАНДРАВА.
(ТАСС).

Дачны дом Гэтэ ў веймарскімпарку.

Дарогія сябры!

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ШТОТЫДНЭВІК

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

на другое паўгоддзе 1975 г.

Падпіска прымаецца да 17 чэрвеня ўсімі паштовымі аддзяленнямі і агенцтвамі «Саюздруку», упаўнаважанымі па падпісцы ў арганізацыях, на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, у навучальных установах.

Падпісная цана на штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» да канца года 2 руб. 10 кап.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне Марыі Ісакаўне Плаўнін, удаве пісьменніка Змітрака Бядулі, з прычыны напаткаўшага сям'ю гора — смерці дачкі Зоі.

**СУСТРЭЧЫ,
ПОШУКІ,
АДКРЫЦЦІ.**

**ПАШЫРАЮЦА НАВУКОВЫЯ
ДАЛЯГЛЯДЫ**

ВОДГУЛЛЕ НЕЗАВЫУНЫХ ДЗЕН

АД ЗАРЫ ЧАЛАВЕЦТВА...

НОВЫ ІНСТЫТУТ

Савет Міністраў Беларускай ССР прыняў пастанову аб утварэнні Інстытута мікрабіялогіі Акадэміі навук БССР. Карэспандэнт БЕЛТА папрасіў пракаментаваць гэты факт галоўнага вучонага сакратара прэзідыума АН БССР, акадэміка АН БССР А. С. Дзмітрыева.

Стварэнне новай навукова-даследчай установы ў Акадэміі навук БССР, — сказаў А. С. Дзмітрыев, — мае важнае значэнне не толькі для вырашэння буйных тэарэтычных праблем мікрабіялогіі, але і для забеспячэння вытворчасці ў рэспубліцы бялковых рэчываў для кармавых і харчовых мэт, ферментаў — біялагічных каталізатараў, якія прымяняюцца ў харчовай і хімічнай прамысловасці і ў медыцыне, а таксама іншых біялагічна актыўных рэчываў.

Такія работы вядуцца, праўда, ішчэ ў недастаткова шырокім маштабе супрацоўнікамі аддзела мікрабіялогіі АН БССР, на базе якога ўтвараецца новы Інстытут. Імі распрацавана тэхналогія атрымання біялагічнага заменніка неразведзенага мляка, на аснове якой спраецтаваны доследна-прамысловы цэх

на Валожынскім масласырзаводзе для яго вытворчасці.

Пасляхова вядуцца беларускімі мікрабіёлагамі і работы па атрыманню бялково-вітамінных прэпаратаў на аснове мясцовай нехарчовай сыравіны. Так, разам з супрацоўнікамі Інстытута тофу АН БССР, літоўскімі і латыўскімі вучонымі яны атрымалі кармавыя доўжкі з прадуктаў перапрацоўкі верхавых торфаў. Дабавіў у корм гэтага вітаміна даюць значнае прыбаўленне ў вазе буйной рагатай жывёлы і птушкі, павялічваюць надой малака.

Прыняты таксама да ўважэння рэкамендацыі аддзела мікрабіялогіі для Міністэрства меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР па прадаўжэнню на многія гады высокай урадлівасці меліяраваных тарфянікаў.

У гэтым напрамку будзе развівацца навуковая дзейнасць і новага Інстытута. На тэрыторыі новага акадэмагарадка пачата ўзвядзенне будынка Інстытута мікрабіялогіі з доследнай базай, сказаў у заключэнне А. С. Дзмітрыев. Ён будзе аснашчаны сучасным абсталяваннем, стандарымі ўстаноўкамі, што даць магчымасць весці шырокія даследаванні, паскорыць укараненне іх вынікаў у народную гаспадарку.

**Выданне
«Гісторыі
чалавецтва»**

Вышла ў свет «Гісторыя чалавецтва» ў 20 тамах, выдадзеная пад эгідай ЮНЕСКА. Рэалізацыя аб неабходнасці стварэння такой капітальнай працы была прынята на другой сесіі гэтай міжнароднай арганізацыі, якая адбылася ў сталіцы Мексікі ў 1947 годзе. Аднак сапаводная праца пачалася ў 1950 годзе, калі на чарговай сесіі ЮНЕСКА была складзена міжнародная камісія, якая ўзяла на сябе задачу складання, рэдагавання і выдання «Гісторыі чалавецтва». Яна падзяляецца на шэсць тэматычных раздзелаў: «Неадагістычны і пачатак цывілізацыі», «Старажытны свет», «Пывізізацыя сярэдніх вякоў», «Асновы новага свету», «Дзевятнацяты век», «Двацятны век».

Паводле рашэння Дзевятай генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКА тэксты ўсіх тамоў былі прадстаўлены на разгляд і водгук усіх зацікаўленых нацыянальных камісій арганізацыі. Як адзначае бюлетэнь ЮНЕСКА, аўтары і складальнікі выдання добрасумленна адісляліся да зробленых заўваг. Гэта дазволіла зрабіць выданне ўсёахопным і аб'ектыўным храналогію падзей ад зары чалавечай гісторыі да нашых дзён.

У новым выданні ЮНЕСКА прасочваюцца важнейшыя моманты гісторыі народаў Савецкага Саюза, іх барацьба за нацыянальную незалежнасць, сацыяльны і культурны прагрэс.

ТАСС.

СЛУХАЛІ ПЕСНЮ САЛДАТЫ...

У жорсткіх баях на сьвітанні ў чэрвені сорак першага разам з пагранічнікамі прымалі ўдзел і маладыя артысты ансамбля пагранічнага пад кіраўніцтвам таленавітага дырыжора-хормайстра, ардэнаносца Б. Мілаша, які загінуў у баі. Я трапіў у ансамбль летам 1943 года. Кіраваў ім П. Залескі. Гэта быў цікавы, творчы і ініцыятыўны чалавек. Напісаны ім літаратурна-музычны кампазіцыі карысталіся шырокай палупярнасцю, бо засноўваліся на добрым матэрыяле — творах М. Ісакоўскага, А. Суркова, К. Сіманова, П. Броўкі, П. Панчанкі. Канцэрты пагранічнага ансамбля праходзілі з вялікім поспехам. Пасля вайны паціскалі нам рукі, абдымалі, выказваючы гэтым сваю ўдзячнасць.

У баях ансамблісты разам з пагранічнікамі праявілі вытрымку і мужнасць. Напрыклад, прыгавяецца акарабат Я. Шапавалаў. Аддзяленне пад яго камандай акружыла групу нямецкіх ваяк і загнала яе ў возера. Пасля бою начальнік палітупраўлення палкоўнік Нікалаў падзякаваў нам за добрыя баявыя справы і прапанаваў прыступіць да канцэртнай дзейнасці.

Армейскія артысты крочылі з байцамі па цяжкіх дарогах адступлення. Выконвалі баявыя заданні. Неслі каравульную службу. Удзельнічалі ў аперацыях супроць дыверсантаў, засланых ворагам у тыл нашай арміі. Але і ў тыя напружаныя часы знаходзіліся гадзіны для падрыхтоўкі новага рэпертуару, для рэпетыцый. І мы з нейкай асаблівай патрабавальнасцю да сябе працавалі як ансамблісты. Гэта адчувалі вояны, для якіх даваліся канцэрты: песня падтрымлівала баявы дух, упэўненасць у перамозе нават тады, калі зводкі з фронту не радавалі нас. Пазней бітва за Маскву, вызваленне першых гарадоў ад акупантаў, слаўная перамога пад Сталінградам, а там і салюты ў гонар арміям, якія пагналі фашыстаў з нашай зямлі, — усё гэта знаходзіла водгук у новых, толькі што створаных кампазітарамі і паэтамі песнях.

Уступіўшы на беларускую зямлю, у мястэчку Красным, што пад Маладзечна, ансамбль падрыхтаваў новую праграму. У ёй, акрамя лірычных песень, хор выконваў і народныя песні, нібы вяртаючы іх у родны край, толькі што вызвалены ад акупантаў. Перадавалі часці фронту падыходзілі да дзяржаўнай граніцы. Наш ансамбліст М. Чыгуноў напісаў песню «Пагранічнік», якая карысталася вялікім поспехам, бо гучала надзвычай надзеёна.

Хутка мы прайшлі па беларускую зямлі і адрозу апынуліся ў вызваленым Каўнасе. По-

тым — Прусія. У гэты час ансамбль даваў па два-тры канцэрты ў дзень. На прызвалах і ў падземных «тэатрах», ужо з электрычным святлом.

Памятаю, доктар прывёў мяне і баяніста М. Старавойтава ў палату, дзе ляжаў адзін цяжкапаранены салдат-разведчык. Убачыўшы нас, ціха прамовіў: «Волжскія напевы...» І М. Старавойтаў з вялікім пачуццём іграў іх, а я з асаблівым хваляваннем выконваў лірычныя фронтальныя песні — «Цёмная ноч», «Зямлянка».

Такіх прыкладаў сардэчнага кантакту паміж воямі і мастацтвам можа прыводзіць шмат.

Пасля вайны дэмабілізаваныя артысты ансамбля ўліліся ў вялікую армію працы. Ды калі прыслушацца да водгулля мінулага, то здаецца, што і цяпер над заснежанымі паламі Смаленшчыны, лясамі Беларусі, над сінявокімі азёрамі Літвы, на плошчах розных гарадоў лунае песня ансамблістаў, сучасная сённяшняму дню — яна славіць мужнасць і подзвіг савецкага байца.

М. ШЫШКІН,
заслужаны артыст БССР.

На здымку — група ансамблістаў пагранічнага пасля выканання аператыўнага задання. У цэнтры — аўтар успаміна.

Ад першага поспеху ў Мінску

Імя піяніста Станіслава Іглініскага стала вядомым для шырокага кола слухачоў параўнальна нядаўна. Мабыць, справядліва будзе сказаць, што першую сур'езную творчую заўвагу ён зрабіў у Мінску ў 1972 годзе на Усеаюзным конкурсе піяністаў, дзе атрымаў першую прэмію. Тады ў сталіцы Беларусі сабраліся таленавітыя маладыя музыканты, але будучага пераможцу знаўцы называлі пасля першага ўжо тура: Станіслаў Іглініскі. Рамантычная ўзніслаць і захапленне ўнутраным светам выконваемага твора спалучаюцца ў яго са строгім густам і адчувальным прафесіяналізмам.

Канцэрты, што адбыліся пасля таго конкурсу, пацвердзілі права маладога піяніста на самастойнае «прачытанне» му-

зычных старонак Шуберта, Чайкоўскага, Шастаковіча...

— Станіслаў нічога не прыдумвае ў дадатак да музыкі, ён пазбягае афетатыў, — гаворыў тады педагог даўрэта М. С. Васкрасенскі.

Поспех у Мінску не спыніў творчых шуканняў гэтага піяніста; ён ведае, што аблічча мастака фарміруюць час, настольківая праца і канцэртная практыка. Цяпер, калі ў яго за плячымі цікавыя гастрольныя паездкі і выступленні на Міжнародным конкурсе імя П. І. Чайкоўскага, пераконваешся, што поспех у Мінску быў невыпадковым. Дарэчы, прыгавяючы пераадоленыя цяжкасці, С. Іглініскі гаворыць, што хваляваўся ў Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі не менш, чым на сваім першым конкурсным выступленні ў беларускай

сталіцы. На трэцім туры ён выбраў для выканання Другі канцэрт Брамса, бо вельмі любіць народнасць і песеннасць гэтай музыкі...

Прызнанне, заваяванае С. Іглініскім на гэтых конкурсах, адкрыла яму вялікія канцэртныя эстрады: ён выступае ў сталіцах саюзных рэспублік, у Ленінградзе, Кутаісі, Палтаве, дае канцэрты ў Галанды, а нядаўна з поспехам сыграў на сольным вечары ў Маскве Шапэна і Дэбюсі. Піяніст заканчвае чацвёрты курс кансерваторыі і рыхтуецца да новых адказных саборніцтваў.

— Ніколі не забываю, што першым поспехам я абавязаны гэціншаму гораду — Мінску, — гаворыць С. Іглініскі.

Раіса НОВІКАВА,
Фота Л. ПАРАШКОВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза Писателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦН КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04 аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэры — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар], Рыгор ШЫРМА.